

Luuk **Oligaa Buᅇa Luuknoᅇ ooro.** **Jen-asa-asari**

Uumeleen yoᅇonoᅇ miti dologa mende men kajuti, dokta Luuknoᅇ ii eja uuta Tiofiluswaa-joᅇ qendeemambaajoᅇ ama Oligaa Buᅇa koi ooro. Luuk ii Jiisaswaa gowokoya 12 yoᅇonoᅇga moᅇ qaagoto, Griik ejaga kolooᅇ ji ejemba menqeeᅇngo gawonoᅇ laligoro. Luuknoᅇ Jiisaswaa kania woi ii kokaen qendeema nononja: 1) Anutunoᅇ Hamoqege Toya wasimambaa qaa somoᅇgoroti, ii Israel iyoᅇonoᅇ kolooro, 2) Iinoᅇ kantria kantria men qeᅇngoᅇ nonomambaajoᅇ karo. Pombaa Uᅇa Toroyanoᅇ Jiisas oono “Ejemba kamaᅇqeᅇta yoᅇoojoᅇ Oligaa Buᅇa” jen asariᅇ laligoro. Ejemba iwoi kania kania kawaajoᅇ memeqemean ama laligogiti, Jiisasnoᅇ iyoᅇoojoᅇ majakaka moma ilaᅇ oᅇoma laligoro. Luuknoᅇ sundu kaᅇa seiseiya areᅇgoᅇ oodabororo. Luuknoᅇ korisorowaa sunduya mamaga ooro. Jiisasnoᅇ wala namonoᅇ kamaaro ano tetegoyanoᅇ namo mesaᅇ Siwenoᅇ uro. Kawaajoᅇ korisoro seiseiya ii boᅇ 1-2 ano boᅇ 24 iikanoᅇ eja. Jiisasnoᅇ Siwenoᅇ uro Buᅇa gawoᅇ men seigi momalaari tuuᅇnoᅇ somariᅇᅇ somariᅇᅇ keno. Luuknoᅇ iikawaa sunduya ii buk qata “Aposol gawoᅇ meme,” iikanoᅇ oorota eja.

Luuknoᅇ Oligaa Buᅇa ooroti, iikawaa qaa waᅇa ii kokaen sokoma ano eja: Qamakooli gawoᅇ megi hoᅇa kolooro. Uᅇa Toroyanoᅇ ejemba

sololoon onono laligogi. Emba yononon Jiisaswo gawon mamaga nanjon megii. Anutunon singisonogogia mesaon laligoro.

Buk kokawaa bakaya waja 8 ii kokaen:

Buk kokawaa kania Luuknon ooro bon 1.1-4
Jon Oomulu eja ano Jiisas koloon somariiri 1.5-2.52

Jon Oomulu ejanon Anutuwaa gawon mero 3.11-20

Jiisas oomulu menj muro angobato mokoloo 3.21-4.13

Jiisasnon qenjaaro gawon Galili prowinsnon mero 4.14-9.50

Galili mesaon kana kema Jerusalem keuro 9.51-19.27

Jerusalem keuma sonda konoga laligoro 19.28-23.56

Waama asugin onoma Siwenon uro 24.1-53

Matyuu, Maak, Jon yononon sundu tosia mende oogiti, ii Luuknon iyanodeen ooro bakaya 2 ano 6 iikanon eja. Sundu tosia ii kokaen: Gajoba yononon rii qagi. Lama galen yononon Jiisas koloo kan iigi. Jiisasnon melaadianon jiwowon jigonon uro. Samaria ejanon gbilibuurun eja kiankomun muro ano qewolon ejanon singisononon kemen sooroti, iikawaa sareqaaya.

Luuknon tere Tiofiluswaa ooro.

¹ Gejatootoo ejembanon Hamoqeqe Toya koloowaatiwaa qaa jegi iikawaa hona batunananon asugiroti, ejemba mamaganon kawaa sunduya kanain oogi.

² Iwoi honja ii batunananonj asugiro tosonianonj ii kanakanaiyanonga kanainj kouma iyanjiaa jaagianonj iima moma yagogiti, yonononj iikawaa so kawaa bujuya toroqen jen seigi gejanananonj kemenj ananaa bunja kolooro. Ejemba kaanja yonononj Bunja ii kanainj papianonj oonj arengogita eja.

³ Niinonj kaanagadeen iwoi kuuya asuginj kouroti, ii tororo qisinj onombe kanianonga kanainj jegi moma kotojen. Oo Tiofilus niinonj goojonj mobe uuta koloojanj. Niinonj giwo qaa aminj mobotiwaaajonj mobe awaa kolooro Jiisaswaa sunduya ii kuuyagadeen arengonj oojen.

⁴ Bunja qaa honja kuma gongji mojanj, giinonj iikawaa kania weengonj korebore moma komuwa. Kianj.

Jon koloowaatiwaa qaaya Geibrielnonj jero.

⁵ *Judia prowinswaa kinj qata Herod iwaa kambananonj eja monj qata Zekaraia laligoro. Iinonj jigo gawonj galenj laligonj Abaiawaa gawonj arennonj nano. Embia qata Elisabet iinonj kaanagadeen jigo gawonj galenj Aarombaa gbili monj kolooro.

⁶ Yorononj Anutuwaa jaanonj laaligo dindina laligonj Pombaa jojopan qaa ano jenkooto ii kuuya tororo otaanj koposowaa qaagara qaa laligori.

⁷ Laligorito, Elisabetnonj kopimbaajonj gbiligara qaa laligonj jemba wana koloori.

* 1:5: 1 Hist 24.10

⁸ Kamban monnon Abaiawaa gawon aren kambanjon karo Zekaraianon jigonon galen gawon mewaatiwaajon Anutuwaa jaasewananon kouro.

⁹ Kouro jigo gawon galen yononon kaiyakagia otaan batugianon gawon mendeema Zekaraia metogogi Pombaa alatanon uma jini moronawo ooro.

¹⁰ Jini marae oonon kambanjon kan kuuro iinon iwoi moronawo ii ooro ejemba tuun kuuya yononon jiwowon jigo seleenen mamboma Anutu qama koolin rari.

¹¹ Jini ooro morononon pumpunon miri uuta sokono kanon Pombaa gajoba monnon alatanon eu asugin mun boria dindinaagen nano.

¹² Nano Zekaraianon iima aarun toroko moro.

¹³ Toroko moroto, gajobanon kokaen ijoro moro, "Zekaraia, gii toroko mende moba. Anutunon qamakooliga modaboroja. Kawajon embaganon koro ama koko meraga mewaa. Ii mero giinon qata Jon qaba.

¹⁴ Meraga kolooro uuganon iwaajon qeangoro aisoona ejemba mamaganon korisoro mobuya.

¹⁵ *Ii nemunaa goron uutanon raro Unja Toroyanon iikanondeen kanain uuta saa qero somariin wain me apu kotiga ii mende nen Pombaa koorononon eja uuta koloon laligowaa.

¹⁶ Kaen laligon Israel ejemba mamaga uugia meleeno Pongia Anutuwaanon eleembuya.

¹⁷ *Anutuwaa Unjonon gejatootoo eja Elaija in-aaro ku-usun qaganon gawon meroti, iinon mono iikawaa so waladeen keno Pononon gematanon

* **1:15:** Jan 6.3 * **1:17:** Mal 4.5-6

kawaa. Iinonj kema kanageso uu kuunj onono Ponjonj kawaatiwaajonj jojorinj nambuya. Manj ano merabora juma deenji uukuukuu menj onono mombo metulangonj aowuya ano qootogo ejemba ii dindiņa yonjoo momo areņnonj keubuya.”

¹⁸ Siwe gajobanonj kaenj ijoro Zekaraianonj jero, “Embanawo norononj ejemba waņa koloojoti-waajonj qaaganonj mono nomaenj honjowo koloona-aga?”

¹⁹ *Kaenj jero meleeno, “Nii Geibriel. Niinonj Anutuwaa wambu-soonjononj nambe wasinj nono buju awaa koi menj kanj gijowe mojanj.

²⁰ Noo qaa jena honjowo koloowaati, giinonj ii jewe mende moma laarijanjwaajonj qaaga mono muunģoro nekonj laligowa. Kaenj laligona buju qaa kokawaa honj koloowaatiwaa kambanja kanj kuuro iikanonj neselanga lolooro qaa mombo jewaga.”

²¹ Kambanj biiwianonj kanonj ejembanonj mam-boma rama Zekaraianonj jiwowonj jigononj eu kambanj koriga nanotiwaajonj uugianonj motoqoto mogi.

²² Kaenj ama raji seleengenj kamaanj qaa jemambaajonj amamaaro moma asarinj kokaenj jegi, “Iinonj jiwowonj jigononj nama jaaya meleeno Siwenonģa unj monj iija.” Kaenj jegi borianondeenj kaisare ama onjoma nekonj koloonj laligoro.

²³ Kaenj laligonj jigo gawonj meme kambanjononj tegoro eleema mirianonj keno.

* **1:19:** Dan 8.16; 9.21

²⁴ Ween tosia tegoro Elisabetnon koro ama koinj 5 kawaa so mirinon asanjon kokaen jen rama laligoro,

²⁵ “Merana qaawaajon ejembanon menj kamaan nongj Ponjon wambusoon qen noma iikawaa lombota menj gilin kiankomun nonja.” Kianj.

Jiisas koloowaatiwaa qaaya Geibrielnon jero.

²⁶ Elisabetnon koro anotiwaa koinja 6 kolooro Anutunon gajobaya qata Geibriel wasiro Galili prowinswaa gomanja mon qata Nazaret kanon kamaaro.

²⁷ *Kamaan emba saranj jumunja qata Maria iwaanon keno. Iinon eja qata Joosef iwaa emba bunaga laligoro. Joosefnon kinj Deiwidwaa gbilia mon kolooro.

²⁸ Gajobanon Mariawaanon kema kokaen ijoro, “Oo Maria, weenga awaa. Ponjon kalenmorian goma giwo namba.”

²⁹ Kaen ijoroto, Marianon jolon iikawaajon marga aarun kania mongama motoqoto moro.

³⁰ Motoqoto moro kokaen ijoro, “Maria, Anutunon kalenmorian gono iwaa jaanon sokonjan. Kawaajon toroko mende moba.

³¹ *Moba, giinon koro ama koko meraga mewaga. Menj qata Jiisas qaba.

³² *Jiisas iinon somariin eja qabunayawo kolooro qata ‘Uuta somataa Meria,’ qagi laligowaa. Kaen laligoro Pon Anutunon amboya

* **1:27:** Mat 1.18 * **1:31:** Mat 1.21 * **1:32:** 2 Sml 7.12, 13, 16; Ais 9.7

kinj Deiwidwaa jin̄karonj dunj muro ejemba galen koma on̄oma laligowaa.

³³ Jeikobwaa kanageso yon̄oo kingia koloonj tetegoya qaa galenj koma on̄oma laligowaa. Bentoton̄a iikanonj mono kamban̄j mon̄on̄j mende qaombaa.”

³⁴ Gajoban̄onj kaen̄j ijoro Marianon̄j jero moro, “Yei! Nii ejawaa kania mende mojen̄. Kawaa-
jon̄ qaa jejani, iikawaa hon̄a mono nomaen̄ koloowaa?”

³⁵ Kaen̄j jero moma meleeno, “Un̄a Toroyan̄onj mono an̄gonj koma gono Anutu uuta somataa esun̄an̄onj sokoma turun̄j gombaa. Kawaajon̄ mera mewagati, iin̄onj toroya kolooro ejemban̄onj qata ‘Anutuwaa Meria,’ jen̄ qamakebuya.

³⁶ Moba. Tinitosaga Elisabet iin̄onj kaan̄agadeen̄ ‘Kopin̄j laligonj mera memambaajonj amamaaja,’ jegito, kilen̄j emba wan̄a koloonj kamban̄j kokaamba koko merawaa koroyawo kolooro koin̄a 6 kolooja.

³⁷ *Anutunon̄j iwoi mon̄j amambaajonj jen̄j ii mende amamaan̄keja.”

³⁸ Kaen̄j jero Marianon̄j ijoro, “Moba, niinon̄j Pombaa welen̄qeqe emba koloojen̄. Kawaajon̄ qaa jejani, iikawaa so saanonj koloonj nomba.” Kaen̄j ijoro Siwe gajoban̄onj mesaonj keno. Kian̄.

Marianon̄ Elisabetwaan̄onj kusu kema iiro.

³⁹ Marianon̄j ii moma kamban̄j koriga mende kolooro waama uulan̄awo jojin̄j goman̄j baan̄an̄onj uma Judia prowinswaa taon̄a mon̄on̄j keno.

* **1:37:** Jen 18.14

⁴⁰ Kema Zekaraiawaa mirinonj uma embia Elisabet iima aisoonj jolonja jero.

⁴¹ Jolonja jero iikanondeenj moro koko meranonj goronj uutanonj lugunj uma kamaaro Unja Toroyanonj Elisabetwaa uuta saa qero.

⁴² Saa qero qa somata qama kokaenj jero, “Oo alana, Anutunonj kotumotueya uuta ama gono emba batunananonj laligowaga ano mera mewa-gati, ii kaanjadeenj kotuegonj mubaa.

⁴³ Nomaembaajonj Ponjaa nemujanonj kanj ni-iro kaenj koloonj nonja?

⁴⁴ Moba, gii jolona jena qaa aroga gejananonj kemero meranonj goronanonj kaanagadeenj korisoro qaganonj lugunj uma kamaaja.

⁴⁵ Ponjonj buju qaaya jero moma iikawaa honja asugiwaati, ii moma laarijanjwaajonj goojonj mobe simbawonjowo koloojanj.” Kianj.

Marianonj korisoro rii qaro.

⁴⁶ *Marianonj qaa ii moma kokaenj jero,
“Ii-ia! Noo uu kononanonj mono jinonja qaa Ponj mepeseaja.

⁴⁷ Noo unjananonj Anutu, Hamoqeqe Tonaajonj aisoonj korianj maaja.

⁴⁸ *Niinonj welenqeqe emba kamaanqequeta laligojento, Anutunonj kilenj ba koma kiankomunj nonja.

Moba, ejemba tuunja tuunja kete kanainj koloo-wuti, yonononj mono noojonja ‘Simbawonjowo!’ jenj mepeseenj noma laligowuya.

* **1:46:** 1 Sml 2.1-10 * **1:48:** 1 Sml 1.11

- 49 Ku-usuŋ Toyanoŋ mono angoletu uuta men
nono laligojen.
Iwaa qata ii Toroya.
- 50 Ejemba kete namonoŋ laligojuti ano kan-
agen koloŋ seiwuti, iyoŋoo batugianoŋ isi
daen yoŋonoŋ Anutuwaa jeta uuguwuboti-
waa toroko mobuti, iwaa kiankomuyanoŋ
mono yoŋowo pondan ewaa.
- 51 Anutunoŋ borianonŋ angoletu men iikanonŋ
usuŋa
gendeema nonono iiniŋ.
Ejemba iyanŋia men biwiin aon sewanpirinŋ
laligojuti, Anutunoŋ mono ii kondeema
onono simbirinŋsambaranŋ koloŋ laligoju.
- 52 *Kinŋ poŋa poŋa jinŋkaronŋ dungianoŋ rama
ejemba galenŋ
koma onoma laligogiti, Anutunoŋ ii iikanonŋa
qetegonŋ utama onono kamaagi.
Kamaagito, kamaanqegeta iiga mono men
uma onono.
- 53 Ejemba iwoiwaa memeqemeyanŋ ama laligogiti,
iyonoo uugia mono
iwoi awaa awaanoŋ saa qeroto,
ejemba qaqabuŋagiawo ii wasinŋ onono boro-
gia bobora eenŋ kenŋi.
- 54-55 *Anutunoŋ ambosakonŋurunana metogonŋ
unjuano Israel koloogi nono
toroqenŋ Anutuwaa welenqequeuruta laligo-
jonŋ.
Anutunoŋ wala eenanoŋ jojopanŋ qaaya
kokaenŋ jenŋ somonŋonŋ nonono, 'Niinonŋ

* 1:52: Job 5.11; 12.19 * 1:54-55: Jen 17.7

Aabram ano iwaa gbiliuruta tetegoya qaa laligon uma laligowuti, ii kiankomun onjoma laligomanja.’

Kaen jen qaaya ii mende duduun laligon kouro.

Qaagoto, iinon mono qaa jeta ii otaan laligon kete baagon nonomambaajon kaja.”

Marianon kaen jero.

⁵⁶ Marianon koin karoon kawaa so Elisabetwo laligon mombo mirianon eleeno. Kian.

Jon Oomulu ejanon kolooro.

⁵⁷ Elisabetwaa mera meme kambaanon kan kuuro koko meraga mero.

⁵⁸ Koko meraga mero miri kosianon laligog-iti ano tinitosauruta yononon Pononon kiankomu uuta qendeema muroti, ii moma asarin iwo motoon korisoro анги.

⁵⁹ *Korisoro ama ween 7 tegoro waama kema Anutuwaa aiweseya mera selianon kotowutiwaanon ajoroogi. Ajoroon manaa qata Zekaraia ii wase men muwombaaajon jegi.

⁶⁰ Jegito, nemunanon jero, “Ii qaagoto, qata mono Jon qabonja.”

⁶¹ Jero kokaen ijogi moro, “Jon qajanto, goo tinitosaga yonoononga mombaa qata kaen mende eja.”

⁶² Kaen ijogi nama mananon iwaa qata qabaatiwaa qisin borogianon kaisare анги.

⁶³ Kaisare анги tafewaajon qisiro mugi iikanon tere kokaen ooro, “Qata ii Jon.” Kaen ooro iikawaajon kuuya aarun tililingogi.

* **1:59:** Lew 12.3

64 Aarun tililingogi iikanondeen buuta afaangoro neselana lolooro qaa jen Anutu mepeseero.

65 Mepeseero alaurugia kuuya yononon qarasombugia mamaga mogi. Mogi iwoi kolooroti, iikawaa bujuya amin mogi sein Judia baana goman kuuya sokono.

66 Bujuya amin mogi kuuyanon ii moma uu konongianon ama angon kongi. Ponon ku-usuna kokosaposapo qaganon maaro laligoroti, iikawaa kania moma asarin kokaen jegi, “Mera koi kanon somariin mono naa iwoiga mon nomaen ama menaga?” Kian.

Zekaraiyanon gejatootoo qaa jero.

67 Kaen jegi Unu Toroyanon mana Zekaraiawaa uuta saa qero gejatootoo qaa kokaen jero,

68 “Nono Israel nonoonon Pon Anutu mepesewona. Ii-ia!

Iinon mono kanagesouruta ba koma nonoma downana memambaajon jojorin kawaa.

69 Anutunon welen ejia kin Deiwidwaa kanageso nonoo batunananonga

eja ku-usunawo kuuro waama Hamoqeqe Tonanaga koloowaa.

70 Monowaa monoyanonga gejatootoo ejembauruta tak-kootoya

ii sololoon onono qaa je kokaen jen laligogi,

71 ‘Niinon mono kereurugia yonoo esungia qewe kamaaro onoo sewangia somongomanu.

Daen yononon kazi ama onombuti, niinon
mono kuuya iyonoo borogianonga meto-
gon sopa somongon onomanja.'

72 Qaa kaen jen benurunana kiankomun onoma
yonowo soomongo

aren tania mon somongoroti, ii romongon
otaaro hamoqeqewaa hona asugiwaa.

73 Soomongo qaa ii benjana Aabrahambaa-
jon jen jopon qaanon jen kotiirota eja.

74 Soomongo qaa iikawaa hona kokaen:

Iinon nono kereurunana yonoo
borogianonga metogon nonono yonoojon
toroko mende moma welenja qen mun
liligowona.

75 Iinon qaanana jen tegoro solanani iwaa
jaanon soraaya koloon

laaligonana hona dindiña kaen laligon komu-
wona.

76 *Oo kokona Jon, giinon somariin laligon
waladeen kema ejemba uugia mindingon
iikaan ama Pombaa kania meleuna kawaa.

Kawaajon qaga 'Anutu uuta somataa geja-
tootoo ejaga,' kaen qagi liligowaga.

77 Kaen laligon hamoqeqe Toyaa kania ii Anu-
tuwaa kanagesouruta kuma

onona ii moma koton uugia meleengi Anu-
tunon singisongogia songbama mesaowaa.

78 Anutunananon uutanon jopagon kiankomun
nonomakeja.

Kaen ama ba koma nonoma widia eukanonja
ano bilikbilik anja.

* 1:76: Mal 3.1

Kawaajonɔ nonononɔ mono wenɣeranɔ suluro asuganonɔ asariwombaa anjonɔ.

79 *Nono pangamanonɔ tintuanɔ raninɔ koomuwaa kondomondo Toyanonɔ anjonɔ koma nonomakejato, weenɔ jilinjolanɔ kouma qanananonɔ kuunɔ menɔ asarinɔ nonombaa.

Menɔ asarinɔ nonono luaewaa kania asuganonɔ asugiro iima iikanonɔ keuma riinɔ nambonɔ.” Zekaraianonɔ kaenɔ jero.

80 Mera Jon iinonɔ somariinɔ waaro Unɔ Toroyanonɔ inaanɔ muro Anutuwaa qele eja kotakota kolooro. Kaenɔ koloonɔ balonɔ qararanɔkonɔkonononɔ laligoro kambaɔanonɔ kanɔ kuuro Israel kanageso yonoo jaagianonɔ asuganonɔ asuginɔ qenjaaro gawonɔ kanainɔ mero. Kianɔ.

2

Jiisas Betlehem taanonɔ kolooro.

Mat 1.18-25

¹ Jon Oomulu ejanonɔ kolooro kambaɔ kanonɔ Siisa-kinɔ Oogastus iinonɔ Room sitinonɔ gomaɔa gomaɔa galenɔ koma onono. Galenɔ koma onoma takis kanainɔ mewutiwaajonɔ gawmambaa jenkooto ano gomaɔa gomaɔa kuuya yonononɔ ajoroogi kuskus (sensus eja) yonononɔ qagia papianonɔ onɔ arenɔgogi.

² Arenɔ gawonɔ ii kambaɔ mutuyaga megɔ. Megiti, kambaɔ iikanonɔ eja qata Kwirinius iinonɔ Siria prowinswaa gawana laligonɔ galenɔ koma onono.

* 1:79: Ais 9.2

³ Oogastusnon jenkooto ano ejemba korebore horonj keuma qagia arenjonj oowutiwaajonj iyangiaa kolokoloo gomangia wana so kenji.

⁴ Galili prowinswaa taonj qata Nazaret iikanonj eja qata Joosef laligoro. Iwaa amboya ii kinj Deiwid. Kinj Deiwidwaanonj taonj qata Betlehem ii Judia prowinsnonj ero. Kawaajonj Joosefnonj Nazaret mesaonj uma kemenj Betlehem keno.

⁵ Kemanj jero kambanjanonj emba bunyaya qata Maria ii koroyawo laligoro. Laligoro ii aima njaonj qagara oowutiwaajonj motoonj keni.

⁶ Kema Betlehem keuri Mariawaa mera meme kambananonjanj kanj kuuro.

⁷ Kanj kuuro qenjaaro ee mirinonj keuma iikawaa uutanonj tintina monj mende mokolori. Kawaajonj bao bulmakao mirianonj uma rari. Rama iikanonj mutu meria menj opononj esuunj bulmakao juuyanonj ano kemenj ero. Kianj.

Lama galej yonjonj Siwe gajoba injigi.

⁸ Betlehem taonj gomanjanonj eja tosonianonj gomantiina so balonj koria iikanonj kema lama tuungia galej koma onjoma laligogi.

⁹ Kaenjan laligogi gomantiina kanonj Pombaa gajoba monjonj kosogianonj asuginj onjono. Asuginj onjono Pombaa asamararanjanonj liligonj onjoma asariro sombugia moma jenengia ororo.

¹⁰ Jenengia ororoto, Siwe gajobanonj injjoro, “Mono geja ambu! Niinonj korisoro Bunja somata ejemba korebore yonjojonj menj kajenjan, ii injisaama onjomanja. Kawaajonj jenengia mono mende orowa.

11 Buŋa ii kokaen: Oŋoo Hamoqeqe Togianon keteda koi kolooja. Iinon kin Deiwidwaa taanon koloon Pon qata Kraist kolooja.

12 Qaa iikawaa aiweseya ii kokaen: Oŋo mono kema mera sayawo oponon esuun bulmakao juuyanon anji eji, ii mokoloowu.”

13 Gajobanon kaen jero iikanondeen gajoba tuun somatanon Siwenonŋa asugin iwo aitongon Anutuwaa mepemepesee rii qama kokaen jegi,

14 “Anutuwaa qabuŋaya mepeseenin Siwenon eukanon uja.

Iinon ejemba iyaŋaajon meweengon ononoti, iyonoojon uuqeeango moma balanon luae ama ononja.” Kian.

Lama galen yononon kema Jiisas iigi.

15 Gajoba yononon onomesaon Siwenon eleema ugi lama galen yononon angio kokaen jegi, “Ayo, Betlehem kanon iwoi kolooro Pononon iikawaa qaaya jero mojonji, nono mono ii kema iibonja.”

16 Kaen jen esunŋiagadeen kema Maria Joosef ano mera sayawo bulmakao juuyanon eroti, mokolonon iigi.

17 Iima nama gajobanon merawaa qaa jero moma kagiti, ii inisaama jen asarigi.

18 Jen asarigi mogiti, iyononon korebore aarun walingogi.

19 Walingogito, Marianon qaa kuuya ii uu kononanon ama dungun somongon kania romongon laligoro.

20 Walingogito, iwoi kuuya Siwe gajobanon jerotiwaa so asugiroti, ii lama galen yononon iima moma kawaajon Anutuwaa korisoro rii qama

mepeseegi. Mepeseen mesaon eleema kenji. Kian.

Mera qata Jiisas qagi.

²¹ *Jiisas kolooro Sonda motoonjo kawaa so tegoro Anutuwaa aiweseya selianon kotowombaa kambaŋa karo qata Jiisas qagi. Siwe gajobanon qa ii waladeen qama murogo kambaŋ iikanondeen nemunaa goron uutanonja kolooro. Kian.

Jiisas wama Anutuwaa bunja anji.

²² *Mooseswaa Kana qanon qaa kokaen eja, “Embanon koko meria mutuya men ween 40 kuunanon laligoro tegoro suru guluga koma konjoratin mun onjo mono jiwowon jigonon uma mera ii Pombaa jaanon anji iwaa bunja koloowaa.” Kawaajon kambaŋ ii kan kuuro Joosef Maria yoronon qaa ii ten koma Jiisas wama Pombaa bunja koloowaatiwaajon Jerusalem uri.

²³ *Pombaa Kana qanon qaa kokaen oogita eja, “Mera mutuya kuuya ii mono qegi Pombaa bunja soraaya koloowuya.” Yoronon qaa ii otaari.

²⁴ Kaaŋagadeen Pombaa Kana qanon jenkooto qaa ejiwaa so kewo me kewosusu koon woi ii siimolon oowaatiwaajon Jerusalem sitinon uma keni.

²⁵ Kambaŋ iikanon eja mon qata Simeon Jerusalem laligoro. Iinon uuta jumunja Anutuwaanon qokotaan uumeleembaa komagbiligibili ano Unja Toroyanon iwo nano Hamoqeqe

* **2:21:** Lew 12.3; Luuk 1.31 * **2:22:** Lew 12.6-8 * **2:23:** Eks 13.2, 12

Toyanon Israel uutanon asugiwaatiwaajon mamboma laligoro.

²⁶ Mamboma laligoro Un̄a Toroyanon qaa kokaen̄ isaano, “Gii Pombaa Hamoqeqe Toya Kraist asugiro wala iimago koomuwagatiwaa simboboloya mobaga.”

²⁷ Nemun̄man̄anon Mooseswaa Kana qaa otaan̄ Jiisas wama jiwowon̄ jigonon̄ uri. Uri Un̄a Toroyanon̄ Simeon sololoooro kamban̄ iikanondeen̄ kaan̄agadeen̄ jigonon̄ uro.

²⁸ Uma mera ii iima men̄ doon̄gon̄ Anutu mepeesen̄ kokaen̄ jero,

Simeombaa korisoro rii

²⁹ “Oo Pon̄, kete welen̄ ejaganon̄ saanon̄ kema uuluaenon̄ laligon̄ komuwaa.

³⁰ Goo qaaga eji so Hamoqeqe Toya wasina asugiro ii neenaa jaananon̄ iima simbawon̄awo mojen̄.

Kawaajon̄ saanon̄ kema komuman̄a.

³¹ Giinon̄ hamoqeqe gawombaa kania mozozon̄gon̄ kantri kuuya yon̄oojon̄ in̄isaama on̄ona ii iima moma kotowu.

³² *Giinon̄ Hamoqeqe Toyaa asasaga in̄isaana waba kantri yon̄oo

uugia kuuro asariwu

ano qabun̄aganon̄ geengaa kanagesoga Israel nonoo batunananon̄ kaan̄jadeen̄ somarii-waa.”

Simeombaanon̄ gejatootoo qaa

³³ Simeonon̄ merawaajon̄ qaa kaen̄ jero nemun̄man̄anon̄ moma kiko ama walingori.

* 2:32: Ais 42.6; 49.6; 52.10

³⁴ Walingori kotuegon onoma nemuŋa Maria kokaen ijoro,

“Moba, Anutunonj mera koi kuunj ano Israel ejemba seiseiyanonj ii gema qeŋ kamaanj unjuro

mamaganonj uugia meleema qeangowuya.

Anutu aŋo ii ano aiwese kolooro mamaganonj ii toropere jeŋ mubuya.

³⁵ Toropere jeŋ mugij uumomogia aasangoya ii kaen asuganonj asugiwaa.

Geengaa uuganonj kaanagadeenj wosobiri kolooro iikanonj soo sulumuk aana kaana uuga kuunj qosombaa.” Kianj.

Ana embawaanonj gejatootoo qaa

³⁶ Jerusalem kanonj gejatootoo emba wana mon qata Ana laligoro. Iwaa isia qata Aser, mana qata Fanuel. Emba kanonj saraŋanonj eja meŋ laligoro gbani 7 motoonj laligori.

³⁷ Laligori loya komuro malo koloonj laligonj kouro kambanj iikanonj gbania 84 kolooro. Iinonj kambanj so jiwowonj jigononj uma ii weenj mon mende mesaoroto, gomantiina asasaga Anutuwaajonj nene sinjinj laligonj qama koolinj waeya meŋ mepeseenj laligoro.

³⁸ Iinonj kambanj iikanondeenj kouma mera ii iima Anutu mepeseero. Anutunonj Jerusalem ejemba dowegia mewaatiwaajonj mamboma laligogiti, kuuya iyonoojonj mera iikawaa kania jeŋ asariro mogi. Kianj.

Jiisaswo Nazaret eleengi.

³⁹ *Joosof Maria yorononj Ponjonj arena jeŋ

* **2:39:** Mat 2.23

kotoro Kana qaanon eji, ii kuuya ani tegoro Galili prowinsnon eleema taongara Nazaret kanon keni.

⁴⁰ Meranon somariin waama kotiin momakootoyanon asugin saa qero Anutuwaa kalenmoriananon turun muro laligoro.

Jiisas gbania 12 kolooro jiwowon jigonon ugi.

⁴¹ *Jiisaswaa nemunmananon gbani so kiankomu* kendon kamananon Jerusalem sitinon uma kemakegi.

⁴² Kaen laligon Jiisas gbania 12 kolooro siligia amakejutiwaa so kambaŋa kan kuuro kaanagadeen uma kenŋi.

⁴³ Kema laligon kendon kambaŋ iikanon tegoro eleema mirigaranon keni. Kenito, mera gba-woro Jiisasnon Jerusalem raro nemunmananon ii mende moma kotori.

⁴⁴ “Iinon ejemba tuunlelemba yoŋowo kenja,” jeŋ ween motoonŋowaa so kana kema sakiti ano alaurugara yoŋoo uugianon qama monŋani.

⁴⁵ Qama monŋanito, mende mokoloon mombo eleema Jerusalem kema monŋani.

⁴⁶ Monŋama laligori ween karoon tegoro jiwowon jigonon uma iikanon mokoori. Mokoori eja somata yoŋoo batugianon raro. Raro kuma mugiti, ii moma qisin onoma raro.

⁴⁷ Rama Buŋa qaawaa kania tororo moma asarin dindinagadeen meleeno korebore yoŋonon ii moma waliŋgogi.

* **2:41:** Eks 12.1-27; Dut 16.1-8 * **2:41:** Anutunon Iijipt kanon Israel ejemba injiima koboon unuuguroti, kiankomu kendon iikawaa qata mon Pasowa.

⁴⁸ Nemuŋmaŋaŋoŋ iima aaruŋ nemuŋaŋoŋ ijoro, “Merana, gii nomaembaaŋoŋ kaen ama noronjaŋ? Moba, mangawo noro gooŋoŋ ma-jakaka moma qama moŋgama laligori.”

⁴⁹ Kaen ijoro kokaen meleema orono, “Oro mono naambaajon nii moŋgama nonjao? Nii neenaa Amanaa mirinoŋ rabe sokonji, ii moŋao me qaago?”

⁵⁰ Kaen meleema oronoto, yoronon qaa jeroti, iikawaa kania ii mende moma asariri.

⁵¹ Mende moma asaririto, kilen waama yorowo eleema Nazaret taonon kema nemuŋmaŋa ten koma oroma laligoro. Jiisasnon qaa jeroti, nemuŋaŋoŋ ii kuuya moma uu kononon ama somonon angon kono.

⁵² *Jiisasnon laligon somariiro gbania uro momakootoya asarin seiro Anutunon kalenmoriaŋa muro kotiin ejemba ano Anutu yonoo jaagianon sokoma onono. Kian.

3

Jon Oomulu ejanon Buŋa qaa jero.

Mat 3.1-12; Maak 1.1-8; Jon 1.19-28

¹ Zekaraiawaa meria Jon iinon gawonja kanairo. Kambaŋ kanon Siisa-kin qata Taiberius iinon Room sitinon laligon gomaŋa gomaŋa mindirin gbani 15 eja pon koloon toroqen galen koma onono laligogi. Galen koma onomambaajon gomaŋa gomaŋa Israel liligon ejuti, ii mosongi bakaya 4 kolooro yonoo kingia 4 ii kokaen kuun ononji:

* 2:52: 1 Sml 2.26; Gba 3.4

Pontius Pailot, Herod, Filip ano Lisantias. Pontius Pailot ii Judia prowinswaa gawanagia laligoro. Kinj Herodnon Galili prowins galeŋ koma oŋono ano data Filipnon Ituria ano Trakonitis prowins woi yoŋoo poŋgiaga laligoro ano Lisantias iinon Abilene goman meŋ laligoro.

² Jigo gawon galeŋ waŋa woi laligori, qagara Anas ano Kaiafas. Kamban kanon Zekaraiawaa meria Jon iinon balon qararanŋon-koŋanon laligoro Anutuwaanon Buŋa qaa kolooro moro.

³ Anutuwaa Buŋa moma kema Jordan apu berenaa kosianon goman so liligon laligoro. Liligon laligon Buŋa qaanon uugia kuun kokaen jeŋ laligoro, “Oŋo mono uugia meleenŋi niinon oomulu meŋ oŋomaŋa. Kaen anŋi Anutunon siŋgisonŋogia sonŋbama mesaowaa.”

⁴ *Kawaa qaaya ii gejatootoo eja Aisaianon oorota iwaa Buju Terenon kokaen eja,

“Qele gajoba moŋnon balon qararanŋonkoŋanon qama laligoro kema qata kokaen mobu,

‘Poŋnon kawa-oo! Kawaaŋon mono jojorin kania meleuwu. Mono uugia mindinŋon kania qeleleewu.

⁵ Kana dondoonŋa kuuya mono qeŋ riigi dindinŋa koloowa.

Baanŋa wanjaleya kuuya ii mono qetegon koma qeleleegi koria koloowa.

Kana misiqisiawo ii mono meagogi dinŋowa. Haamonon kana kuno simbirinŋsambaran eji, ii mono koton meleugi solananiwa.

* **3:4:** Ais 40.3-5

⁶ Anutunonj oyanboyanj Toya wasiro karo gomaŋa gomaŋa kuuya
yonononj ii iima moma kotowuya.”

⁷ *Jononj kawaa so uugia kuuro ejemba tuuŋa tuuŋa yonononj oomulu menj onombaatiwaaajonj iwaanonj kagi injiima kokaen injjoro, “Oo qato mokolembaa gbiliuruta, onj uugia mende meleengi Anutuwaa iriŋa soono ironja meleema onjomambaaajonj anja. Ii oloŋ kombombaa gejanono qaaya ii mono morononj injjoro sombugia moma koi kaju?

⁸ *“Kawaajonj mono onanonj uugia meleembu. Kilenagianonja eleengi honja kolooro ii mono nanamemengianonj asuganonj qendeema laligowu. Uugianonj mondomondo qaa kokaen mende romonjowu, ‘Nonononj Aabrambaa gbiliga laligoninj Anutunonj mende tiwilaan nonombaa.’ Kaenj totogianonj qenkejuto, honja ii mende amakeju. Niinonj kawaajonj kokaen injjomaŋa: Anutunonj jamo koi saanonj jenj kotonj onono letoma Aabrambaa gbiliuruta koloonj Anutu mepeseenkebuto, onj mono nomaenj?

⁹ *“Uugia mende meleembuti eenj, Anutunonj mono onj gere kaŋa kono kamaawombaaajonj anju. Gere kuuya honja awaa mende kuunkejuti, ii mono kono kamaagi gere gagirininj giliro kemebuya. Gere kaŋa komambaa wenja mono jeta sunja ama gere kanianonj ano jojorinj eja. Anutunonj mono kilenagiaa ironja meleema onjombaa.”

* **3:7:** Mat 12.34; 23.33 * **3:8:** Jon 8.33 * **3:9:** Mat 7.19

10 Kaen injoro ejemba tuuᅇa tuuᅇa yononon kokaen qisin mugi, “Kawaajon nono mono nomaen anin sokombaa?”

11 Qisin mugi kokaen meleeno, “Mononon maleku woi men laligoji, iinon mono yoroononga mon ii malekuya qaa ii mubaa ano daen yononon nenegiawo laligojuti, iyononon mono kaanagadeen nenegia qaa yonoojon mendeema onombu.”

12 *Takis meme eja tosianon kaanagadeen oomulu men onombaatiwajon kan qisin mugi, “Boi, nononon mono nomaen anin sokombaa?”

13 Qisin mugi injoro, “Gawmanon takiswaa jangoya jen koton ononota eji, so ii mono mende uugun mewu.”

14 Manjaqege eja tosianon kaanagadeen qisin mugi, “Nonoto? Nononon nomaen anin sokombaa?” Qisin mugi kokaen injoro, “Mombaanon monembaajon kuun ubeqube ama luluuma mende ambuto, onoangiaa tawagia menkejuti, iikawo mono uumotoon ama bonjon laligowu.”

15 Ejemba kuuya yononon “Jonon Hamoqege Toya Kraist koloowabo,” kaen jen uugianon romongogi. Kawaa kania mobombaajon geja qen qen laligogi.

16 Kaen angi Jonon ii kuuya kokaen injoro, “Niinon apu toonon mulu men ononjento, eja ku-usunja kotakota mon kawaa. Iwaa ku-usunja uutanon mono noonon uuguwaa. Iinon eja uuta

* 3:12: Luuk 7.29

koloowaatiwaajon niinon iwaa kana esuyaa kasia ilaan isamambaajon amamaamaña. Iinon mono Unja Toroya uugianon ano gere bolananon koma konjoratin onono iikaanja kanon mulu men onombaa.

¹⁷ Iinon hona ano kaawoya mendeema oromambaa saraya men kouma koson korerejgon gosiwaa. Gosin wiit kota men kululuun kowianon ambaato, kaawoya ano bulaaya ii mono usuno gere gagirinoj kemen tetegoya qaa jewaa.”

¹⁸ Qaa kaanja kaanja mamaga toroqen jen uugia kuun Oligaa Buna ejemba tuunlelemba ii jen asarin onoma laligoro.

¹⁹ *Laligoroto, goman bakayaa kin ponja Herodnon dataa embia qata Herodias ii oloj mero ano bologa kania kania ama laligoroti, ii Jonon injisaama asuganon jen muro.

²⁰ Jen muro kilenaya mon toroqen ama Jombaanon gawonja riijugon kawali galeja jero Jon men kapuare mirinoj анги. Kian.

Jonon Jiisas oomulu men muro.

Mat 3.13-17; Maak 1.9-11

²¹ Jonon ejemba kuuya oomulu men onoma Jiisas kaanagadeen oomulu men muro. Men muro qama kooliro iikanondeen sombinon aantano.

²² *Aantano Unja Toroyanon meleema kewo koon kaanja koloon Jiisaswaa qaganon kamaaro. Kaen kamaaro Siwenonga qa aro mon kokaen kolooro, “Giinon neenaa komunjua meranaga

* **3:19:** Mat 14.3-4; Maak 6.17-18 * **3:22:** Jen 22.2; Ond 2.7; Ais 42.1; Mat 3.17; Maak 1.11; Luuk 9.35

koloona kerana qeaŋgoro giimasiin moma gonjeŋ.” Kian.

Jiisaswaa ambosakoŋa yoŋoo qa arengia

Mat 1.1-17

²³ Jononŋ Jiisas oomulu meŋ muroti, ii gbania 30 kawaa so kolooro hamoqeŋe gawoŋa kanainŋ meŋ laligoro. Meŋ laligoro Joosefwaa meriaga kolooji, ejembanonŋ kaenŋ romonŋogi. Jiisas maŋa Joosef, asaya qata Heli.

²⁴ Jiisas amboya qata Matat, jariria qata Liwai. Liwai maŋa Melki, asia Janai, amboya Joosef,

²⁵ jariria Matatias. Matatias maŋa Aamos, asia Naahum, amboya Esli, jariria Nagai.

²⁶ Nagai maŋa Mat, asia Matatias, amboya Semen, jariria Joosek. Joosek maŋa Jooda,

²⁷ asia Joanan, amboya Reesa, jariria Zerubaa-bel. Zerubaa-bel maŋa Sealtiel, asia Neeri.

²⁸ Amboya Melki, jariria Adi. Adi maŋa Koosam, asia Elmadam, amboya Eer,

²⁹ jariria Joosua. Joosua maŋa Eliezer, asia Joorim, amboya Matat, jariria Liwai.

³⁰ Liwai maŋa Simeon, asia Juuda, amboya Joosef, jariria Joonam. Joonam maŋa Eliakim,

³¹ asia Melea, amboya Mena, jariria Matata. Matata maŋa Naatan, asia Deiwid,

³² amboya Jesi, jariria Oobed. Oobed maŋa Boaz, asia Salmon, amboya Naason.

³³ Jariria Aminadab. Aminadab maŋa Admin, asia Arni, amboya Hezron, jariria Perez. Perez maŋa Juuda,

³⁴ asia Jeikob, amboya Aisak, jariria Aabraham. Aabraham maŋa Teera, asia Naahor,

³⁵ amboya Seruk, jariria Reu. Reu maᅇa Pelek, asia Eber, amboya Seela,

³⁶ jariria Kainan. Kainan maᅇa Arpaksad, asia Siem, amboya Nooa, jariria Laamek.

³⁷ Laamek maᅇa Metusela, asia Eenok, amboya Jared, jariria Mahalalel. Mahalalel maᅇa Keenan

³⁸ asia Enos, amboya Seet, jariria Aadam. Aadam ii Anutunoᅇ mero kolooro. Kianᅇ.

4

Satanᅇ Jiisas aᅇgobato meᅇ muᅇ laligoro.

Mat 4.1-11; Maak 1.12-13

¹ Jonᅇ Jiisas oomulu meᅇ muro Uᅇa Toroyanoᅇ uuta saa qero Jordan apunoᅇga eleeno wama baloᅇ qararaᅇkoᅇkoᅇanoᅇ keno.

² Kema kanᅇ laligoro Kileᅇaa Toyanoᅇ aᅇgobato meᅇ muᅇ laligoro weeᅇ 40 tegoro. Kambaᅇ 40 kanᅇ nene moᅇ mende neᅇ laligoro tegoro neneyaaᅇkoᅇ komuro.

³ Neneyaa komuro Kileᅇaa Toyanoᅇ kokaeᅇ ijoro, “Gii Anutuwaa meriaga kolooᅇaᅇi eeᅇ, ii mono qendeema jamo koi jeᅇ kotona letoma bered kolooro newa.”

⁴ *Ijoro meleeno, “Qaago! Buᅇa Terenoᅇ qaa kokaeᅇ oogita eja, ‘Nenenondeeᅇ eᅇemba laaligo mende nonomakeja.’ ”

⁵ Meleeno Satanᅇ wama baᅇa koriga moᅇnoᅇ uma namowaa kantria kantria kuuya ii uulaᅇawo qendeema muro.

⁶ Qendeema muᅇ kokaeᅇ ijoro, “Niinoᅇ kantri kuuya ii galeᅇ koma oᅇomambaa ku-usuᅇa ano

* 4:4: Dut 8.3

esuhina iwoiyaa akadamuya ii noo boronanon aanaaga eja. Kawaajon ii neenaa aihnaanon moroga mumanjen saanon ii mumaŋa. Kawaajon iwoi kuuya koi mono goo boroganon amaŋa.

⁷ Kawaajon gii waena men mepeseen nombaati een, ii kuuya mono goo buŋaga koloodaborowaa.”

⁸ *Kaen ijoro kokaen meleeno, “Qaago! Buŋa Terenon qaa kokaen oogita eja, ‘Gii mono Pon Anutugaa waeya men mepeseen ii motoonŋo welen qen muŋ laligowa.’ ”

⁹ Meleeno Satanon Jiisas mombo wama Jerusalem sitinon kema jiwowon jigowaa waarenanon eu uma kokaen ijoro, “Gii Anutuwaa meria koloojani een, mono kokainonŋa lugun emu kemeba.

¹⁰ *Buŋa Terenon qaa mon kokaen oogita eja, ‘Anutunon gajobauruta jen koton onono saanon galen koma sopa somonŋon gombu,’

¹¹ *ano qaa mon ii kokaen, ‘Yononon borogianon ama nononŋolin gonŋi kemen jamonon kanaganon gun mijimiji mende ambaa.’ ” Kawaajon saanon kemen mende tiwilaan gombaa.

¹² *Kaen ijoroto, Jiisasnon kokaen meleema muro, “Qaago! Anutunon jeja, ‘Gii mono Pon Anutuga anŋobato mende men muba.’ ”

¹³ Kileŋaa Toyanon anŋobato kuuya ii Jiisas ama muro tegoro mesaon keno. Kiaŋ.

Jiisasnon kanaiŋ hamoqeŋe gawon mero
Mat 4.12-17; Maak 1.14-15

* **4:8:** Dut 6.13 * **4:10:** Ond 91.11 * **4:11:** Ond 91.12 * **4:12:** Dut 6.16

¹⁴ Jiisasnoŋ baloŋ qararaŋkoŋkoŋa mesaoro Uŋa Toroyaa ku-usuŋanoŋ iwo nano Galili prowinsnoŋ eleeno. Eleeno qaa bujuyanonoŋ seiŋ gomaŋ miri liligoŋ rama keŋgiti, ii kuuya sokoma keno.

¹⁵ Sokono gomaŋa gomaŋa liligoŋ qamakooli mirigianoŋ uma Buŋa qaa kuma oŋono. Kuma oŋono mogiti, kuuya iyoŋonoŋ aisoonoŋ mepeseen mugi. Kianŋ.

Nazaret yoŋonoŋ Jiisas gema qegi.

Mat 13.53-58; Maak 6.1-6

¹⁶ Jiisasnoŋ eleema somasomarii taonŋa Nazaret kanoŋ keno. Sonda kendonoŋ karo amakejiwaa so qamakooli mirinoŋ uma Buŋa Tere weenŋoŋ oŋomambaajoŋ waaro.

¹⁷ Waaro gejatootoo eja Aisaiawaa Buju Tere mugi metuma qaa batuya kokaenŋ oogita eji, ii mokolooro:

¹⁸*“Pombaa Uŋa Toroyanoŋ noo uunanoŋ kemenŋ gawoŋ memewaajoŋ bedu meŋ noma ejemba kamaanŋqeeta yoŋoojoŋ Oligaa Buŋa jeŋ asariŋkejeŋ. Iinoŋ wasiŋ nono qaa kokaenŋ jeŋ seiŋkejeŋ:

Bologanoŋ gbadoŋ oŋono laligojuti, Anutunoŋ mono ii isama metogoŋ oŋono laligowu.

Anutunoŋ jaagoo ejemba jaagia metooro mombo uuŋ iibuya.

Kike taribari ama menduŋgoŋ meŋ kamaanŋ aŋgi laligojuti, Anutunoŋ mono ii metogoŋ oŋono siiseweweya qaa laligowuya.

* **4:18:** Ais 61.1-2

19 Poŋnoŋ hamoqeqewaa gbani awaa ano kaŋ kuuwaati, niinoŋ iikawaa qeleyaga kaŋ ii jeŋ asariŋkejeŋ.”

20 Qaa kaen weenŋoŋ tere pipipiiya ii pipiin galaŋa muŋ kamaan raro. Raro qamakooli mirinoŋ ragiti, iyoŋonoŋ kuuya dorondoŋ ama jaasapo iigigiigi.

21 Iigigiigi kanain kokaen injoro, “Buju Tere-waa qaa koi weenŋowe gejagianŋoŋ kemero mo-juti, iikawaa hoŋa mono kete koi asugija.”

22 Kaen injoro kalenmoriaŋ qaaya qaaya buutanonŋa kamaaro kuuyanŋoŋ ii moma waliŋŋoŋ jeŋ sororogŋoŋ muŋ qaa iikawaa jeŋkelekeleya ii kokaen jeŋi, “Eja koi Joosefwaa meriaga me?”

23 Jegi kokaen injoro, “Ono kambana kambana gbaqoosŋoŋ qaa koi jeŋkeju, ‘Menqeeanŋo eja gii mono geenŋa men qeanŋoŋ aowa.’ Ono gbaqoosŋoŋ qaa ii keteda koi nijowombaaŋoŋ mo-juti, ii mojeŋ. Ii jeŋ kokaen jewuyaga, ‘Gii Kaperneam taonoŋ kema angoleto uuta mena bujuya moniŋi, iikawaa so mono geenŋaa gomanŋoŋ koi kaŋagadeen mewa.’”

24 *Kaen jeŋ injoro, “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injomaŋa: Gejatootoo ejemba moŋ iyaŋaa somasomarii taonoŋ mende moma uma mubuya.

25 *“Niinoŋ qaa hoŋabona moŋ kokaen injomaŋa: Elaijawaa kambanoŋ Anutunoŋ Siwe naguya kono gbani karoŋ ano koiŋ 6 kawaa uutanŋoŋ koŋ mende kiro bodi somata kolooro

* 4:24: Jon 4.44 * 4:25: 1 Kinj 17.1

namo kuuya sokono. Kamban kanon emba malo mamaga Israel uutanon laligogi.

26 *Mamaga laligogito, Anutunon Elaija yonoononga mombaanon kambaatiwaajon mende wasiroto, waba balon Saidombaa goman qata Sarefat iikanon emba malo motoongoya iwaanon wasiro keno.

27 *Gejatootoo eja Elisawaa kambanon manimbanon Israel eja mamaga turun onono laligogito, iyonoononga monon mon mende solananiro. Qaagoto, waba balon Siriaga eja qata Naeman ii motoongonon mono Elisawaa qaaya moma laarin solanani qeangoro.”

28 Jiisasnon kaen injoro qamakooli mirinon ragiti, iyononon kuuya qaa ii moma iringia soono uuduuduu koloon onono.

29 Uuduuduu koloon onono waama Jiisas konjoma otaagi taon seleenen keno. Taongia ii baanaa sia kosianon megii nanoti, mono iikanon hagogi kemebaatiwaajon kenji.

30 Kenjito, batugianon qendeema onomesaon keno. Kian.

Kaperneam taonon ome mon konjono.

Maak 1.21-28

31 Jiisasnon Galili prowins uutanon Kaperneam taonon kamaan keuma Sabat kendonon ejemba tuun kuma onono.

32 *Kuma onono qaayanon ku-usunawo kolooro jero. Kawaaajon kanageso yononon ii iima aarun waliingogi.

* 4:26: 1 Kin 17.8-16 * 4:27: 2 Kin 5.1-14 * 4:32: Mat 7.28-29

³³ Qamakooli miri iikanonj eja monj omeyawo raro. Raro omeyanonj terenjonj silama qa kokaenj qaro,

³⁴ “Ae! Jiisas, Nazaret eja! Gii nomaenj ama nonomambaajonj anjanje? Mono tiwilaan nonomambaajonj kajan me? Nii kaniaga moma kotojenj. Gii Anutuwaanonj eja Tak-kootoya koloojanj.”

³⁵ Kaenj qaro Jiisasnonj temboma kokaenj jen muro, “Gii mono qaaga bogoro eja koi mesaonj togowa.” Kaenj jen muro omenonj eja ii menj giliro tama batugianonj namononj kemero qenj mizimizi mende totoonj koloonj kouma mesaonj keno.

³⁶ Keno kuuyanonj newogia tegoro walingonj batugianonj aminj moma kokaenj jegi, “Yei! Qaa koi naa qaaga? Iinonj mono esunmumu qaganonj ome jenj kotonj onono tenj koma kouma kenju.”

³⁷ Kaenj kolooro Jiisaswaa qabunayanonj seinj gomanj kuuya kosere rama kenjiti, iikanonj kema sokono. Kianj.

Jiisasnonj ji ejemba mamaga menj qeangonj onono.

Mat 8.14-17; Maak 1.29-34

³⁸ Jiisasnonj waama Kaperneam qamakooli miri ii mesaonj Saimon Piitowaa mirinonj uro. Uro Saimombaa seujanonj selegere ji uuta kiro ero. Ero iwaajonj ama Jiisas qama koolinj mugi.

³⁹ Qama koolinj mugi kema usugonj kemenj selegere jenj kotonj muro mesaoro iikanondeenj waama nene onj unuagi.

⁴⁰ Weenj jaaya tegonj kemero kanonj ejemba daenj yonononj alaurugia ji kania kania kanonj injiro egiti, ii kuuya unuama Jiisaswaanonj kagi.

Kagi boria kuuya yoŋoo qagianon aŋa aŋa ano qeaŋgodaborogi.

⁴¹ Ome yoŋonon kaanagadeen ejemba mamaga yoŋoo uugianonŋa kouma silama kokaen qagi, “Gii Anutuwaa meria koloojan.”

Jiisasnon Hamoqeqe Toya Kraist kolooji, iyoŋonon ii mogitiwaajon Jiisasnon jeŋ onoma buugia muunŋun onotaaro. Kiaŋ.

Hamoqeqe gawoŋa ii Galili sokono.

Maak 1.35-39

⁴² Jiisasnon gaon ero goman wenŋeran suluro waama iyaŋa tirin koton kemen goria moŋnon keno. Kenoto, ejemba yoŋonon iwaan muŋ kema mokolon mende onomesaon kambaatiwaajon batogon anŋon koma mugi.

⁴³ Anŋon koma mugito, kokaen inijoro, “Ni-inon Anutu bentotonaa Oligaa Buŋa ii taon tosia yoŋoojon kaanagadeen jeŋ asarin onombe sokom-baa. Anutunon mono iikawaajon wasin nono.”

⁴⁴ Kaen jeŋ kema Galili prowins liligon qamakooli mirigianon Buŋa qaanon uu kuun onoma laligoro. Kaen.

5

Jiisasnon gowokouruta mutuya onoono.

Mat 4.18-22; Maak 1.16-20

¹ *Kamban moŋnon Jiisasnon Genesaret apu anŋon goraayanon nano ejembanon kan tuun tuun koma Anutuwaa Buŋa qaa mobombaajon oloqologon liligon mugi.

* **5:1:** Mat 13.1-2; Maak 3.9-10; 4.1

² Liligon mugi nama wanjo woi kowe goraayanon rari iriiro. Sora hooro yononon wanjo ii mesaon kemej misagia qeesaan songbangi.

³ Wanjo mon ii Saimombaanona. Jiisanon iikanon uma toya kokaen qisin muro, “Giinon mono nangona borona mon nuama apunon baagen kema.” Qisin muro nangoro keno wanjonon rama ejemba tuunleembe kuma onono.

⁴ Kuma onono tegoro Saimon ijoro, “Giinon mono wanjo koi nangona apu anjon biwianon keno alauruga yonowo misagia sorawaajon giligi kema.”

⁵ *Ijoro Saimonon meleeno, “Somatana, nono gomantiina koriga misa gilin bimbigon hona mon mende mejona. Qaagoto, giinon jej kotojanjwaajon mono kilen kema gilinin kema.”

⁶ *Kaen meleeno jerotiwaa so anji sora ambembo misagianon kemegi misanon boratiwombaa anji.

⁷ Kaen anji alaurugia wanjo mononon laligogiti, iyonoojon kan ilaan onombutiwaa boro kaka kongi kagi. Kagi wanjo woi ii soranon saa qegi nemoton tagori.

⁸⁻⁹ Sora honombonona mende menj iima iikawaajon kuuyanon walingogi. Walingon Saimon Piitonon ii iima Jiisaswaa batanon kemej simin kuma ijoro, “Oo Pon, nii singisonjo ejaga koloojeni-waajon mono nomaon kema.”

* 5:5: Jon 21.3 * 5:6: Jon 21.6

¹⁰ Saimombaa alawoita Jeims ano Jon Zebedi-waa merawoita yoronon kaanagadeen newogara tegoro walingori. Saimonon qaa ii ijoroto, Jiisasnon kokaen meleeno, “Mono keega mende moba. Gii kokawaa gematanon ejemba ii sora kaanahoronon onona giwo toroqegi laligowuya.”

¹¹ Kaen ijoro wanngogia horon kouma sakasi-non ama ilawoilagia kuuya mesaon Jiisaswaa gematanon otaan kenji. Kiaj.

Jiisasnon eja manimbayawo mon men solananiro.

Mat 8.1-4; Maak 1.40-45

¹² Jiisasnon taon mononon laligoro kanon eja mon selia manimbanon men bolidabororo raro. Rama Jiisas iima kosianon simin kuma kemen kokaen qama koolin muro, “Oo Pon, giinon siinganon men qeangon nomambaajon mojan eeñ, mono nii saanon men solananiñ nomba.”

¹³ Kaen jero boria boraama selia oosirin ijoro, “Niinon ii amambaajon mojen. Gii mono solananiwa.” Kaen jero manimbaya ii iikanondeen solananiro.

¹⁴ *Solaniro kokaen jen koton muro, “Moba, kokawaa buju qaaya ii mon mende jena mobu. Qaagoto, gii mono jigo gawon galembaanon kema selega qendeema mun Mooseswaanon jen kootoya otaan solananijaniiwaa dangisen nandunama ama siimolon oowa. Ii oona iiro ejembanon kaniaga moma kotowu.”

¹⁵ Kaen ijoroto, ii kilen Jiisaswaa qabunaya jen seiroman so asarin keno. Kenotiwaa so

* **5:14:** Lew 14.1-32

ejemba tuunja tuunja yononon qaaya mobombaa-
jon ano jigia men qeangowaatiwaajon iwaanon
kan ajoroggi.

¹⁶ Kagito, Jiisasnon onomesaon balon
qararanjon-konanon kema laligon qama kooliro.
Kian.

*Jiisasnon eja sele bakaya koomuya ii meagoro.
Mat 9.1-8; Maak 2.1-12*

¹⁷ Jiisasnon ween monon Buja qaa kuma
onono Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon)
ano Kana qaawaa boi tosonian Galili ano Judia
prowinswaa gomaña gomaña ano Jerusalemga
kan ejemba tuunlelemba batugianon ragi. Pom-
baa ku-usunanon Jiisas nemun koma muro
ejemba jigia mero qeangogi.

¹⁸ Kamban kanon eja tosonian alagia sele
batuya koomuya ii demberunon ama anjon kagi.
Kan koton Jiisaswaa kosianon miri uutanon uma
ambombaajon batogogi.

¹⁹ Batogogito, ejemba tuunlelembenon ologon
nangitiwaajon kuun papangon miri uutanon
ubombaa kana mon mende mokolon men miri
qaganon ugi. Uma waaren jamonon memeta ii
oson luluungi oota kolooro ji eja demberuyawo
kasanon somongon iikanon анги ejemba batu-
gianon Jiisaswaa batanon kemero.

²⁰ Kaan kemero Anutu moma laarin mugiti, Ji-
isasnon iyonoo tanigia ii iiro sokono ji eja kokaen
ijoro, “Alana, niinon singisonogoga mesaojen.”

²¹ Kaen ijoro Kana qaawaa boi ano Farisii
yononon ii moma kanain kokaen jen romongogi,

“Eja koi moroga? Iinonj mono Anutu mepae-gonj mepaqepae anja. Anutu motoonjononj singisonjononana mesaonkejato, eja monjonj ii qaago.”

²² Kaenj romongogito, Jiisanonj uugia iima kotonj kokaenj injoro, “Tosaanja onjo uugianonj naambaajonj qaa jejenj, iikawaajonj mamaga romonjoju? Ii mende sokonja.

²³ ‘Niinonj singisonjoga mesaonj,’ jejenj, qaa iikanonj mono afaanagadeenj jejetaga. Monjonj kaenj jero tosonianj qaa iikawaa honja mende iibu. Kawaajonj ii qaa afaanja so. Niinonj qaa monj kokaenj jemambaajonj mojenj, ‘Mono waama kemba.’ Qaa ii mono lombotawo jejetaga kolooja. Kaenj jewe honja koloowaa me qaagoti, iikanonj mono asuganonj asugiro iibu.

²⁴ Mobu, balononj singisonjo mesamesaowaa ku-usuja ii Siwe gomambaa Eja honjaanonj eji, onjo iikawaa kaniaajonj tintuanj laligowubo. Kawaajonj qaa lombotawo ii eja koi ijowe honja iibu.” Kaenj jenj eja sele batuya koomuya ii ijoro, “Niinonj gijojenj: Gii mono waama tambomaeeega menj miriganonj kemba. Qaa binawo ii honjowo koloowaati eenj, qaa afaanja ii mono kaanagadeenj nomaambaajonj omaya koloonaga?”

²⁵ Kaenj ijoro iikanondeenj jaagianonj waama tambomaeeeya eroti, ii menj Anutu mepeseenj mesaonj mirianonj keno.

²⁶ Kaenj kolooro ejemba kuuyanonj walingonj sombugia moma Anutu mepeseenj jegi, “Yei! Kete iwoi awaa soroga iijonj.” Kianj.

Jiisasnoŋ Matyuu (Liwai) oono.

Mat 9.9-13; Maak 2.13-17

²⁷ Kawaa gematanonŋ Jiisasnoŋ Kaperneam mesaonŋ kema takis ofis uugumambaajonŋ ano kanonŋ takis meme eja qata Liwai raro iima ijoro, “Gii mono noo gemananonŋ kawa.”

²⁸ Kaenŋ ijoro gawonŋa kuuya mesaonŋ waama Jiisaswaa gematanonŋ keno.

²⁹ Kema Jiisas mirianonŋ koma horonŋ iwaajonŋ jejelombanŋ somata mozozonŋgoro. Mozozonŋgonŋ takis meme tiliqiligiawo ano alauruta tosaanŋa horonŋ onono tuunŋ somatanonŋ yonowo rama nembanene negi.

³⁰ *Kaenŋ negi Farisii (Kana qaawaa kaparanŋkonŋkonŋ) ano yonoononŋ boi yonononŋ ii iima nindinŋ-ndundu jenŋ Jiisaswaa gowokouruta kokaenŋ jenŋ ononŋgi, “Ae! Ono mono naambaajonŋ takis meme tiliqiligiawo ano singisonŋgo ejemba yonowo rama nene apu neju? Ii mende sokonja.”

³¹ Kaenŋ jenŋ ononŋgi Jiisasnoŋ kitia kokaenŋ injjoro, “Ejemba jigia qaa yonononŋ doktawaa siinŋ mende amakejuto, ji ejembanonŋ mono doktawaanonŋ kemakeju.

³² Niinonŋ singisonŋgo ejemba uugia meleembuti onoomambaajonŋ kanŋ laligojento, ejemba iyanŋgiaajonŋ mogi solanŋa koloojuti, ii qaago.”

Nene sinŋi laaligowaa qaaya

Mat 9.14-17; Maak 2.18-22

³³ Ejemba tosanonŋ Jiisaswaanonŋ kanŋ qisigi, “Jon Oomulu ejawaa gowokouruta nonononŋ kamanŋ mamaga Anutuwaajonŋ nene sinŋi

* **5:30:** Luuk 15.1-2

laligon qamakooli ajoajoroo koriga amakejon. Farisii (Kana qaawaa kaparaŋkonjon) yoŋoo gowokourugianon kaanjadeen ama laligojuto, geengaa gowokouruganon mono pondan nene apu nenkeju.”

³⁴ Kaen qisigi kokaen meleeno, “Onanon! Nono naa kambanon nene sinji laligonkejon? Emba meme kambananon ejawaa gemakootanurutanon gereya anji embawaa sakitiurutanon iwoi ii togonkeju me qaago? Niinon neenaa gowokouruna yoŋoo eja buŋa koloon yoŋoo batugianon ainjolon ramakejen. Rabe nene sinji laligowombaajon jegi yoŋonon ainjolon aisoon rama sinji laligowombaajon amamaankeju.

³⁵ Amamaankejuto, Anutunon laaligona nuano komuwe yoŋonon mono kamban iikanon saanon nene sinji laligonkebuya.

³⁶ “Ono laaligo walaga ano korisoro Buŋa gbilia ii mindirin orombombaajon amamaawuya. Iikawaa sareqaa gemata mon ii kokaen injjomaŋa: Moumou walaga jurano moŋnon moumou gbilia moton opo jakaŋa kanon mende ama uumbinaankeja. Kaen anagati een, opo jakaŋa gbilianon mono walagawo ororon mende koloon ii horon menjurano boliqoliwabo.

³⁷ “Kaanjadeen moŋnon wain apu gbilia ii bokon me taru walaga lama selianon memeta iikanon mende koson maaro kemenkeja. Kaen anagati een, wain apu gbilianon mono somariin taru qenjumenjurama molaaro namonon ka-maaro taruyanon kileqileewubo.

38 “Kawaajon wain apu gbilia ii taru gbilianondeen molaanin kemero sokombaa. (Kaanjadeen monjon apu awaa ii konon qamoganon mende kosonkejon. Kaen kosowonagati een, iikanon mono juma siisororo kamaaro nen ji niniwabo. Kaen koloowaboti-waajon apu awaa ii konon awaanon kosonkejon. Ono kaanagadeen laaligo walaga ano Oligaa Buna gbilia ii mindirin orombombaaajon amamaawuya.)

39 Monjon wain apu walaga mepeseen nen laligonkeji, iinon wain apu gbilia nemambaajon siin mende moma mojotiitii amakeja.” Kian.

6

Jiisasnon Sabat kendombaa Ponja kooloja. *Mat 12.1-8; Maak 2.23-28*

1 *Kawaa gematanon Sabat kendon monjon Jiisasnon wiit dumun gawon koria somata koton keno. Keno gowokouru-tanon wosogia injiro wiit hona motomotoon borogianon kuma osasaan negi.

2 Kaen negitiwaajon Farisii (Kana qaawaa kaparan-konkon) tosianon ii iima kokaen injigoi, “Ono mono naambaajon Sabat kendombaa gawon meme songoya uuguju?”

3 *Kaen injigito, Jiisasnon kokaen meleeno, “Kin Deiwidnon manjaqege ejauruta yonowo liligon wosogia injiro iwoi angiti, ii weengogi me qaago?”

* 6:1: Dut 23.25 * 6:3: 1 Sml 21.1-6

⁴*Iinon Anutuwaa opo sel jigonoj uma bered kowoga Anutuwaa jaasewanonj alatanonj anji raro esunanonj tururo qetegogiti, ii mero negi. Bered kowoga mesamesaoya ii jigo gawonj galenjonondeen nen laligogi. Iinonj ano iwaa kerasuru-urutanonj ii newubotiwaajonj sonjo eroto, ii kilenj negi.”

⁵Kaen jen kokaen injoro, “Siwe gomambaa Eja honanonj mono Sabat kendombaa Ponja kolooja.” Kianj.

Jiisasnonj eja boria soorongoya menj qeangoro.

Mat 12.9-14; Maak 3.1-6

⁶Jiisasnonj Sabat kendonj monjonj gamakooli mirinonj uma Bunja qaa kuma onono. Iikanonj eja monj boria dindinja sooliro raro.

⁷Kana qaawaa boi ano Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) yonononj Jiisas iima qaa jakeyanonj ama mubombaa kania mongama “Eja ii Sabat kendononj meagowaa me qaago?” kaen jen jaa galen menj raji.

⁸Ragito, Jiisasnonj roromongogia ii moma kotonj eja boria soosoolia ii kokaen ijoro, “Mono waama jaanananonj namba.” Kaen ijoro waama nano.

⁹Nano Jiisasnonj kaen jero, “Kana qaa otaanj Sabat kendononj iwoi awaa me bologa ambonja? Saanonj mombaa wana somonj-gowonja me mesaoninj tiwilaawaa. Nomaenjaninj sokombaa? Ii qisinj onombe jewu.”

¹⁰Kaen jen eleqeleema korebore injidaboronj eja ii ijoro, “Gii mono boroga qeteterewaa.” Kaen ijoro boria qeteterero mombo awaa kolooro.

* **6:4:** Lew 24.9

¹¹ Awaa kolooroto, galen yononon iringia magaga soono “Jiisas nomaen ama mubonja?” jen iyangia amin mogi. Kian.

Gowokouruta 12 meweengon onono.

Mat 10.1-4; Maak 3.13-19

¹² Kamban kanon Jiisasnon baananon gama koolimambaajon uma gomantiina koriga ii Anutu gama koolin mun laligoro goman ano.

¹³ Goman ano gowokouruta onooma yonoononga 12 meweengon onoma wasiwasi eja aposol qa ii onono.

¹⁴ Qagia ii kokaen qaro: Saimon, Jiisasnon qata Piito muro, iwaa koga Andruu ano Jeims, Jon, Filip, Bartolomyuu,

¹⁵ Matyuu, Tomas, Jeims Alfiuswaa meria ano Saimon qata mon Tompe eja qagi.*

¹⁶ Juudas Jeimswaa meria ano Juudas Iskar-iot. Kariot eja kanon kanagen memelolo ejaga kolooro.

Jiisasnon ji ejemba men qeangon onono.

Mat 4.23-25

¹⁷ Jiisasnon aposoluruta yonowo baanononga kamaan balon korianon kema nanngi. Nanngi gowoko tuun somata ano ejemba tuunleembe yononon iwaajon ajoroon mambongi. Yononon “Bunjaya jero monin jinana men qeangowaa,” jen iikawaajon Judia prowins kuuya, Jerusalem siti ano kowe goraayanonga Taia ano Saidon taon iikanonja kan ajoroogi.

* **6:15:** Nesenel paati zelot yononon Room gawman tuarenjen ama iyangiaa nanan mewombaaajon tompe men laligogi.

18 Omejiilanon kokojinjin men ononoti, iyononon kaanagadeen kan qeangogi.

19 Ku-usunanon iwaanonga koton yonoonon uro kuuya men qeangon onono. Kawaajon ejemba kuuyanon Jiisas oosiriwombaajon jan-jarin riigi. Kian.

Simbawonawo ano gejajuju aambaa qaaya

Mat 5.1-12

20 Jiisasnon gowokouruta otaama injiima kokaen injjoro,

“Anutuwaa bentoton ii wanaya onoo bunaga. Kawaajon wanaya ono mono simbawonawo kolooju.

21 Kamban kokaamba nenewaa kaana komun qenjen qen laligojuti, Anutunon mono siingia ii unuagiwaa. Kawaajon ono mono simbawonawo kolooju. Kamban kokaamba saajuti, ononon mono korisoro ama jomo jomowu. Kawaajon wosobiri laligojuti, ono mono simbawonawo kolooju.

22 *“Ejembanon ono Siwe gomambaa Eja honaajon ama kazi ama yakarin selianon kuun uuqeqe qaa tokoronkota jen onoma kasu seibolo kaana qagia koton kondeembuti, ono mono simbawonawo kolooju.

23 *Ambosakonurugianon iikawaa so geja-tootoo ejemba yonoojon ama onoma laligogi. Mobu! Anutunon tawagia uuta Siwe gomanon anota eja. Kawaajon kaen

* 6:22: 1 Piito 4.14 * 6:23: 2 Hist 36.16; Apo 7.52

ama ononji kambaŋ iikanon mono aisoon otokorian maabu.

24 Ono simbawonawo laligojuto, qabuŋa es-uhinagiawo ono laaligo siiseweweya qaa laligojuti, ii mono tegowaa. Kawaajon niinon onoojon qama wanjinjinjon ‘Oo yei!’ jejen.

25 Kambaŋ kokaamba neŋ timbirin ama laligojuti, ono mono wosogia injiro bodi laligowuya. Kawaajon niinon onoojon qama wanjinjinjon ‘Oo yei!’ jejen. Kambaŋ kokaamba korisoro ama jomo-jomoti, ono mono ambureren meŋ saabuya. Kawaajon niinon onoojon qama wanjinjinjon ‘Oo yei!’ jejen.

26 “Ambosakonurugianon gejatootoo ejemba takapolakaya jeŋ mepeseen onoma laligogi. Ejemba kuuya iikawaa so ama ononji niinon onoojon qama wanjinjinjon ‘Oo yei!’ jejen.” Kian.

Kereuruga mono jopagon onomba.

Mat 5.38-48; 7.12a

27 “Bologa ama onombuyato, ono qaana moma laligojuti, niinon onoojon kokaen injiowe mobu: Mono kereurugia uugianon jopagon onoma laligowu. Daen yononon kazi ama ononjuti, ii mono awaagadeen ama onoma laligowu.

28 “Daen yononon qasuaan jiringon ononjuti, ii mono kobibiin kotuegon onombu. Horon ureen ama ononjuti, iyonoojon mono Anutuwaa qama kooliwu.

29 “Moŋnonj urunġa lee qetaaliro leegen kaanġadeenj meleema muba. Moŋnonj malekuga qaga guama opoga duta kaanġadeenj memambaajonj moro giinonj mono ii mende anġonj komba.

30 “Iwoiwaa welema ġonġi ii mono kuuya onġomba. Moŋnonj ġoo hina iwoiġa mero ii mono meleema ġombaatiwaaajonj mende kaparaġ koma qisiwa.

31 *Ejembanonj onġo iwoi ama onġombutiwaa momakejuti, iikawaa so mono yonġoojonj kaanġadeenj ama onġomakebu.

32 “Namowaa siġġisonġo ejembanonj alauruġianonj jopagonj onġonġi kitia meleema jopagonj onġoma mepeseenj aonġkeju. Onġo iikawaa so balombaa tania otaanġkejuti eenj, Anutuwaanonj tosa mende kolooro mono nomaenj onġo mepeseenj onġonaga? Alauruġia ano kereurugia ii mono motoonj jopagonj onġonġi tawa onġono oyanboyanj koloowuya.

33 “Namowaa siġġisonġo ejembanonj alauruġianonj iwoi awaa ama onġonġi kitia meleema onġoma ala menj aonġ mepeseenj aonġkeju. Onġo iikawaa so ama balombaa tania otaanġkejuti eenj, Anutuwaanonj tosa mende kolooro onġo mende mepeseenj onġomaa.

34 “Namowaa siġġisonġo ejembanonj monenj iwoi ii siġġisonġo ejemba tosaanġa yonġoojonj onġoma kitia iikayadeenj meleema onġombutiwaaajonj kaparaġ komakeju. Ii balombaa nanamemenġa. Onġo tošianonj tošaġia meleema

* 6:31: Mat 7.12

onombutiwaa mambongi Anutunonj mono nomaenj mepeseen ononaga? Tosianonj tosagia mende meleema ononji Anutunonj mono kitia ii meleema tawa onombaa.

³⁵ “Ono mono Siwe Toyaa nanamemenja ama menj laligowu. Balonj ejembanonj bologa ama dangisenj mende jenkejuto, Anutunonj kilenj ii awaa ama onomakeja. Kawaaonj onj mono kereurugia uugianonj jopagonj awaagadeen ama onoma monej iwoi onoma iikawaa kitia monj meleema onombutiwaaonj mende moma mambombu. Kaenj ama laligogi tawagianonj seinj uuta kolooro Anutu uutaa meraboraanja koloonj laligowuya.

³⁶ “Siwe Mangianonj korebore kiankomunj onomambaaonj moji, onj mono iikawaa so ejemba kuuya kiankomunj onoma laligowu.” Kianj.

Jenteego toya kaanja mende koloowu.

Mat 7.1-5

³⁷ “Ejemba tosia yonoo qaagia ii mende gosinj jenj tegowu. Ii mende jenj tegonj ononji Anutunonj mono onoangia kaanagadeen mende jenj tegonj onombaa. Ono tosia yonoo singisonjgogiaa ironja ii mende meleema onombu. Ii mende meleema ononji Anutunonj mono onoangiaa singisonjgogiaa ironja ii kaanagadeen mende meleema onombaa. Ono mono tosia yonoo singisonjgogia mesaowu. Ii mesaogi Anutunonj onoangiaa singisonjgogia kaanagadeen songbama mesaowaa.

³⁸ “Ono ejemba tosia yonoo iwoi ama ononji Anutunonj mono iikawaa so gosinj iwoi ii

meleema oŋo kaanjiadeeŋ ama oŋombaa. Kawaajon oŋo mono iwoi kalen oŋomakebu. Kaen oŋonŋi Anutunon mono kaanjiadeeŋ kalen oŋomakebaa. Oŋanon, Anutunon ii kalembone mende moma ilaaŋ oŋomakebaa. Anutunon gosin oŋo iwoi oŋonŋiti, iikawaa soya kuuya men qambinon maaro qaa ootanon kouro utugoro ororon kolooro mendungoro kemero toroqen qaganon maaro soya uugun qeqelalaŋ kamaaro ii mono gesogianon mouma oŋombaa.” Anutuwaa kania ii kaanja.

Ejembanon anjiaa kanagia iima mobu.

³⁹ *Jiisanon sareqaa mon kokaen injjoro, “Jaa-goo ejemba monon jaagoo alia mon saanon bori-anon men wambaa me qaago? Kaen kempaoraga mono motoon ronon kemen urunaga.

⁴⁰ *Gowokonon boiya mende uuguja. Boigianon momo kuuya tororo kuma oŋono moma komuwuti, kuuya iyononon mono boigia kaanja koloowuya.

⁴¹ “Gii naambaajon alagaa jaayanon godomaruru melaada iijanto, geengaa jaaganon gere tapia somata eji, ii nomaen mende iima kotojan?

⁴² Geengaa jaaganon gere tapia somata eji, ii mende iima koton nomaembaajon alagaajon kokaen jenaga, ‘Alana moba! Jaaganon eugen godomaruru kemen raji, ii saanon itagowe kamaawaa.’ Oo uumeleembaa selesele eja, gii mono wala geengaa jaaganonga gere tapia somata ii

* **6:39:** Mat 15.14 * **6:40:** Mat 10.24-25; Jon 13.16; 15.20

menj giliwa. Ii menj gilingo tororo iima kotonj alagaa jaayanonj godomaruru kemenj raji, ii saanonj itagona kamaawaa.” Kianj.

Gerewaa kania ii honja iima gosinj moma kotowu.

Mat 7.16-20; 12.33-35

⁴³ “Gere awaa monjonj honja bologa mende kuunkeja. Kaanjadeenj gere bologa monjonj honja awaa mende kuunkeja.

⁴⁴ *Jao kota ii kasuneselanonj kolooro mewombaajonj amamaankejonj ano muli honja ii kowororononj kolooro qetegowombaajonj amamaankejonj. Iikawaa so gerewaa honja iima gosinj mono kania moma kotowu.

⁴⁵ *“Eja uutanonj iwoi saa qero eji, ii mono buutanonj asuganonj jenkeja. Kawaaajonj eja awaawaa uu kowianonj iwoi awaawaa morianja eji, iinonj mono awaa ii asuganondeenj jenkeja. Eja bologaa uu kowianonj iwoi bologa eji, iinonj mono bologa ii asuganonj jenkeja.” Kianj.

Miri tando kotakota ano looloria

Mat 7.24-27

⁴⁶ “Onjo noojonj ‘Ponj Ponj!’ qa ii mono naambaajonj qamakejuto, niinonj iwoi mewutiwaajonj jenkejenj, ii mende tenj koma menkeju.

⁴⁷ “Daenj yonjononj noononj kanj qaana moma tenj koma mejuti, niinonj iyonjoo kaniagia qendeema sareqaanonj jemaņa.

⁴⁸ Iinonj motonqege eja kokawaa so kolooja: Eja iikanonj miri memanjenj ronj koriga osonj kemenj tandoya jamo kowonjinj (simenj) qaganonj kuun

* **6:44:** Mat 12.33 * **6:45:** Mat 12.34

menj kotihiro nano. Kaen nano konjuru kambanon apu gboulu somata qen miri batuyanon kuuroto, awaagadeen menj mejugoro nanotiwaajon kumambaajon qen bimbimgoro kotiin nano.

⁴⁹ Qen bimbimgoro, monjon qaana moma mende tenj koma meji, iinon mono motonqeqe eja kokawaa so kolooja: Iinon miri memanjen tandoya mende oson komoma namo qaganon teku manjagadeen ama mero. Mero nano konjuru kambanon apu gboulu somata qen miri batuyanon kuuro miri ii iikanondeen kuno ororonjon ka-maaro.” Kianj.

7

Jiisasnon kawali galen mombaa gawon ejia menj qeangoro.

Mat 8.5-13

¹ Jiisasnon ejemba tuunlelemba batugianon laligon Buna qaaya kuuya ii injion onomesaon Kaperneam taonon kouro.

² Iikanon Room kawali galen mombaa gawon ejianon ji kiro komumambaa ano. Galenanon iwaajon moro uuta kolooro.

³ Kawaajon Jiisaswaa bujuya moma Juuda yonoo jotamemeya tosaana wasin onono Jiisaswaanon kema kokaen qisigi, “Mono kanj welen ejia menj qeangowa.”

⁴ Kema Jiisaswaanon keuma kaparanj koma qama koolinj jegi, “Somatanana, kawali galen iikanon mono ilaan mubaatiwaa so awaa soro kolooja. Kawaajon mono kawa.”

⁵ Moba, iinon Juuda ejemba tuun somata nonoojon siin ano ‘Qamakooli mirinana mewonja,’ jenin waba iinon monen ano megii.”

⁶ Kaen jegi moma yonowo keno. Kenoto, kawali galembaa miria dodowiro iinon alauruta wasin onoma Jiisaswaajon qaa kokaen ano, “Oo Pon, nii kaandiaga laligowe noo miri waarenanon gualeembaatiwaajon gamuna mojen. Kawaajon mono mende aon komun kawa.

⁷ Nii neenaa mobe kamaanqeqeta koloojiwaa-jon goonon kamambaa so mende mojento, qaa jegagadeen jena welen ejananon qeangowaa.

⁸ Ii kokaembaajon: Nii neeno kaanagadeen galenaa ku-usun baatanon ama nongi laligojen. Noo baananon manjaqeqe eja laligogi ii jen koton onomakejen. Yonoononga mombaajon ‘Kemba!’ jen kotowe iinon kembaa. Mombaajon ‘Kawa!’ jen kotowe iinon kawaa ano welen ejana mombaajon ‘Gawon koi mewa!’ jewe iinon ii mewaa.”

⁹ Jiisasnon qaa ii moma kawali galembaajon walingon ejemba tuun otaan kagiti, iyonoonon eleema kokaen jero, “Niinon kokaen injjowe mobu: Israel kanageso batugianon kaanagadeen momalaari somata kaan ii mombaa utanon mende mokoloowe.”

¹⁰ Kaen jero kawali galembaa qele ejaurutanon eleema mirinon keuma welen eja mokolon iigi qeangon raro. Kian.

Jiisasnon malo mombaa meria menj gbiliro.

¹¹ Kawaa gematanon Jiisasnon taon qata Nain kanon keno gowokouruta ano ejemba tuunlelmbenon otaan kenji.

¹² Iikanon taon kiropo naguya dodowiro qamo mon anjon kagi. Malo mombaa meriaga mo-tongonon komuro taombaa ejemba tuun somatanon ajoroon ron kombombaaon kagi.

¹³ Ponon malo ii iima wosoya moma ijoro, “Mende saaba.”

¹⁴ Kaen jen kema bokis anjon kagiti, ii jero doron anji bokis oosirin kokaen jero, “Eja gba-woro, mono waaba. Niinon gii kaen gijojen.”

¹⁵ Kaen jero qamo kanon gbilin waama kanain qaa jero. Qaa jero Jiisasnon ii nemuna mun kemaotiwaajon jero.

¹⁶ Ejemba kuuya yononon ii iima qarason-bugia moma Anutu mepeseen jegi, “Gejatootoo eja somata monon mono batunananon asugin laligoja.” Tosianon jegi, “Anutunon kanagesoya ba koma nonono laligojon.”

¹⁷ Iwaa buju qaa ii sein Judia prowins kuuya so koma gomanja gomanja leele kanon kema tegoro. Kian.

Jombaa gowokowoita Jiisaswaanon kari.

Mat 11.2-19

¹⁸ Jon Oomulu ejanon kapuare mirinon raro gowokourutanon iwoi kuuya ii kolooroti, iikawaa sunduya ijogi.

¹⁹ Ijogi moma gowokowoita woi oroono kari Pombaanon kema kokaen qisin mubaotiwaajon wasin orono, “Menqeeango eja kawaatiwaajon mambonin giinon ii koloojan me eja mon kagen kawaatiwaajon mambombona.”

²⁰ Wasin orono Jiisaswaanon keuma ijori, “Jon Oomulu ejanon kokaen qisin gombojon wasin

norono kajo, ‘Menqeeango eja kawaatiwaajon mambonin giinon ii koloojan me eja mon kanagen kawaatiwaajon mambombona.’ ”

²¹ Jiisasnon kamban iikanondeen ejemba mamaga ji wiji lokon ano omejiilangiawo (isinabisina) ii men qeangon onono ano ejemba jaagia googa mamaga jaagia metooro uun iigi.

²² *Jombaa gowokowoitanon keuma qisin muri kokaen meleeno, “Iwoi iima mojaoti, iikawaa sunduya mono kema Jon kokaen ijowao: Jaagia googa yononon uun iiju. Meendanqoya yononon kana kema kaju. Manimbagiawo yononon solananiju. Gejaduu yononon qaa moju. Koomuya yononon gbilin waaju. Kamaanqeqeta yonoojon Oligaa Bunq jen asariwe momakeju.

²³ Kaen kolooro iigi mombaa uutanon mende boliro gema mende nuwaati, iinon mono simbanonawo kolooja.”

²⁴ Kaen meleeno Jombaa gowoko yoronon keni Jiisasnon kanain Jombaa kania ejemba tuunlelemba yonoojon kokaen jen asariro, “Ono balon qararanqonqononon kanon naa iwoiga iibombaaqon kenqi? Haamonon bowo utitiin metano kema kankeji, onq eja iikaanq iibombaaqon kenqi me?

²⁵ “Me naa iwoiga iibombaaqon kenqi? Eja malekuya akadamuyawo mouma laligoroti, ii iibombaaqon me? Mobu, ejemba malekugia tereya iimasiinshawo mouma kema kan siiseweweya qaa laligojuti, iyononon mono kin yonoo jinqaron

* 7:22: Ais 35.5-6; 61.1

mirigianon laligoju. Ii balon qararanjonkonjonon qaago.

²⁶ “Me naa iwoiga iibombaajon kenji? Gejatootoo eja mon iibombaajon me? Onjonon, niinon kokaen injijowe mobu: Eja iigiti, iinon mono gejatootoo ejemba tosaana unuugun qaita mon kolooja.

²⁷ *Iwaa kania ii waladeen kokaen oogita eja, ‘Moba, niinon qelena gajoba mon wasiwe waladeen kema ejemba uugia mindingon goo kana meleuro giinon mono iwaa gematanon namonon emu kemeba.’

²⁸ Qaa kaen ejato, niinon kokaen injijowe mobu: Embanonga meraurugia kuuya megiti, iyonoo batugianon Jonon mono kuuya unuugun qabunayawo nanja. Nanjato, Anutuwaa bentoton uutanon keuma Anutuwaa qabunaya mokolonkejuti, iyonoo batugianon kamaanqeqeta konoga iinon mono Jon uguja.

²⁹ * “Ejemba kanageso kuuya ano yonoo batugianon takis meme yononon kaangadeen Jombaa Bunja qaaya mogi oomulu men ononotiwaaajon Jiisaswaa Bunja qaaya moma jen qeleema jegi, “Ahaa! Anutuwaa kana dindiņa jen asarija.” Kaen jen uugia meleengi.

³⁰ Kaen meleengito, Jonon Farisii ano Kana qaawaa boi oomulu mende men ononotiwaaajon yononon Anutuwaa areņa mende ten koma Bunjaya gema qen silemale anji.

³¹ “Ejemba kete namonon laligojuti, ii mono naamombo so ama onombenaga? Yonoo siligia ii

* **7:27:** Mal 3.1 * **7:29:** Mat 21.32; Luuk 3.12

nomaen?

³² Yoŋonon naamade kaan̄a kolooju. Yoŋonon maaket sombenon rama qaa jomo men̄ tondu qama kokaen̄ jen̄keju, ‘Nono awelo uunin̄ on̄o rii gbawe mende orogi. Nono jin̄gen̄ qanin̄ on̄o mende toroqen̄ saagi.’

³³ Iikawaa kania ii kokaen̄: Jon Oomulu ejanon̄ kan̄ nene sin̄gin̄ laligon̄ wain apu mende nero on̄o iwaajon̄ jen̄keju, ‘Ome moŋnon̄ uutanon̄ kemerota laligoja.’

³⁴ “Siwe gomambaa Eja hoŋanon̄ kan̄ nene nen̄ korisoro an̄gi on̄onon̄ jen̄keju, ‘Mobu, iinon̄ baonon̄ newageen̄ nene qozozon̄gon̄ nen̄ wain apu mamaga nen̄ takis eja tiliqiligiawo ano kilen̄a meme yoŋoo alagiaga laligoja.’

³⁵ Korebore Anutuwaa momakooto koma gbilin̄kejuti, iyoŋoo nanamemengiaa hoŋanon̄ mono momakooto-gianon̄ sokon̄ji, ii gendemadeja.” Kian̄.

Singison̄go embanon̄ Jiisaswaa kania kele moriro.

³⁶ Farisii (Kana qaawaa kaparan̄kon̄kon̄) eja yoŋoononga moŋnon̄ Jiisas ii iyan̄aa mirianon̄ kan̄ nene newaatiwaa koma hororo. Koma hororo kema mirianon̄ uma nene duŋnon̄ raro.

³⁷ *Taon̄ kanon̄ singison̄go emba moŋ laligoro. Iinon̄ Jiisas Farisii ejawaa mirinon̄ uma rama nene neroti, iikawaa bujuya moma kele un̄koowayawo maaro jamo kaaro moŋ saa qeroti, ii men̄ uma karo. Kaaro ii lalu lan̄gon̄awo qata alabasta iikanon̄ memetaga.

* **7:37:** Mat 26.7; Maak 14.3; Jon 12.3

³⁸ Uma kan Jiisaswaa kaniaonj kemen rama kanain saaro jaujanonj riima kemen kaniaonj moriro. Moriro wan juyanonj kerenj, selemooto menj koto ro toboriro kania buutanonj kitonj nen kele unkoowayawononj moriro.

³⁹ Moriroto, Farisii ejanonj Jiisas koma hororoti, iinonj ii iima uutanonj kokaenj romongoro, “Emba koi singisonjogoyawoga. Eja koi kanonj gejatootoo ejaga laligonagati eenj, iinonj mono emba kaniaonj oosirijiwaa kania moma kotonaga.”

⁴⁰ Jiisasnonj ii moma kotonj kokaenj meleema jero, “Saimon, niinonj qaa monj jemambaajonj mojenj.” Jero ijoro, “Boi, saanonj jena momanja.”

⁴¹ Ijoro Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Ejemba woinonj benknonj kema kiti ambowaa monenj galenaa qisiri. Mononj weenj 500:waa tawaya (Kina 5,000), mononj weenj 50:waa tawaya (Kina 500) kawaa so kiti ambotiwaa qisiri. Qisiri iikawaa so orono.

⁴² Oroma kanagenj kitigara kumbao jero monengara qaono amamaari. Amamaari benk galenanonj kitigara qetegonj kotonj mesaonj orono. Mesaonj orono iyoroononga morononj ii uutanonj mamaga jopagonj munkeja?”

⁴³ Kaenj qisiro Saimononj kokaenj meleeno, “Noo momononj kiti somata kotonj mesaonj muroti, iinonj.” Kaenj meleeno jero, “Gii qaa tororo gosinj jejanj.”

⁴⁴ Kaenj jenj embawaanonj eleema kokaenj ijoro, “Emba koi iiba. Niinonj miriganonj koube giinonj kanana songbamambaajonj apu monj mende nonjanto, emba koi kanonj mono kanana jaujanonj

morinj waj juyanonj selemooto menj kotoro toborija.

⁴⁵ Giinonj buuna mende kitonj nejanto, emba koi kanonj mono mirinonj koube iikanondeenj kaporanj koma kanana kitonj nenj laligoja.

⁴⁶ Giinonj wajna kele mende morijanto, emba koi kanonj mono kele unkoowayawononj kanananonj nomorija.

⁴⁷ Kawaajonj niinonj kokaenj jewe moba: Anutunonj emba kokawaa singisonjgoya mamaga ii mesaonj songbano kawaajonj uutanonj nii mamaga jopagonj nonja. Mononj singisonjgo melaada monj ano Anutunonj singisonjgoya melaada mesaoro iinonj uutanonj boronja monj iigadeenj jopagonj nomaakeja.”

⁴⁸ Kaenj jenj emba ii kokaenj ijoro, “Niinonj goo singisonjgoga songbama mesaojenj.”

⁴⁹ Kaenj jero eja motoonj nene nenj ragiti, iyonononj kanainj iyanjiodeenj kokaenj jegi, “Singisonjgo songbama mesaoji, iinonj mono moro ejaga koloomambaa moja?”

⁵⁰ Kaenj jegito, Jiisasnonj embawaajonj jero, “Momaalariganonj mono hamo qenj gonja. Saanonj luaenonj kemba.” Kianj.

8

Emba tosiannonj Jiisas nanjonj kenji.

¹ Kawaa gematanonj Jiisasnonj liligonj taonja taonja ano gomaņa gomaņa kanonj kema Anutuwwa bentotombaa kania jenj asarinj Oligaa Buņa qaanonj ejemba uugia kuunj laligoro. Gowokouruta 12 yonononj iwo motoonj kenji.

² *Kaanagadeen emba tosonianon iwo kenji. Emba ii wala ji injiro omenon kokojinjin men onono laligogi Jiisanon men qeangon onono. Emba ii kokaen: Magdalaga emba mon qata Maria qagi. Jiisanon iwaa uutanonga ome 7 onotaaro kouma kenji.

³ Emba mon qata Joana. Iwaa loya qata Kuza iinon kin Herodwaa jinkaron miri kanon gawmambaa monej galejaga laligoro. Emba mon qata Susana. Yononon ano emba tosaan ma-maga yononon iyangiaa monej esuhinagianon Jiisas ano gowokouruta kananon galej koma nanjon ononji. Kian.

*Qosomakororo ejawaa sareqaa
Mat 13.1-9; Maak 4.1-9*

⁴ Ejembanon taon so kanona horon Jiisawaanon kan tuunlembenon ajoroogi Jiisanon sareqaa mon kokaen jero:

⁵ “Eja monnon nene kota qosoma kororoomambaajon keno. Kema qosono kota tosonian kana goraayanon kemen konji. Kemen konji ejembanon riin rikotaagi kanakeewanaa (warawen) koon koon kouma ii nedaborogi.

⁶ Kota tosonian jamo kowonjinon kemen konji. Kemen koma kanon namo apuyawo mende mokolon kuragagia kouma soolin gororonjogi.

⁷ “Kota tosonian komuntiri waayawonon kemen konji. Kemen konji iikanon ororon kouma unuugun qen turun bibiloko men ononji.

* **8:2:** Mat 27.55-56; Maak 15.40-41; Luuk 23.49

⁸ Kota tosonianonj namo awaanonj kemenj kongji. Kemenj koma juma waama hongia awaa koloonj handewaa so koloonj seigi.”

Qaa ii jedaboronj qa somata kokaenj qaro, “Monononj ugejiawo laligoji eenj, iinonj mono sareqaa koi geja ama moma kotowa.” Kianj.

Jiisasnonj nomaembaajonj sareqaawaa kania jero.

Mat 13.10-17; Maak 4.10-12

⁹ Kaenj jero gowokourutanonj sareqaa kokawaa kaniaajonj Jiisas qisinj mugi.

¹⁰ *Qisinj mugi jero, “Anutuwaa bentotonononj keuma laligowonjatiwaa qaa aasangoya ii onj asuganonj injowee moma kotojuto, tosaanja yonjoojonj ii sareqaanonj jewee momakeju. Kaenj moma iyangiaa jaagianonj iwoi iimago kania kilenj mende iima kotowuya. Iyangiaa gejagianonj qaa tororo momago kania kilenj mende moma asariwuya.”

Jiisasnonj sareqaawaa kania jero.

Mat 13.18-23; Maak 4.13-20

¹¹ “Sareqaa iikawaa kania ii kokaenj: Kota qosoma kororojji, ii Anutuwaanonj Bunja qaa.

¹² Nene kota kana goraayanonj kemenj kongiti, ii kokaenj: Ejemba tosonianonj Bunja qaa mojuto, ii mogi Kilenjaa Toyanonj kanj uugia meleema Siwewaa bunja koloowubotiwaaajonj qaa kota ii uugianonga qetegonj unjua makeja.

¹³ Nene kota qosono jamo kowonjinonj kemenj kongiti, ii ejemba sareya monj. Yonononj Bunja qaa

* **8:10:** Ais 6.9-10

moma ii uuqeeango qaganonj moma anjonj komaakejuto, uugianonj kemenj tiigia mende megiti-waajonj kambañ torodaamo-ñadeen moma laarinj laligogi angobatowaa kambañanonj mono tama unjuwaa.

¹⁴ “Nene kota qosono kumuntiri waayawononj kemenj konjiti, ii kokaen: Yonononj Buña qaa mogi uugianonj kemenkejato, balononj laaligowaa majakakaya ano monenj hina memewaa uugereya koloonj bimoonj onjmakeja. Qabunagiawo koloowombaajonj koposongogi siinj kombombaña bologa tosianonj kaanagadeen uugianonj dungunj Buña qaa bibiloko menj munjeju. Kaenj kolooro hongia qaa auta (gipeya) koloowuya.

¹⁵ Kaento, nene kota namo awaanonj kemenj konjiti, ii ejemba koi kaña: Yonononj Buña qaa geja ama mogi uugia awaa gbingbaonja qaa iikanonj kemero soowabotiwaajonj mokosinjonj kaparanj koma galenj konji hongia awaa awaa mokoloonjeju.” Kiañ.

Iwoi aasangoya kuuya ii asuganonj koloowaa.

Maak 4.21-25

¹⁶ * “Monjonj lambe me kiwa ootirinj monjononj mende koma turuwaa me dunj baatanonj mende ambaa. Ii qaagoto, ii iikawaa dunj qaganonj ano rabaa. Rama asariro tosianonj miri uutanonj ubombaajonj mojuti, yonononj iikawaa asasaga iima saanonj ubuya.

¹⁷ * “Kaanjadeen uunananonj iwoi monj mesanjoninj aasangoyanonj eji, ii mono asuganonj

* **8:16:** Mat 5.15; Luuk 11.33 * **8:17:** Mat 10.26; Luuk 12.2

koloowaa. Iwoi monj koma turuniņ ejī, ii mono luluunģi asuganonj ewaa.

18 **“Kawaajonj Anutuwaa qaa mojuti, ii mono uu wombogianonj ama romonjonj koma gbilin laligowu. Monjonj momakootoyawo laligoji, Anutunonj mono ii toroqenj muro somariiwaato, monjonj momakootoya qaa laligojato, ‘Kawo laligojenj,’ jeji, Anutunonj mono momoya melaa ii kaanagadeen qetegonj wambaa.”* Kianj.

Jiisaswaa nemunjkouruta.

Mat 12.46-50; Maak 3.31-35

19 Jiisasnonj kaen jenj laligoro nemunjkourutanonj ii iibombaajonj kagito, ejemba tuunj somatanonj ologonj eligogitiwaaajonj kosianonj kembombaajonj amamaagi.

20 Amamaanj nanģi monjonj kokaen ijoro, “Goo nemunkoanģa mono seleenģen nama gii giibombaajonj moju.”

21 Ijoroto, Jiisasnonj kokaen meleema inijoro, “Ejemba koi Anutuwaa Buņa qaa moma tenj koma koma gbilinkejuti, iyonjononj mono noo nemuna ano kouruna kolooju.” Kianj.

Jiisasnonj jero raidimbonj goronj qero.

Mat 8.23-27; Maak 4.35-41

22 Ween monjonj Jiisasnonj gowokouruta kokaen inijoro, “Mono mesaonj apu anjonj kotonj leegē keubonja.” Kaen jero wanjononj motoonj uma apu anjonj qaganonj kenģi.

23 Kema opo sel mororonģogi haamononj nanģoro kenģi Jiisasnonj gaonj ero. Ero haamo

* **8:18:** Mat 25.29; Luuk 19.26

raidimbon apu angonon gilin siri qindiiro wanjo uutanon kemero. Kemej saa qemambaajon ano tiwilaawombaajon anji.

²⁴ Tiwilaawombaajon ama gowokourutanon kema mindiin ijogi, “Pon Somatanana, mono nono angonon tiwilaawombaajon anjon.” Kaen ijogi uuta tooro musu ano apu anjombaa siria kokaen jen koton orono esunjaranon kamaaro goron qen ero.

²⁵ Kaen kolooro injoro, “Onoo momalaarigia ii dakanon?” Kaen injoroto, yononon awawalin qarasombugia moma jegi, “Yei! Eja koi naa ejaga laligoja? Iinon musu ano kowe siri jen koton orono jeta ten konjao.” Kian.

Omenon bao uugianon kemegi ejanon qeangoro.

Mat 8.28-34; Maak 5.1-20

²⁶ Jiisasnon gowokouruta yonowo toroqen opo sel mororonogogi haamonon nanjoro kema apu anjon koton Galili prowins leegen Gerasa gomanon keugi.

²⁷ Iikanon keuma sakasinon uro eja omeyawo mon taononga kan Jiisas mokolooro. Eja ii qasironon laligon qamowaa jamo kobaa oson uroroogi egiti, iikanon en laligoro. Kamban koriga opo maleku mende mouma miri mombaa uutanon mende en laligoro.

²⁸⁻²⁹ Omenon kamban koriga horon ureen muro eja mamaganon boria bota qen kania

gbadonon (tapenon) somonon galen koma laligogito, tapeya ii hororo riiqiuro omenon kuro balon qararankonkonon kema lan laligoro. Kawaajon Jiisasnon omeya ii kokaen jen koton mumambaajon ano, “Ome bologa, gii mono kouma eja koi mesaon kemba.” Kaen jemambaajon ano Jiisas iima silama namonon kosianon kemen qa gigilaan kokaen qaro, “Ae Jiisas, gii Anutu uutaa meria koloojan. Gii mono nomaen ama nomambaajon koi kajan? Niinon welema gonjen: Gii siimbobolo geriawo mende ama nomba.”

³⁰ Kaen qaro kokaen qisiro, “Gii qaga moro?” Omejiilan mamaga uutanon kemen laligogitiwaa-jon “Qanana Liijon jejon,” jegi. Ii ananaa qaanon Kere tuun somata.

³¹ Kaen jen Jiisas kokaen welema mugi, “Gii nonotaan ome ron dusiita qaa iikanon kemebombaajon mende jen koton nonomba.”

³² Kosogianon maron kanon bao tuun somata mon gbojoja uutanon kuluuma laligogi. Kawaajon ome yononon kokaen jen welema mugi, “Gii saanon jena nono bao yonoo uugianon kemebonja.” Welema mugi “Mono kema kemebu,” jen koton onono.

³³ Jen koton onono eja uutanonga kouma kema bao uugianon kemegi. Kemegi bao tuun yononon lugun newonewonon kema jororonon apu angonon kemen nemoton komugi.

³⁴ Iikaen kolooro bao galen yononon ii iima taon ano goman boleboole kanon kok koma unjurama kema buju qaa ii jegi.

³⁵ Jegi moma ejemba jaasoongo yononon iwoi kolooroti, ii iibombaajon kagi. Kañ Jiisaswaanon kouma eja uutanonga omenon kougiti, iinon Jiisaswaa kanianon raro mokoloogi. Opo selekopaaya tororo somonjon uuta tooro roromongoya kuuya asugiro iima awawaligi.

³⁶ Eja omeyawo iinon nomaen qeangoroti, ii iigitinon injjogi.

³⁷ Injjogi moma mamaganon awawalin qarasombugia mogi. Kawaajon Gerasa gomambaa ejemba tuun kuuya yononon Jiisasnon onomesaowaatiwaaajon welema mugi. Welema mugi eleema kemambaaajon wanjonon umambaa ano.

³⁸ Umambaa ano eja uutanonga ome kougiti, iinon kañ Jiisaswo motoon kema laligomambaaajon qisiro. Kaen qisiroto, Jiisasnon qotogon wasin mun kokaen ijoro,

³⁹ “Gii mono eleema miriganon kema Anuntunon angoletto somasomata men gonoti, iikawaa sunduya jena mobu.” Kaen ijoro kema Jiisasnon angoletto somasomata men muroti, iikawaa qaaya ii taon uutanon liligon goman so jen seiro. Kian.

Jairusnon borataajon Jiisas qama kooliro.

Mat 9.18-26; Maak 5.21-43

⁴⁰ Ejemba kuuya Jiisaswaaajon mambongi eleema karo tuuna tuuna koma aisoon horon mugi.

⁴¹ Qamakooli miriwaa qaa galen mon qata Jairus iinon kañ Jiisaswaa batanon kemen simin

kuma mirianonj kawaatiwaaajonj qama koolinj muro.

⁴² Merauruta qaato, borata guanj motoonjgo gbania 12:waa so laligonj komumambaaajonj ano. Jiisas koma horonj mugi keno ejembanonj leeleo ologonj utama mugi. Kianj.

Emba jiawononj Jiisaswaa malekuya oosiro.

⁴³ Utama munj kenji kanonj batugianonj emba monj laligoro. Iinonj koinja gbani 12 kawaa so iima ji kirolaligoro. Iinonj selegalenj yonoo tawagia monenjin hinya kuuya gilinjalaligoro selegalenj kuuyanonj menj qeangowombaaajonj amamaagi.

⁴⁴ Emba kanonj Jiisaswaa gematanonj kema malekuyaa kiti susuya oosiroo iikanondeenjin saya juguro.

⁴⁵ Jiisasnonj qisinjin jero, “Morononj noosirija?” Kaenjin jeroto, ejemba kuuyanonj ii qakoongjin Pitiononj ijoro, “Somatana, ejemba tuunjonj ologonj utama aonj kanj goosiriju.”

⁴⁶ Ijoro Jiisasnonj jero, “Qaago, monjonj noosiroo esunja monj keno mojenj.”

⁴⁷ Kaenjin jero embanonj “Kania mokooloja,” jenjin jenenja ororo kanj Jiisaswaa batanonj siminjin kuma jiaa kania ano oosirinjin iikanondeenjin qeangoroti, iikawaa kania asuganonj jero ejemba tuunjin kuuyanonj mogi.

⁴⁸ Mogi Jiisasnonj kokaenjin ijoro, “Borana, momalaariganonj mono menj qeangonj gonja. Saanonj uubonjonj kemba.” Kianj.

Jiisasnonj Jairuswaa borata menj gbiliro.

⁴⁹ Qaa kaenjin ijonjin nano qamakooli miriwaa qaa galenjaa mirinonja monjonj welenjin kanj Jairus

ijoro, “Boraganon komuja! Kawaajon mono boiwaa qaganon lombo toroqen mende amba.”

⁵⁰ Ijoroto, Jiisasnon qaa ii moma qamakooli miriwaa qaa galen kokaen ijoro, “Toroko mende moba. Mono uumotoon ama nii moma laarin nona boraganon qeangowaa.”

⁵¹ Kaen ijon iwaa mirinon kema ejemba tosaan onomesaon Piito, Jon, Jeims ano borawaa nemunmanja iigadeen unuano iyangiodeen miri uutanon ugi.

⁵² Ugi ejemba kuuyanon jingen qama saama ambureren megito, Jiisasnon jero, “Iinon mende komujato, gaonga eja. Kawaajon mono saa mesaowu.”

⁵³ Kaen jero jononjsisi kaanja kolooro “Mono komuja!” qaa ii moma jomoma mugi.

⁵⁴ Jomoma mugito, bora ii borianon men qama ijoro, “Borana, mono waaba.”

⁵⁵ Kaen ijoro kokoosuyanon eleeno iikanondeen waama nano. Nano nene mugi newaatiwaa-jon jero.

⁵⁶ Nemunmanjanon ii iima walingorito, Jiisasnon iwoi kolooroti, iikawaa bujuya mon jegi mobubotiwaajon songo ama onono. Kian.

9

Jiisasnon gowokouruta 12 wasin onono.

Mat 10.5-15; Maak 6.7-13

¹ Jiisasnon gowokouruta 12 ii onono ajoroogi omejiilan kuuya konjoma onombutiwaajon ama ji wiji men qeangowutiwaajon ku-usuna esunmumuyawo onono.

² Ku-usunj onoma kokaen jen wasinj onono, “Ono mono kema Anutuwaa bentotombaa kania ejemba jen asarinj onoma ji ejemba menj qeangonj onoma laligowu.”

³ *Wasinj onoma injijoro, “Ono kana kembuti-waajonj iwoi monj mende menj kembu, taa gbaru mende, geso mende, kana samonj mende ano soojaakota mende. Maleku samonja mendeto, motoonggo mewu.

⁴ “Kema mirinonj daen daen keubuti, mono iikanondeen laligonj gawonj menj taonj ii mesaonj kana kembu.

⁵ Kema laligonj miri monjonj keugi mende koma horonj onoma qaagia mende mogi telambelangia mono kokaen jen qendeema onombu, ‘Nono onoo balonj kaninj sububunj kana tambonananonj mokotaaji, ii mono qesaaninj onoangiaanonj eleema kemebaa.’ Kaenj jegi kaniagia solanja moma motogi saanonj taonj ii mesaonj toroqen kembu.”

⁶ Kaenj injijoro mesaonj kema gomanja gomanja liligonj miri so Oligaa Bunja jen asarinj ji ejemba menj qeangonj onoma laligogi. Kianj.

Herodnonj Jiisaswaajonj sisau ano.

Mat 14.1-12; Maak 6.14-29

⁷ *Iwoi kuuya kolooroti, iikawaa qabunayanonj seinj balonj bakayaa (Galili prowinswaa) kinj Herodwaa gejianonj kemero moro. Ejemba tosianonj kokaen jegi, “Jon Oomulu ejanonj mono koomunonga waama laligoja.” Kawaajonj kinjonj qaawaa monjgama sisau ano.

* **9:3:** Luuk 10.4-11; Apo 13.51 * **9:7:** Mat 16.14; Maak 8.28; Luuk 9.19

⁸ Anoto, tosonianon jegi, “Elaijanon mombo asugin laligoja.” Tosianon toroqen jegi, “Gejatootoo eja walaga yoŋoononga moŋnon mono gbilin waama laligoja.”

⁹ Kaen jegito, kin Herodnon kokaen jero, “Jon Oomulu eja ii niinon jewe aroya kotogito, mombaa qaaya kaen jegi mojenj, ii mono moronon?” Kaen jen Jiisas iimambaajon kaparan koma jeromonromon ano. Kian.

Jiisasnon eja 5,000 nene unuagiwo.

Mat 14.13-21; Maak 6.30-44; Jon 6.1-14

¹⁰ Wasiwasi eja aposol yoŋonon Jiisaswaanon eleema iwoi ama megiti, iikawaa sunduya kuuya ijogi. Ijogi unuama ejemba qenjaaro sombenjia mesaon taon qata Betsaida kawaa kosianon iyanjia siri gbamenanon laligowombaajon kenji.

¹¹ Kengito, ejemba tuun yoŋonon ii moma Jiisas gematanon otaan kenji. Kema Jiisas-waanon kagi koma horon onoma Anutu bentotombaa kania jen asarin ji ejemba men qeangon onono.

¹² Kaen ama laligoro ween jaaya tegon kemambaajon ano. Kaen kolooro gowoko 12 yoŋonon kan Jiisas kokaen ijogi, “Nono balon gbameŋa koi kanon laligojoniwaajon gii saanon ejemba tuun koi wasin onona goman miri kosere kosere rama kenjuti, iikanon kema eemiri ano nembanene mokoloowu.”

¹³ Kaen ijogito, kokaen injoro, “Ononon mono onoangio ii nene unuagiwu.” Kaen injoro meleengi, “Nono bered 5 ano sora woi iikayadeen men laligojon. Kawaaajon nomaen ambonaga?”

Nono saanon kema ejemba tuun koi kuuya yonoojon nene sewanja mewonaga me?

¹⁴ (Yononon eja 5,000:baa so laligoju.)” Kaen meleengi gowokouruta kokaen injjoro, “Ononon mono ejemba injjon mendeema onongi tuun so 50:waa so nene newombaajon ajoroon kamaan rabu.”

¹⁵ Injjoro iikaen ama mendeema onongi ejemba kuuyanon kamaan tuuna tuuna rama kenji.

¹⁶ Rama kenji bered 5 ano sora woi ii menj Siwenon uuro uro kotuegoro. Kotuegon bered moton gowokouruta onono ejemba tuun so mendeema batugianon anji.

¹⁷ Batugianon anji korebore nenj nenj timbiringogi. Nene kitia reemonja mesaogiti, ii gowoko yononon menj kululuugi konde 12 kanon kemenj saa qero. Kianj.

Piitonon Jiisaswaa kania jokolooro.

Mat 16.13-20; Maak 8.27-30

¹⁸ Kamban monjon Jiisasnon iyanodeen goman mongen qama kooliro gowokourutanon iwo laligogi qisin onoma kokaen injjoro, “Ejembanon noojon nomaen jenkeju? Nii moroga koloojen?”

¹⁹ *Injjoro meleema kokaen jegi, “Tosianon ‘Gii Jon Oomulu ejaga koloojan,’ jenkejuto, tosiannon ‘Gii Elaija koloojan,’ jenkeju ano tosiannon torogon kokaen jenkeju, ‘Gii gejatootoo eja walaga yonoononga monjon koomunonga waama laligojan.’ ”

* **9:19:** Mat 14.1-2; Maak 6.14-15; Luuk 9.7-8

20 *Kaen jegi kokaen qisin onono, “Ano onjoangio noojon nomaen jeju? Nii moroga koloojen?” Qisin onono Piitonon meleema ijoro, “Gii Anutuwaanon Hamoqeqe Toya Kraist koloojan.” Kian.

Jiisasnon komumambaa qaaya jero.

Mat 16.20-28; Maak 8.30-9.1

21 Kaen qisin onono kania asuganon jegi monjon mobutiwaajon songo kotakota ama onono.

22 Jiisasnon jero, “Siwe gomambaa Eja honanon mono siimbobolo mamaga mobaa. Kantriwaa jotamemeya, jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon mono gema qen qegi komuwaa. Komun ween karoon kolooro koomunonga waabaa.” Kian.

Kraist otaawombaa sewanja.

23 *Jiisasnon ejemba kuuya ii qaa kokaen injoro, “Monjon noo gemananon notaan kamambaaajon moji, iinon mono iyanaa uuselias siin kombombanja bologa gema qero ‘Bunja gbilia men kaja,’ jen sisia megii siimbobolo ii bisimakeba. Ii maripoonon komuwaatiwaa so mokosingon nii notaan kawa.

24 *“Monjon laaligoya iyanaaajon anjon koma iyanaa jaajaa laligoji, iinon mono laaligoya hona

* 9:20: Jon 6.68-69 * 9:23: Mat 10.38; Luuk 14.27 * 9:24: Mat 10.39; Luuk 17.33; Jon 12.25

somongoro soowaa. Soowaato, monjon balombaa laaligoya noojon ama qeleema togon nombaati, iinon mono laaligo honaa kania mokoloon kotiin laligowaa.

²⁵ “Monjon balonja balonja iyonoo ilawoilaya kuuya koma hororo bunaya kendabororo uutaa laaligoya menj soonj silemale laligon komuro Anutunon qaaya jenj tegoro gere sianonj kemenj unyanonj tiwilaaro mende sokombaa. Esuhinaya iikanonj mono uukoisoro mende ama mubaa. Qaago totoonj!

²⁶ “Monjonj noo qana ano Bunja qaana menj kamaanj anji, ii Siwe gomambaa Eja honanonj kaanagadeenj iima tiiwaa. Iinonj kanagenj Siwe gajoba toroya yonowo koi kamaagi iyonoononj, anaa ano Manaa asamararangia iima aaruwuya. Kambanj iikanonj eja me emba kaanja mono iima tiinj mubaa.

²⁷ Niinonj qaa honja monj kokaenj injijowe mobu: Koi nanjuti, onoo batugianonga tosianonj Anutuwaa bentotonjaa honanonj koloowaati, ii iima kotowuya. Jaawo laligonj koomuwaa siimboboloya mende mogi asugiro ii iibuya.” Kianj.

Jiisaswaa selianonj letono.

Mat 17.1-8; Maak 9.2-13

²⁸ *Qaa ii injjoro weenj 8:waa so tegoro Jiisanonj Piito, Jon ano Jeims unuama baanjonj uma Anutu qama kooliro.

²⁹ Qama kooliro iikanonj jaasewanjaa kaitanianonj letoma qaita monj kolooro. Malekuyanonj tualalakota koloonj kokobilibiliawo asariro.

* **9:28:** 2 Piito 1.17-18

³⁰ Iikanondeen iigi eja woinon asugin Jiisaswo qaa qaa amigi. Ii Mooses ano Elaija.

³¹ Asamararan utanon asugin Jiisaswo qaa kokaen amin mogi, “Anutunon Jiisas siimbobolo moma komuwaati-waajon wasiro kamaan uulanawo Jerusalem sitinon keno aren iikanon honawo koloodaborowaa.”

³² Kaen amin mogito, Piitonon alawoita yorowo jaagianon bimooro gaon egi. Egito, gaononga uugia tooro jaagia uun Jiisaswaa asamararan ano eja woi iwo naniti, ii injiigi.

³³ Injiigi nama Jiisas mesaowotiwaajon ani Piitonon Jiisas ijoro, “Somatanana, nononon koi kanon kerageeango mojon. Kawaajon nononon saanon kuun karoon mewonaa: Goojon mon, Mooseswaajon mon ano Elaijawaajon mon.” Piitonon kaen ijoroto, iyanaa qaayaa kania ii mende moma koto.

³⁴ Kaen jen nano kokolo monon kamaan aononon esuun onono koosu utanon laligon awawalin jenengia ororo.

³⁵ *Jenengia ororo nanji koosu utanonqa qa aro mon kokaen kamaaro mogi, “Eja koi ii neenaa meranaga. Ii ejemba hamo qen onomambaajon mweenjon mube. Mono iwaa qaaya moma laligowu.”

³⁶ Qa aro iikanon kamaaro moma gowoko yononon iikanondeen uun Jiisasnondeen nano iigi. Baanonon iwoi iigiti, iikawaa bujuya ii kamban iikanon mende jen qaagia bogoro laligogi monon mon mende moro. Kian.

* **9:35:** Ais 42.1; Mat 3.17; 12.18; Maak 1.11; Luuk 3.22

Jiisasnoŋ ome otaaro meranoŋ qeaŋgoro.

Mat 17.14-21; Maak 9.14-29

³⁷ En waagi Jiisasnoŋ gowokouruta karoŋ yoŋowo baananoŋga kamaaŋ rogaŋoŋ ejemba tuunlelemba iniigi.

³⁸ Injiigi ejemba tuunnoŋga eja moŋnoŋ qama kokaen ijoro, “Boi, noo merana guaŋga kolooji-waajoŋ mono kaŋ ii iiba. Kawaajoŋ qama kooliŋ gonjeŋ.

³⁹ Moba, ome moŋnoŋ ii menduŋgoro iikanondeen qa gigilaaro utugoŋ muro wolaza hororo buutanonoŋga kokopa kamaaŋkeja. Ome iikanonoŋ horonoŋ ureeŋ muŋ kambaŋ mamaga mende mesaonoŋkeja.

⁴⁰ Kaen kolooro goo gowokouruga ome ii otaawutiwaajoŋ welema oŋoŋjento, yoŋonoŋ ii amamaaju.”

⁴¹ Kaen ijoro Jiisasnoŋ meleema muŋ jero, “Yei, balombaa ejemba yangiseŋ ano iriŋqiriŋgiawo, niinoŋ mono kambaŋ dawi oŋowo laligoŋ qatoŋ uŋuwe Anutu mende moma laarigi siimbobolo momakemaŋa? Meraga mono wama koi kawao.”

⁴² Mera ii wama karo kambaŋ iikanonoŋ kaanagadeen omenoŋ mera utugoŋ orogoŋ muro wolaza hororo. Kaen kolooroto, Jiisasnoŋ ome ii jeŋ muro mesaoro mera meŋ qeaŋgoŋ maŋa muro.

⁴³ Anutuwaa ku-usuŋa somatanoŋ kaen asugiro kuuyanoŋ ii iima newogia tegoro waliŋgogi. Kiaŋ.

Jiisasnoŋ koomuyaa Buŋa jero indii woi kolooro.

Mat 17.22-23; Maak 9.30-32

Jiisasnoŋ iwoi kuuya ii meroti, iikawaajon ejemba kuuyanonŋ walingogi Jiisasnoŋ kamban iikanonŋ gowokouruta qaa kota kokaenŋ injjoro,

⁴⁴ “Qaa koi mono geja ama mobu: Anutunonŋ Siwe gomambaa Eja hona ii balonŋ ejemba sisiwerowerogiawo yonoo borogianonŋ ama muro kemebaa.”

⁴⁵ Qaa kota ii injjoroto, ii mende moma kotogi. Anutunonŋ ii koma tururo aasangoyanonŋ ero ii mende moma asarigi ano kania nomaenŋ, ii qisiwombaajonŋ kokodundunŋ anŋi. Kiaŋ.

Gowoko batugianonŋ morononŋ uuta kolooja?

Mat 18.1-5; Maak 9.33-37

⁴⁶ *Gowoko nonoononŋga ‘Morononŋ uuta kolooja?’ jenŋ qaa ii romonŋgogi.

⁴⁷ Ii romonŋgogito, Jiisasnoŋ uuroromonŋgogia moma kotonŋ naamade melaa monŋ menŋ koorononŋ ano nano.

⁴⁸ *Nano kokaenŋ injjoro, “Kuuya onŋoononŋga mononŋ kamaanŋegeta konoga kolooji, iinonŋ mono uuta kolooja. Kawaajonŋ mononŋ naamade koi noo qananonŋ mirianonŋ koma horonŋ kalaŋ kombaati, iinonŋ mono nii koma horonŋ nombaa. Mononŋ nii koma horonŋ nombaa, iinonŋ wasinŋ nonoti, mono ii kaanŋagadeenŋ koma horonŋ mubaa.” Kiaŋ.

Mononŋ kerega qaago, iinonŋ mono alaga kolooja.

Maak 9.38-40

* **9:46:** Luuk 22.24 * **9:48:** Mat 10.40; Luuk 10.16; Jon 13.20

⁴⁹ Kambaŋ kanaŋ Jonon kanaŋ qaa kokaen ijoro, “Somatana, eja moŋnon goo qanon omeji-ilaŋ konjoma onono iiniŋ. Iinon nonowo mende liligon laligojiwaaŋon nono ii qotogon muniŋ.”

⁵⁰ Kaen ijoroto, Jiisasnon kokaen ijoro, “Ii mende qotogon mubu. Moŋnon mende qotogon onomakeji, iinon mono onoangiaa areŋnon laligoja. (Kawaajon onjo mono noo alauruna tosaŋa ii anŋosisiri meŋ onombubo.)” Kian.

Samaria gomaŋ moŋ yononon Jiisas gema qegi.

⁵¹ Jiisasnon Siwenon umambaajon ano. Kawa kambaŋa torijiwaaŋon Jiisasnon nama “Jerusalem sitinon kemaŋa,” jeŋ jeŋ kotiŋ kanaŋ kananon keno.

⁵² Kema qele waladeen ano wala keŋgi. Kananon kema laligon Samaria prowinswaa gomaŋ moŋnon keuma “Jiisas kawaatiwaaŋon mozoqozoŋon ambonatiwaaŋon kajoŋ,” jegi.

⁵³ Jegito, Samaria yononon Juuda ano Jerusalem jejewili ama onomakegitiwaaŋon Jiisasnon “Nii Judia prowinsnon Jerusalem jigo waagen kemaŋa,” jerotiwaaŋon miri anŋon koma yeizozogia mende injjogi.

⁵⁴ *Kaen anŋi gowokowoita Jeims ano Jon yoronon ii iima jeri, “Oo Pon, sombinonŋa gere kamaan onjooro qaombuyaga, kaen qama kooli-wombaajon mojan me qaago?”

⁵⁵ Kaen jerito, Jiisasnon eleema temboma jeŋ orono.

⁵⁶ Kanoŋa toroqen gomaŋ moŋnon keŋgi. Kian.

* **9:54:** 2 Kin 1.9-16

*Jiisas otaawombaa mondomondo qaaya.**Mat 8.18-22*

⁵⁷ Kananon kenji eja moŋonon kan Jiisas ijoro, “Gii daen daen kambaati, niinon mono iikanon gii gotaan kamaŋa.”

⁵⁸ Ii moma Jiisasnon kokaen ijoro, “Duuyaa kasu yoŋonon jamo diingianon egi kanakeewan koon yoŋonon haigia meŋ laligonkejuto, Siwe gomambaa Eja hoŋanon mono daengen kema waŋa naa qembonon laarin haamo menaga?”

⁵⁹ Jiisasnon eja mombaajon ijoro, “Gii mono kan nii notaawa.” Ijoroto, kokaen meleeno, “Poŋ, ii saanonto, maŋnanon komumambaaajon anja. Kawaajon mono wala jena kema galeŋ kombe komuro roŋ kombego.”

⁶⁰ Kaen meleenoto, Jiisasnon qaaya meleema ijoro, “Mesaowa! Koomuya yoŋonon qamogia koomuya ii saanon roŋ kombuto, giinon mono kema Anutu bentotombaa kania jeŋ asarin onoma laligowa.”

⁶¹ *Mombo eja moŋonon kouma ijoro, “Poŋ, niinon gii gotaamambaa siŋa mojento, moba, gii saanon jena wala mirinon kema tinitosauruna yeizozogia jewego.”

⁶² Ijoroto, Jiisasnon meleeno, “Moŋonon balon meenjanŋowaa kinon ii hoos gematanon so-moŋon borianon kinon maayanon meŋ nano keno mombo eleema gematanon uuji, iinon mono Anutu waa bentotonon keuma gawoŋa mewaati-waa so mende kolooja.” Kian.

* **9:61:** 1 Kin 19.20

10

Jiisanonj gowoko 72 wasinj onono kenji.

Mat 9.37-38; 10.7-16

¹ Kawaa gematanonj Poŋnonj gowoko tosaanja 72* ii meweengonj onono. Anjo “Taonja taonja gomaŋa gomaŋa kemaŋa,” jen kanonj woi woi metogonj wala wasinj onono.

² * “Wasinj onomaŋa,” jen kokaenj injijoro mogi, “Anutuwaaw gawononj nene honja mamaga momogonj ejato, ii menj kululuuwombaaonj gawonj meme ejemba anana afaanjonj laligojonj. Kawaaonj mono nene honja masuqegetaa Poŋa qama koolinj mugi gawonj meme ejemba wasinj onono honja menj kululuuwu.

³ * “Onjo mono kembu. Mobu, lama yonjononj duuyaa kasu kawalia yonjoo batugianonj kemegi lugunj injiwuboti, niinonj onjo iikawaa tani kaanja wasinj onjombe kembu.

⁴ * Onjo monej irimunj kasa me geso monj me kana esu ii mende menj kembu. Kema kananonj ejemba injiima jenkelekele ama yeizozogia mende jewu.

⁵ “Kema miri monjonj uma wala kokaenj injijowu, ‘Anutunonj mono miri koi kanonj luae qero bonjonj laligowu.’

⁶ Kaenj jegi monjonj luae anjonj komambaa so kolooji eenj, luaegianonj mono iwaa qaganonj ubaato, monjonj ii mende anjonj kombaati eenj,

* **10:1:** Tosianonj weengonj 70 jeju. Tosianonj 72 jeju. * **10:2:** Mat 9.37-38 * **10:3:** Mat 10.16 * **10:4:** Mat 10.7-14; Maak 6.8-11; Luuk 9.3-5

luaagianon mono eleema onoangiaa qagianon ubaa.

7 *Miri ubuti, mono iikanondeen laligon gawon mewu. Ejembanon gawon meme ejemba laaligogia nangowutiwaa so kolooju. Kawaajon yononon nene ano apu onombuti, ii mono newu. Miri tosianon lansan mende ewu. Miri suen mende kema kawu.

8 “Taon iikanon me iikanon keugi koma horon nene onombuti, ii mono newu.

9 Nen tosianon kanon ji injiro ewuti, ii mono men qeangon onombu. Kaen ama kokaen jegi mobu, ‘Anutuwaa bentotonanon mono kosere karo iikawaa uutanon keubu.’

10 *Kaen ambuto, taon mononon keugi gema unuwuti, iikanon mono maaketnon me sombenon kema kokaen jegi mobu,

11 ‘Nono onoo taanon kanin sububun iwoi kana tambanananon mokotaaji, ii mono riin konjoratinin onoangiaanon eleema kemebaa. Kemebaato, qaa koi mono moma yagowu: Anutuwaa bentotonanon mono kosogianon asugija.’

12 *Niinon kokaen injiowe mobu: Anutunon kaman somatanon qemasologengiaa irona meleeno taon iikawaa qaganon ubaati, so iikanon mono Sodom yonoo siimbobolo soya uugun toroqen onombaa.”†

* **10:7:** 1 Kor 9.14; 1 Tim 5.18 * **10:10:** Apo 13.51 * **10:12:** Jen 19.24-28; Mat 10.15; 11.24 † **10:12:** Sodom yononon bologa kanjanawo men laligon uugia mende meleenji Anutunon gerenon kondeema onono.

*Jiisasnoŋ taon 3 yonoojon ‘Yei wosobiri!’ jero.
Mat 11.20-24*

13 * “Oo Korazin toya, niinoŋ onoojon ‘Yei!’ jen saajeŋ ano Betsaida toya, onoojon kaanagadeeŋ ‘Yei!’ jen saajeŋ. Niinoŋ yonoonoŋ kembe qaana jewe sosoŋiro angoletona ku-usuŋawo asugiroto, uugia kileŋ mende meleengi. Angoletona ii waba balonoŋ Taia ano Saidon sitinoŋ asuginagati eeŋ, iyononoŋ mono kamban koriga uugia meleembombaaŋon kaisareya qendeema resanoŋ lumu aon too ariŋ saabuyaga.

14 “Saabuyagato, Anutunoŋ kanageŋ Korazin ano Betsaida yonoo qaagia jeŋ tegoŋ irona meleeno siimbobolo mobuti, kamban somata iikanonoŋ ii mono Taia ano Saidon yonoo siimbobolo soya uugun mobuya.

15 * Ano Kaperneam toya, Anutunoŋ onoo saanoŋ metaama onono Siwe gomanon ubuyaga me qaago? Qaago totoon! Ono mono koomuwaasenoŋ gomanon kemebuya.

16 * “Moŋnoŋ qaagia mobaati, iinoŋ mono noo qaana mobaa. Moŋnoŋ gema unuwaati, iinoŋ mono nii gema nuwaato, moŋnoŋ nii gema nuwaati, iinoŋ wasin nonoti, mono ii gema qe-waa.” Kian.

Gowoko 72 yononoŋ eleema aisoogi.

* **10:13:** Ais 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Joel 3.4-8; Aam 1.9-10; Zek 9.2-4 * **10:15:** Ais 14.13-15 * **10:16:** Mat 10.40; Maak 9.37; Luuk 9.48; Jon 13.20

17 Gowoko 72[‡] yononon laligon eleema kan aisoon kokaen jegi, “Pon, nono goo qaganon omejiilan jen koton ononin yononon kaanagadeen qaanana baatanon kema togon kengi.”

18 Kaen jegi Jiisasnon meleeno, “Niinon Satan aagogi Siwenonga lugun oobili kaan hagon kero iibe.

19 *Mobu, niinon ku-usun onombe on saanon mokolen, soromaan, kuan kuan ano kerenanaa esunmumuya jetawo kuuya riigi kamaaro haamo ambuya. Kawaajon iwoi monon unun mizimizi mende mewaa.

20 “Kawaajon omejiilan yononon qaagia baatanon kenjuto, kilen onoonon korisoro wan ii iikawaajon mende aisoowu. Onoo qagia Siwe gomanon oogi Anutuwa buknon eji, iikawaajon mono honombononga qaa aisoowu.” Kia.

Jiisasnon aisoon Anutu mepeseero.

Mat 11.25-27; 13.16-17

21 Kamban kanon Un Toroyanon Jiisas inaan muro aisoon qaa kokaen jero, “Oo Amana, giinon Buja qaaga momakoto ejemba momo somata megiti, iyonoonon mesanonato, ejemba merab-ora kaan iyan giaajon mogi poumapou kolooji, ii mono ii inisaana moma asariju. Kawaajon niinon Siwe gomambaa Pon gii mepeseen gonjen. Oo Amana, gii geen go kaen koloowaatiwaajon mona sokono awaa kolooro.

22 * “Amananon mono iwoi kuuya jen kotooro noo bunaga kolooro. Amananon meriaa kania

‡ 10:17: Tosianon weenon 70 jeju. Tosianon 72 jeju. * 10:19: Ond 91.13 * 10:22: Jon 3.35; 10.15

anodeen moma yagoro mononon ii mende moja. Kaanagadeen mononon Amayaa kania mende moma yagoro Merianondeen ii moja ano ejemba meweengon onoma yonoojon ii inisaambaati, iyononon mono Ama moma mubuya.”

²³ Jiisasnon kaen jen gowokouruta yonoonon eleema iyangiodeen olon kokaen injoro, “Daen yononon ono iwoi iijuti, ii iima mono jaagiaajon ama simbawonawo kolooju.

²⁴ Iikawaa kania ii kokaen: Niinon qaa kokaen injijowe mobu, Gejatootoo ejemba ano kin eja pon mamaganon ono iwoi koi iijuti, ii iibombaajon awelegon laligogito, ii mende iigi. Ono qaa koi mojuti, iyononon ii mobombaajon awelegon laligogito, ii mende mogi.” Kian.

Jojopon qaa wanja woi ii nomaen?

Mat 22.34-40; Maak 12.28-31

²⁵ *Kana qaawaa boi mononon waama Jiisas timbi ama kokaen qisin mun ijoro, “Boi, niinon mono nomaen ama laaligo kombombaņa tete-goya qaa buņa qen aowenaga?”

²⁶ Ijoro Jiisasnon kokaen meleema qisiro, “Mooseswaa Kana qaanon qaa nomaen oogita eja? Iikawaa kania ii nomaen?”

²⁷ *Qisiro meleema jero, “‘Gii uugabaga, unaga, ku-usunğa ano roromonğoga jumunğa iikanon mono Pon Anutuga jopagon laligowa,’ ano ‘Geenğa jopagon aonkejani, iikaanideen mono ejemba kuuya jopagon onoma laligowa.’”

²⁸ *Jero Jiisasnon meleeno, “Dindiņa meleen-

* **10:25:** Mat 22.35-40; Maak 12.28-34

* **10:27:** Lew 19.18; Dut

6.5 * **10:28:** Lew 18.5

jaŋ. Ii teŋ koma laaligo kombombaŋaa buŋa koloowaga.”

²⁹ Kaeŋ meleenoto, Kana qaawaa boinoŋ ‘Ii teŋ koma solaŋa koloojeŋ,’ kaeŋ romoŋŋoŋ kaniaya qendeemambaajoŋ moma Jiisas ijoro, “Ejemba batugianoŋ laligoŋ koubeti, iyoŋoonoŋa mono morowaajoŋ jejaŋ? Nii mono moroga mende jopagoŋ mubenaga?”

Samaria ejaŋoŋ gbilibuuruŋ eja kiankomuŋ muro.

³⁰ Kaeŋ jero Jiisasnoŋ meleema jero, “Eja moŋŋoŋ Jerusalem siti mesaŋ Jeriko gomanŋoŋ kemeŋ kananŋoŋ kikekakasililiŋ yoŋoo boro-gianoŋ kemero megi. Meŋ hina iwoiya wama opoya qetegoŋ gbilibuuruŋ qeŋ giliŋ keŋgi komu-mambaajoŋ ama ero.

³¹ Eŋ mambono jigo gawoŋ galeŋ moŋŋoŋ kana iikayadeeŋ kema iima iima sisiriŋ kana leegeŋga kema uuguŋ keno.

³² Keno mambono jigo gawoŋ eja (Liwait) moŋŋoŋ iikanŋoŋ kouma iima kaanjadeeŋ iima sisiriŋ uuguŋ keno.

³³ *Kenoto, Samaria prowinswaa eja§ moŋŋoŋ kana iikayadeeŋ kema eroti, iikanŋoŋ keuma iima wosoya moma iima kobooro.

³⁴ “Iima kobooŋ kosianoŋ kemeŋ wijia kele ano wain apuyanoŋ moriŋ esuuro. Wijia esuuŋ meŋ kobibiŋ doŋgiya qaganŋoŋ ama wama qenjaaro ee mirinoŋ kema ama kalaŋ koma muro.

* **10:33:** 2 Hist 28.15 § **10:33:** Juuda yoŋonoŋ Samaria ejemba jejewili ama oŋoma laligogi.

³⁵ Kalan koma mun en waama umugawodeen ween woiwaa tawaya (Kina 20) unjuma qenjaaro miriwaa toya mun ijoro, ‘Eja koi mono kalan koma mun laligona moneñ gonjenji, ii mende sokoma uuguwaati een, ii mono eleema kan kanon toroqen gomaña.’

³⁶ Eja karon kaniagia kaen qendeengi. Eja kikekakasililin yonoo borogianon kemeroti, iwaa alia moronon kolooro? Yonoononga morowaajon mona, ii uukalen muro?”

³⁷ Qisin muro meleeno, “Kiankomun muroti, iinon.” Kian meleeno Jiisasnon ijoro moro, “Gii mono kema kaanjadeen ama laligowa.” Kian.

Jiisasnon Marta Maria yorowo kusu raro.

³⁸ *Jiisasnon gowokouruta yonowo kananon kenji Ponjianon gomañ monon keuro. Keuro emba mon qata Marta iinon koma horon muro mirianon uro.

³⁹ Martawaa koga qata Maria laligoro. Iinon Pon iima kosianon kamaan rama Buña qaa jeroti, ii geja ama awutambaña koma moro.

⁴⁰ Moroto, Martanon lomban gawonon hororo kema kan amaqamamaa ama Jiisaswaajon ijoro, “Pon, konanon nomesaoro neenodeen welen gawon mewe mona sokonja me qaago? Kawaa-jon mono Maria jena kan ilaan nomba.”

⁴¹ Ijoro Ponon meleema ijoro, “Marta Marta, gii iwoi kania kania kawaajon majakaka ano motoqoto moma koroboro laligon geriawo ama nanjan.

* **10:38:** Jon 11.1

⁴² Kaen nanjanto, majakaka motoongo mon men kotiinij sokombaa. Nono iwoi seiseiya kawaajon mende amamaajon. Marianon gosin uuwaa teeya meagon aomambaajon meweenjon simbawonawo kolooja. Laaligowaa bakaya awaa ii monon mon mende wambaa.” Kianj.

11

Jiisasnon qamakooliwaa kania kuma onono.

Mat 6.9-13; 7.7-11

¹ Jiisasnon goman monon qama koolin laligoro tegoro gowokouruta yonoononga monon kokaen ijoro, “Pon, Jon Oomulu ejanon gowokouruta qamakooliwaa kania kuma ononoti, gii mono kaanjadeen nono kuma nonomba.”

² Ijoro Jiisasnon kokaen injoro, “Ono mono gama kooliwonjen kokaen jewu:

Ama, geengaa qaganon mono toroya ewa.

Mono galej koma nonona bentotongaa hona koloowa. (Goo uusiinga Siwenon ten komakejuti, ii mono namonon kaanagadeen koloowa.)

³ Gii mono ween so nembanene sonananon nonomba.

⁴ Tosianon singisongo ama nonongiti, nono kuuya iyonoo singisongogia ii mesajonjen, gii mono iikawaa so nonoonon singisongo songbama nonomba.

Angobatonon kamaan nunuwabotiwaajon mono anjon koma nonoma Kilenaa Toyaa borianonga metogon nonomba.”*

* **11:4:** Tosianon qaa ii kokaen meleema jenkeju: kilenanonga metogon nonomba.

⁵ Jiisasnoŋ toroqen kokaen injjoro, “Onoononga moŋnoŋ gomantiinŋaa ruunanoŋ aliaa mirinoŋ kema mindiin kokaen ijowaa, ‘Alana, bered karonon nona kitia era meleema gomaŋa.

⁶ Alana moŋnoŋ kananon laligon noonon kouro nenena qaagotiwaajon wagimambaajon moŋganjen.’

⁷ Kaen ijoro alianon miri uutanonga kokaen meleema ijowaa, ‘Gii gaon gbili qen nononjan. Nii nagu koma qaqaŋ suluwe meraboraurunanon niwo tambomaenenana tamboma gaon ejon. Kawaajon waama ii gomambaajon amamaajen.’

⁸ Kaen jewaato, niinoŋ injjowe mobu: Miri toyanon alia koloojiwaajon ama mende waama mubaato, ii kilen kaparaŋ koma jen nanjiwaajon ii saanon waama qisijiwaa so kuuya mubaa.

⁹ “Niinoŋ iikawaa bakaya ii kokaen injjowe mobu: Mono Anutu qama kooliwu. Qama kooligi iwoi onombaa. Anutuwaanon mono iwoiwaa boronjan men moŋgambu. Ii moŋganŋi qendeeno mokoloowuya. Nama nagunon qewu. Qegi nagu tama onombaa.

¹⁰ Moŋnoŋ Anutu qama koolinŋeji, iinoŋ mono iikawaa kitia buŋa qen aowaa. Iwoiwaa moŋgamakeji, iinoŋ mono iwoi mokoloowaa. Nagunon qenŋejiwaajon mono nagu horon mubaa.

¹¹ “Maŋuruna onoononga moronoŋ kokaen kolooja: Merianoŋ sorawaajon qisiro kitianoŋ qato mubaa

¹² me kuru kotaajon qisiro kuanŋuan mubaa?

13 Kawaajon onjo ejemba bologa kolooju ano kilen kalen awaa awaa ii meraboraurugia onjombombaajon mojuti eenj, Siwe Manjanaanon mono kalenja nomaen anjon konaga? Iwaa uutaa nanamemeja ii nunuugun qaita mon kolooja. Kawaajon Unja Toroyaajon qama koolin qisin mubuti eenj, iinon mono siijanon Unja ii wasiro uugianon kemebaa.” Kianj.

Jiisasnon ome yonoo esungia uugun qero kamaaja.

Mat 12.22-32; Maak 3.20-27

14 Omenon eja mon qaamuun menj muro moto laligoro Jiisasnon omeya ii otaaro kouma keno neselana lolooro mombo qaa jero. Qaa jero ejemba tuun yononon ii iima walingogi.

15 *Walingogito, yonoononga tosanon kokaen jegi, “Iinon mono omejilan yonoo pongia limolan iwaa ku-usunon ome onjotaankeja.”

16 *Kaen jegi tosanon Jiisas qaawaa timbinon horowombaajon iijonjon kokaen qisigi, “Gii mono jen kotona sombinonga angoletto mon asugiro iibona.”

17 Qisigito, iinon uu roromongogia modaboron kokaen injoro, “Kantri daen yonoo galenurugianon batugianon angowowo ama jumbuti, iyononon mono tiwilaan aogi kantrigianon bolin saoyagadeen ewaa. Kaanagadeen miri mombaa kanageso yononon jumbuti, mirigianon mono qeqelalan ewaa.

* **11:15:** Mat 9.34; 10.25 * **11:16:** Mat 12.38; 16.1; Maak 8.11

18 “Mobu! Satambaa kanageso yononon kaanagadeen batugianon angowowo ama jumbuyagati een, iyononon mono galenkonkon gawongia mewombaajon amamaagi ometotongianon mono nomaen nanaga? Ono noojon kokaen jeju: Iionon Iimolambaa esunon omejiilan onotaankeja.

19 Kaen jejuto, mobu, niionon Iimolambaa esunon omejiilan konjoma onombenagati een, onoo alaurugianon mono morowaa esunon ii konjoma onombuyaga? Kawaajon yononon mono qaagia hona me qaago, ii gosin jen tegowu.†

20 Ii jen tegowuto, Anutuwaa ku-usunonon noo boro susuna sololoo ome onotaankejen i een, Anutuwaa bentotonanon mono onoonon kan ku-
uja.

21 “Eja kotiga Iimolan iionon‡ tiwo wasayawo goman miria agokayan kono esuhinayanon mono saanon ewaa.

22 Kaen ewaato, eja kotakota totoon Unu Toroya iionon lugun kan qen haamo ama mun tiwo wasaya qirinaaroti, ii kuuya tagon esuhinaya qengama men kema alauruta mendeema onombaa.

23 *“Mononon niwo mende laligoji, iionon mono qetegon nomakeja. Mononon ejemba noo qananon

† **11:19:** Iyanggia sele galenurugianon Anutuwaa qata gama kilen ome ii Iimolambaa ku-usunon konjoma onongi niionon ii Anutuwaa ku-usunon konjoma onomakejen. Ororon mende nanjonwaajon moronon hona ano moronon qaa qolonmolongoya otaankeji, ii ejembanon gosin jen tegowu. ‡ **11:21:** Eja kotiga ii Satan. * **11:23:** Maak 9.40

ajoroowutiwaajon mende horon onomakeji, iinon mono mendeema onomakeja.” Kian.

Omejiilanon eja uutanon eleembombajaan kaparan konju.

Mat 12.43-45

²⁴ “Omenon eja uutanonga kouma balon qararankonkonanon kema lan liligon laligon haamo memambajaan miri mongama mon mende mokolon mojoya tiiro kokaen jewaa, ‘Mirina mesaon kajeji, iikanon mono mombo eleema.’

²⁵ Kaen jen eleema miria usuma menjerengoro eroti, ii kaajiadeen ero mokoloowaa.

²⁶ Kaen mokolon kema omejiilan tosaan 7 unuambaa. Omejiilan 7 ii iyan uugun bologa toton kolooju. Iinon ii unuano kan miri ii uma iikawaa uutanon laligowuya. Kaen kolooro eja iikawaa kania wala kilenken kolooroto, kanagen bolidaborowaa.” Kian.

Daen yononon simbawonawo kolooju?

²⁷ Jiisasnon qaa kaen jen laligoro ejemba tuun batugianonga emba monon gama Jiisas kokaen ijoro moro, “Kokona, embanon koro ama men goma aju guagiroti, niinon iwaa mobe simbawonawo kolooju.”

²⁸ Kaen ijoroto, Jiisasnon kokaen meleeno, “Ii jejanto, niinon kokaen jema: Ejemba Anutu waa qaawaajon geja ama moma ten koma koma gbilinkejuti, iyononon mono simbawonawo kolooju.” Kian.

Boi tosonianon angoletowaajon kaparanj koma welenji.

Maak 8.11-12; Mat 12.38-42

²⁹ *Ejemba tuunon ajoroogi somariiro Jiisanon toroqen qaa kokaen jero, “Ejemba kete namonon laligojuti, ii kanageso tuun bologa. Yononon Anutuwaa aiweseyaajon kaparanj komaekjuto, aiwese mon gejatootoo eja Joonawaanon koloodabororo. Anutunon aiwese morota mon mende ama onombaa.

³⁰ *Qaa iikawaa kania ii kokaen: Anutunon wala eenanon Jona wasiro Niiniwe yonoo batugianon kema Anutuwaa aiweseya ano. Iikawaa so Siwe gomambaa Eja honanon kaanagadeen ejemba tuun kokawaa batugianon asugin uugia meleembutiwaajon kuun onoma aiwesegiaga koloowaa.

³¹ *“Kaniagiaa kaisareya mon ii kokaen: Anutunon wala eenanon momakooto uuta somata ii kin Solomon muro Saut waagenqa kantri mombaa kwiin embanon Solomombaa momakootoya momambaajon siina moro. Siina moma namo goraayanoga waama kana koriga tintin kan laligon Solomombaa momoya moro. Ii moroto, mobu, kamba kokaamba niinon batugianon asugin nama Anutuwaanon momakooto uuta men kajeni, ii Solomombaa momakootoya uuguja. Uugujato, onjo kilen telambelan ama noma tompin nanji mende sokonja.

“Kawaajon Anutunon kanagen ejemba korebore horon onono qaagia jen tegowaatiwaajon

* **11:29:** Mat 16.4; Maak 8.12 * **11:30:** Jona 3.4 * **11:31:** 1 Kin 10.1-10; 2 Hist 9.1-12

jaayanon̄ keubuti, kamban̄ iikanon̄ Saut kantri-waa kwiin emba iikanon̄ mono kaan̄agadeen̄ keubaa. Iinon̄ ejemba tuun̄ somata koi nan-juti, on̄owo ororon̄ koomunon̄ga waama on̄oo kooron̄gianon̄ motoon̄ nambaa. Motoon̄ nama qaa kokaen̄ on̄oo selegianon̄ kuuwaa, ‘On̄o Jiisas telambelan̄ ama mugi Anutunon̄ iron̄a meleema on̄ono siimbobolo uuta mobuya.’ Iinon̄ kaen̄ injjoro silia gosin̄ on̄oan̄giaajon̄ gamugia mobuya.

³² *“Joonanon̄ Niiniwe ejemba batugianon̄ kema Anutuwaa qaanon̄ uugia kuuro moma iikanondeen̄ uugia meleengito, mobu, niinon̄ batugianon̄ asugin̄ nama Joonawaa nanamemen̄a uugun̄ amakejen̄. Kaen̄ amakejento, on̄o kilen̄ telambelan̄ ama nomakeju.

Kawaajon̄ Niiniwe ejembanon̄ jenteegowaa kamban̄ somatanon̄ ejemba tuun̄ somata koi nan-juti, on̄owo ororon̄ koomunon̄ga waama on̄oo kooron̄gianon̄ motoon̄ nambu. Motoon̄ nama Niiniwe yon̄onon̄ qaa kokaen̄ on̄oo selegianon̄ kuuwu, ‘On̄o Siwe gomambaa Eja hon̄a telambelan̄ ama mugi Anutunon̄ iron̄a meleema on̄ono siimbobolo uuta mobuya.’ Niiniwe yon̄onon̄ kaen̄ jegi nanamemen̄-gianon̄ on̄oan̄giaa kania-gia injsaan̄gi gamugia mobuya.” Kian̄.

Kiwa ii asasaga nonombaatiwaaajon̄ eja.

Mat 5.15; 6.22-23; Maak 4.21-23

³³ *“Mon̄jon̄ lambe me kiwa ootirin̄ kowi wan̄gon̄anon̄ me mon̄jonon̄ mende ambaato,

* **11:32:** Joon̄a 3.5 * **11:33:** Mat 5.15; Maak 4.21; Luuk 8.16

ii mono kawaa duŋ raranonŋ ambaa. Kaen ano toŋianonŋ miri uutanonŋ ubombaajonŋ mojuŋti, yonŋononŋ iikawaa asasaga iima saanonŋ ubu.

³⁴ Goo jaaga ii uu selegaa kiwaya kolooja. Kawaaajonŋ ji moŋnonŋ jaaga mende menŋ boliji een, iikanonŋ mono toonŋ asaridabororo Anutuwaa asasaganonŋ saanonŋ uuganonŋ menŋ asariro laaligoga kuuya asasaganonŋ laligowaa. Asasaganonŋ laligowaato, siinŋ kombombanŋa bologanonŋ me iwoi moŋnonŋ jaaga menŋ bolinŋ asasaga kojanŋgiji een, iikanonŋ selewaa laaligoga kaanŋagadeenŋ menŋ tiiro panŋamanŋ uutanonŋ tinŋtuonŋ laligowaa.

³⁵ “Kaen kolooro moba, panŋamanonŋ uugaa asasaga kojanŋgiro tiwabotiwaajonŋ mono tooga moma galenŋ menŋ aowa.

³⁶ Kaen ana Anutuwaa asasaganonŋ uuga kuuya sokono wanŋonŋa moŋ mende tiiji een, goo seleganonŋ mono kaanŋagadeenŋ asombilibiliawo koloonŋ jaasewanŋanonŋ asarija. Kiwa somatanonŋ seleganonŋ kuunŋ kokobilibiliawo menŋ asarinŋ gonji, laaligoga mono iikawaa so Anutuwaa asasaganonŋ andaboronŋ laligowaa.” Kianŋ.

Uumeleembaa selesele taniwaajonŋ ‘Yei!’ jero indinŋ 6 kolooro.

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 20.45-47

³⁷ Jiisasnonŋ qaa ii jedabororo Farisii (Kana qaawaa kaparanŋ-konŋkonŋ) eja moŋnonŋ kokaenŋ jenŋ koma horonŋ muro, “Gii saanonŋ noo mirinonŋ uma rama nene newonŋa.” Kaenŋ jero kema uma nene nemambaajonŋ raro.

³⁸ Wala boria mende songbama kamaanŋ raroto, Farisii ejanonŋ sili ii iima walinŋgoro.

³⁹ Walingoro Ponjon kokaen ijoro, “Oo Farisii onjo mono onjon hamo qen aowombaajon gambi ano amanenewaa selia songbama yagonkejuto, onjongan uugianon mono tilooja. Ii mono dogo, otoko ano nepaqepalo iikanon saa qero laligoju.

⁴⁰ “Oo onjo, uugia qaa. Monjon selia kuuya mokoloroti, iinon mono uuta kaanagadeen mokoloro me qaago? Onjo mono naambaajon uugiaa gawombaajon ataqatan anju? Ii mende sokonja.

⁴¹ Kawaajon iwoi gambi, amanenenon raji, ii mono kalengia ejemba wanaya onjombu. Kaen anji Anutunon hamo qen onono onoonon iwoi kuuya mono soraaya ewaa.” Kian.

⁴² * “Oo Farisii ejemba, lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjigon ‘Yei!’ jejen. Onjo nembanene kuuya mendeema bakaya 10:nonga motoongo Anutuwaa bunja qenkeju. Dane, supe ano logoya kania kania ii kaanagadeen mendeema tenonga motoongo ii Anutuwaa bunja qenkeju. Nandun ii tororo amakejuto, Kana qaawaa kota waja koi mono uugun mesaonkeju: Gii Anutu uu kononganon jopagon munkeba ano ejemba batugianon nanamemen dindina otaan laligowa. Qaa waja ii mono kaparan koma otaan laligowu ano qaa melamelaa ii kaanagadeen mende uugun mesaowu.

⁴³ “Oo Farisii, lombo qagianon ubaatiwaajon mono qama wanjinjigon ‘Yei!’ jejen. Onjo qamakooli mirinon dun rara mutuyanon jegenjegen

* **11:42:** Lew 27.30

rabombaa siinǝ momakeju. Maaketnonǝ me kanaanǝ ejemba iniigi jolonǝgia jewutiwaajonǝ momakeju.

⁴⁴ Oo onǝ, lombo qagianonǝ ubaatiwaajonǝ qama wanjinjinǝonǝ ‘Yei!’ jejenǝ. Onǝ qasiri qagia qaa iikawaa so kolooju. Ejembanonǝ qamo moronǝawo dakanonǝ eji, ii mende moma qagianonǝ lansanǝ riinǝ iwoi donqizizinaawo oosirinǝ tiloonkeju.” Kianǝ.

⁴⁵ Jiisanonǝ qaa kaenǝ jero Kana qaawaa boi yonoonǝnǝga mononǝ moma meleema kokaenǝ ijoro, “Boi, gii qaa kaenǝ jenǝ nono kaanǝgadeenǝ gamu qenǝ nononjanǝ.”

⁴⁶ Kaenǝ jeroto, Jiisanonǝ qaa kokaenǝ jero, “Oo Kana qaawaa boi, onǝoo qagianonǝ kaanǝgadeenǝ lombo ubaatiwaajonǝ qama wanjinjinǝonǝ ‘Yei!’ jejenǝ. Onǝ qaawaa qaa jenǝ kotonǝ iikawaa qaqaǝ lombotawo ii ejemba qagianonǝ amago ama anǝgi ii anǝgowombaajonǝ bimoonǝ onono aonononkejuto, onǝonǝgio ii boro susugianonǝ boronǝ monǝ ilaanǝ onǝombombaajonǝ wosomomogia monǝ mende enkeja.

⁴⁷ “Oo onǝ, lombo qagianonǝ ubaatiwaajonǝ mono qama wanjinjinǝonǝ ‘Yei!’ jejenǝ. Onǝ gejatootoo ejemba yonoo qasirinonǝ simenǝ kuunǝ menǝ menjerenǝonkejuto, onǝonǝgiaa ambosakonurugianonǝ mono ii unǝugi komugi.

⁴⁸ Onǝonǝgiaa ambosakonurugianonǝ gejatootoo ejemba unǝugi komugi onononǝ iyonoo qasirigianonǝ kuunǝ menǝ simenǝ menkeju. Kaenǝ menǝ iikanonǝ ambosakonurugia yonoo nanamemembaajonǝ wambelaanǝ qaagia nanǝonǝ jenǝ danǝgunu kaanǝ nanju.

49 “Kawaajon Anutu, momakooto Toya iinon kokaen jeja, ‘Niinon gejatootoo ejemba ano aposol wasin onombe onoonon kawuya. Kagi iyonoononga tosaanja ii unugi komuwuya ano tosaanja sisiwerowero ama onombuya.’

50 “Anutunon Siwe namo mokoloon oronoti, kamban iikanonadeen kanain gejatootoo ejemba unugi sagia molaagi kamaaroti, iikawaa sa ironja kuuya ii ejemba kete laligojuti, mono onoo qagianon uro siimbobolo mobuya.

51 *Aabelwaa sayanon kamaaro iikanonadeen kanain unun kouma laligon Zekaraia siimolon alata ano jiwowon jigo kowoga yoroo batugaranon qegi saya kamaaro iikanon tegoro. Niinon qaa kokaen injiowe mobu: Sagiaa ironjanon mono ejemba kete laligojuti, onoo qagianon uro siimbobolo mobuya.

52 “Oo Kana qaawaa boi onon, lombo qagianon ubaatiwaaajon mono qama wanjinjinjon ‘Yei!’ jehen. Ono Anutuwaa momo mewombaa nagu kii meria ii ejemba unuama anjon koma onomakeju. Onoangio iikawaa uutanon mende keugi ano tosanon iikawaa uutanon keubombaaajon anjuti, ononon ii somonjon anjon koma onoma laligogi.”

53 Jiisasnon qaa kaen jeh mesaon keno Kana qaawaa boi ano Farisii yononon kanain qaa gerawo jeh mun qaa kania kania jewaatiwaaajon mamaga qisin mugi.

54 Qisin mugi buutanonga qaa mon qiwitigoro iikanon kokosiuro qaawaa timbinon horowombaajon embongi. Kian.

* **11:51:** Jen 4.8; 2 Hist 24.20-21

12

Uumeleembaa selesele laaligowaa galenj meme qaa

Mat 10.26-27

¹ *Jiisasnonj qaaya jero kambañ biiwianonj kanonj ejemba tausenja tausenja iwaanonj ajoroonj oloqologonj utaqutama aonj nanji. Kaenj ama nanji kanainj gowokouruta kokaenj injjoro, “Iwoi jegenja koi: Onjo mono Farisii (Kana qaawaa kaparanjkonjkonj) yonjo uumeleembaa selesele nanamemengiaajonj galengia mewu. Ii wosokondunj kaanja koloaja. Ii mende mesaowuti eenj, iikanonj mono yiist kaanja somariinj menj bolinj onjombaa.

² *“Ejembanonj iwoi ununj megij eji, ii kuuya mono kotunji asuganonj koloowaa. Kaanjiadeenj qaa mesanjgogij eji, ii kuuya mono injisaanjgi moma kotowuya.

³ Kawaajonj onjo mono qaagiaajonj galenj menj aonj laligowu. Onjo qaa pangamanonj olonj jewuti, ii mono asasaganonj jegij mobu. Onjo miri uutanonj wanjonja monjenj sanjenonj gejagianonj jewuti, ii mono sombenonj asuganonj jenj asariwu.” Kiañ.

Morowaajonj toroko moninj sokombaa.

Mat 10.28-31

⁴ “Alauruna niinonj onjo kokaenj injjowej mobu: Tosianonj selegia qenj komunj iikawaa gematanonj iwoi monj toroqenj ambombaajonj amamaawuti, iyonjoonj mono toroko mende moma laligowu.

* **12:1:** Mat 16.6; Maak 8.15 * **12:2:** Maak 4.22; Luuk 8.17

⁵ Ii qaagoto, morowaajon toroko mogi sokombaati, niinon ii qendeema onomaŋa. Monon ku-usun men unuro komugi riitama onono gere sianon kemebuti, iwaajon mono toroko moma laligowu. Onoojon qaa ii mombo jejen: Iwaajon mono toroko moma laligowu.

⁶ “Tosianon (arion, wilisi) 5 ii toiya woinon sewanŋa mewutiwaajon amakejuto, Anutunon iyonoononŋa motoonŋowaajon mende duduuro.

⁷ Anutunon kalan koma onoma wan jugia kuya kaanagadeen weenŋodaboron jangogia moja. Ejemba onoo sewanŋia ii wilisi mamaga unuugun uuta kolooja. Kawaajon toroko mono mende moma laligowu.” Kian.

Kraist jokoloowu me qakoombu?

Mat 10.32-33; 12.32; 10.19-20

⁸ “Niinon qaa monon injjowe mobu: Monon nii ejemba jaagianon jokolon nombaati, Siwe gomambaa Eja honanon mono kaanjadeen ii Anutuwa gajobauruta yonoo jaagianon jokoloowaa.

⁹ Kaento, monon nii ejemba jaagianon qakooma nombaati, niinon mono kaanjadeen ii Anutuwa gajobauruta yonoo jaagianon qakoomaŋa.

¹⁰ *“Monon Siwe gomambaa Eja hona qetama qaa jewaati, Anutunon singisonŋoya ii saanon mesaowaato, monon Unŋa Toroya mepaegowaati, iwaa singisonŋoya ii Anutunon mende mesaowaa.

* **12:10:** Mat 12.32; Maak 3.29

11 **“Ejembanon onjo horon qaa jakegianon onjoongi qamakooli mirigianon me kiap gawana ano kantria kantria yonoo eja pon yonoo jaanon nambuti, kambañ iikanon qaagiaa kitia naa qaaga nomaen meleema jewonati, iikawaa majakakaya mono mende mobu.*

12 *Ii kokaembaajon: Onjo qaa jewuti, ii Unja Toroyanon aua iikanondeen kuma onono jewuya.” Kian.*

Eja otokoyaa sareqaa

13 *Ejemba tuun batugianonga eja monnon Jisaswaa jero, “Boi, mannananon komuro gii mono danaa jena mannaraanon borosamoya mendeema nomba.”*

14 *Kaen jeroto, Jiisanon kokaen meleema muro, “Oo eja, moronon oroo jentego togara koloomambaajon kuun nonota balongara mendeembenaga?”*

15 *Kaen jen qaa kokaen toroqero, “Eskihina tiwomalekugianon afaanagadeen me kelemalelen enagati een, kilen laaligogiaa kania ii iikanon mende eja. Laaligogia mende gosin monen esuhinanon mondowuti een, mono tiwilaawu. Kawaaajon menjo mewombaa otoko (greed) kuuyawaaajon mono galengia men laligowu.”*

16 *Kaen jen sareqaa mon kokaen injoro, “Eja qaqabunayawo mon laligoro. Iinon balonanon nene gawonja mero toomorian somata kolooro.*

17 *Ii kolooro uutanon kokaen romonjon jero, ‘Noo kowi mirina ii melaada. Kawaaajon dumun gesoya gesoya, amu tuunja tuunja, yagon boranja*

* **12:11:** Mat 10.19-20; Maak 13.11; Luuk 21.14-15

boranja ii mono dakanon menj kululuuwenaga? Mono nomaen amajamaen?’

¹⁸ Kaen jen jero, ‘Mono kokaen amaja: Nii kowi mirina kondeema kitianon kowi miri somasomata memaja. Ii menj nene toomoriana ano esuhinana kuuya mono iikanon menj kululuuwe rabaa.

¹⁹ Kanon raro neenaajon kokaen jemaaja: Oo gii simbawonawo! Toomorianga mono afaaja qaa en gonja. Kawaajon mono nene nen aisoon gbania gbania siiseweweya qaa haamo menj oson laligowa.’

²⁰ Kaen jeroto, Anutunon kokaen ijoro moro, ‘Oo gii, uuga qaa! Niinon kambanga ama jen tegon uja kokoosoga gomantiina kokanon guambe komuwaga. Komuna ilawoila kuuya buja qen aon laligonati, ii mono morowaa bujaya koloowaamaen?’

²¹ “Mononon iyanajon tiwomaleku maa suan iwoi menj kululuunkejato, Anutuwaa koroanon uuwaa toomoriana mende en muji, iwaajon mono lombo somata kaen koloowaa.” Kian.

Anutu moma laarin majakaka mende mobu.

Mat 6.25-34

²² Jiisasnon gowokouruta kokaen injoro, “Kaen koloowaato, niinon onjo kokaen injowe mobu: Onjo balonon laligowutiwaa majakakaya ii kokaen jen mende mobu: Nono mono naa iwoiga menj newonaga ano naa iwoinon selenana esuuwonaga?

²³ Selegiawo laligojuti, iikanon iwoi hona kolooro opo selekopaanon mono iikawaa

qerewenja kolooja. Jaagiawo laligojuti, iikanonj iwoi honja kolooro nenenonj mono iikawaa qerewenja kolooja.

²⁴ “Mono aoao koonj injiibu: Yoŋononj nene kota mende qosoma kororoonkeju. Dumunj honja mende kotonj kowi mirigianonj mende menj kululuunkeju. Sii solongia ii qetegonj (stua) nene mirinonj mende amakeju ano Anutunonj ii kilenj unuaginkeja. Ejemba onoo sewangia ii koonj sewangia unuugunj uma eja. Mono ii romongogi kemba.

²⁵ “Onoononga mononj majakaka moma iikaanja kanonj namononj laligowaatiwaa kambanja ii weenj motoongowaa so menj torogewaa me qaago? Ii qaago totoonj!”

²⁶ “Iwoi melaada kaanja ambombaaonj amamaawuti eenj, iwoi tosaanja kuuyaaonj mono no-maembaaonj majakaka mobuyaga?

²⁷ *Ono mono japu jarinj juraya akadamugiawo ii injiibu: Yoŋononj opo surugiaaonj beweso mende longbamakeju. Gawonj iwoi tosaanja mende menkeju ano ii kilenj kokaen injijowe mobu: Kinj Solomononj goul silwaya qeragonj malekuya asombilibiliawo mouma laligoroto, iwaa malekuya ii taalimba leinj firinduawaa so iimasiinjiihawo mende kolooro.

²⁸ “Japu jarinj juraya toonj ii kete namononj kosonananonj raro woranj kongi kamaaro gilinj menj kululuunj kuugi jewaa. Ii kilenj Anutunonj

* **12:25:** Tosianonj kokaen meleema jeju: Onoononga mononj majakaka moma iikaanja kanonj selia wan fiitwaa so torogonj menj korimambaaonj amamaawaa. * **12:27:** 1 Kinj 10.4-7; 2 Hist 9.3-6

juraya kaanja monj ii kaanjiadeen awaagadeen menjerenjonkeja. Kawaajon iinon mono onj kaanagadeen saanon esuun onombaa. Onj japu jarin jurayaa so mende kolooju. Anutunon kalan koma onomambaajon moji, siija iikanon mono iwoi kuuya unjuugun uja. Oo ejemba, momalaa-rigianon mono naambaajon melaada kolooja?

²⁹ “Kaen kolooro onj kaanagadeen laaligogiaajon majakaka mende mobu. Ii moma bimoonj kokaen jewubo, ‘Nono mono naa nene apuga newonaga?’ Kaen jen uugia iikanon mende ama uukamakamaa koloonj uugere mokoloowubo.

³⁰ Kantri so uumeleembaa gadokopa yonononj iwoi kaanja kuuya bunja qen aowombaajon kaparanj koma uugere amakeju. Ii amakejuto, onj nene opo iwoiwaajon memeqemeanj menj amaajuti, Mangianonj mono ii modaboroja.

³¹ Iikawaa uugereya mende ambuto, mono Anutuwaa bentotononj keubombaajon kaparanj komakebu. Uugia iikanonj anji ero iinonj mono galenj koma onjoma iwoi kaanja ii kaanjiadeen toroqen onombaa.” Kianj.

Bujanana Siwenonj me namononj menj kululuu-ninj sokonja?

Mat 6.19-21

³² “Oo noononj tuunj melaada, Mangianonj bentotonj onomambaajon mojiwaajonj mono toroko mende moma laligowu.

³³ Balombaa monen hinaya ii kaparanj koma qeragowubo. Kawaajonj iwoi enj ononji, ii mono sewanjaajonj ama monenj horonj bakaya ejemba wanaya kalengiaajonj onjombu. Kaen anji

qabuŋagia maa suaŋ kaanŋa ii Siwe gomanon en seiŋ mende qaombaa. Monen gesogia qaita mon ii Siwe gomanon mende boliwu. Guren dumunjan ano yonŋoro meme yononon mono eu uma iwoi men boliwombaajon amamaawuya.

34 “Iwoiwaajon akadamuya men mona uji, iikanon miri mongen ero giinon mono uuga kaanagadeen iikanon qokotaan laligowaga.” Kian.

Ugbili laligon gawon megi sokombaa.

35 *³⁵“Ono mono Anutuwaa gawonŋa mewombaajon jojorin opo surugia somonon yagon akadamugiawo nama uugiaa kiwayanon ootirigi jero laligowu.

36 *³⁶Ii kokawaa so: Miri toya mon ii ejemba maran (agomin aao) lombanon kan aisoowombaajon horon mug keno. Kanon keno meraurutanon mirinon rama eleembaatiwaajon jaagianon seleenŋen uun kisi-kasu jen kaparan koma mambonju. Mamboma laligogi iinon kamban kanon me kanon kouma nagunon qenaga, yononon mono iikanondeen nagu horogi koubaa. Ono mono mera iyonoo so koloon jojorin laligowu.

37 “Ponon eleema karo gawon memeuruta tosianon ugbili laligogi kaen mokoloon onombaati, iyononon mono simbawonawo kolooju. Niinon qaa hona mon kokaen injowe mobu: Iinon kouma ajoron onoma nene duŋon

* 12:35: Mat 25.1-13 * 12:36: Maak 13.34-36

ano rahi nene unuagi mambaajon jojoron aon welen qen onmbaa.

³⁸ Inon ruunanon me goman aworanoro kanon eleeno tosanon ugbili laligogi mokolon onmbaati, iyononon mono simbawonawo kolooju.

³⁹ *³⁹ “Gbili laligowombaajon qaa koi mono saanon romongowu: gomantiina ano kikekakasilin ejanon naa kambanon me auanon kawaati, miri toyanon ii monagati een, iinon mono gbili laligon miria saanon galen mero qosoma umambaajon amamaawaa.

⁴⁰ Ono ‘Siwe gomambaa Eja honanon kamban kokaamba mende koubaa,’ jen romongowuti, iinon mono kamban iikanondeen koubaa. Kawaajon ono kaanagadeen jojorin laligowu.”
Kian.

Gawon ejanon silemale laligon tiwilaaro.

Mat 24.45-51

⁴¹ Jiisanon qaa kaen jero Piitonon qisiro, “Pon, gii sareqaa koi ii nonoojon me ejemba tosaana kuuya yonoojon kaanagadeen jejan?”

⁴² Kaen qisiro Ponon jero, “Gawon meme ejemba batugianon moronon tirin koton tosaana unuuguja? Tosianon zololongon gawon mesaogi monon momakooto awaawaa qaganon kaparan koma pondan menkeji, iinon mono simbawonawo kolooja. Miri toyanon nanamemeja gosin iima mongen kema miriaa ilawoilaya ii iwaa borianon ano galena koloowaa.

* **12:39:** Mat 24.43-44

Galeŋa kolooŋ welenqequeuruta iJOROTIwaa so kalaŋ koma kambaŋ dindinaŋonj unjuaginkebaa.

⁴³ Kaen kalaŋ koma oŋoma laligoro toyanonj eleema kaŋ kaan iima ‘Mono simbawoŋawo koloojan!’ jewaa.

⁴⁴ “Niinonj qaa hona monj kokaen injiJOWE mobu: Toyanonj simbawoŋawo ijonj esuhinaya kuuyaa galeŋa kuunj mubaa.

⁴⁵ Kuunj mubaato, gawonj meme bibilokoya iinonj uutanonj romonjonj kokaen jewaati eenj, ‘Poŋnaa kaka kambaŋanonj koriga eja.’ Kaen jen kanainj gawonj meme ejembauruta ununj ureen jejelomban ama aisoon apu kotiga nenj uuta sooro enkalolonj silemale ama laligowaa.

⁴⁶ Kaen laligonj kambaŋ monjonj Poŋa koubaatiiwaajonj mende mambombaati, mono iikanondeen koubaa. Kambaŋaajonj imowamo ulumbulunj laligoro mono aua iikanondeen kouma qen japalelenj menj munj jenj kotooro qaaqootogo ejemba kaanja gere sianonj kemenj siimbobolo mobaa.

⁴⁷ “Gawonj meme monjonj Poŋaa uusiina moma yagoroto, qaa arena iJOROTIwaa so joronqoronj mende menj aonj gawoŋa menj laligoroti, Poŋanonj iikawaa irona jero somonjonj oolinonj indin mamaqa qeyayagonj qewuya.

⁴⁸ Kaen qewuyato, gawonj meme eja monjonj Poŋaa uusiina mende moma yagonj iwoi ama mero irona saanonj jegi oolinonj qewutiwaa so kolooji, Poŋnonj iikawaa irona jero afaana qewuya. Anutunonj mombaajonj iwoi mamaga muroti, iinonj mono ii menj seiRO hona mamaga koloowaatiwaajonj mambombaa. Anutunonj

mombaajon iwoiwaa waroga seiseiya muroti, iinon mono ii menj seiro honja seiseiya kolooro meleema mubaatiwaaajon qisiwaa.” Kianj.

Jiisasnonj gere bolanj menj kamaaro deeno.

Mat 10.34-36

⁴⁹ “Niinonj namononj gere ama uulangowe jenj kema kawaatiwaaajonj kamaawe uusiinjna mono iikawaa bolanonj jedaborowaatiwaaajonj eja.

⁵⁰ *Ejato, ii ‘Gere ama uulangomanja,’ jewe siimbobolo mamaga jonj kowororo kaanja ii noo qananonj uma turunj nomambaajonj ambaa. Anuntunonj iikaanja kanonj mulu qaita monj menj nombaa. Oo nii konjilinj somata moma laligowe mulu menj nono iikanonj tegowaa.

⁵¹ Kokaenj romonjowubo: Jiisasnonj luae qemambaajonj ama namononj kamaaro. Niinonj kokaenj injjowe mobu: Niinonj luae qemambaajonj qaagoto, noojonj ama juma deenji bonj jawo koloowaa.

⁵² “Ii kokaembaajonj jejenj: Noo Buja qaananonj ejemba uugia kuuro meleengitiwaaajonj kambanj kokaamba kanainj kokaenj koloowaa: Miri mombaa uutanonj ejemba 5 yonononj batugianonj anjowowo ama jumbuya. Leegenj karoonj yonononj woi yorowo anjowowo anji leegenj woi yorononj karoonj yonowo deendenj ama laligowuya.

⁵³ *Manjera yorononj juma kerekere ani nemumbora yorononj riitama aori enaroyanonj enaroya qetama aonj deembaota.” Kianj.

* **12:50:** Maak 10.38 * **12:53:** Mai 7.6

Kamban laligojoni, ii moma gosiwu.

Mat 16.2-3

⁵⁴ Jiiasnon toroqen ejemba tuun ii kokaen injjoro, “Ween kemekemetanon goman bulugon koosu umun kono onjo ii iima iikanondeen ‘Kon kawaa,’ jenkeju. Kaen jegi kon kawaa.

⁵⁵ Saut waagenqa haamo giliro iima moma kokaen jenkeju, ‘Goman geriawo koloowaa.’ Kaen jegi iikawaa so koloowaa.

⁵⁶ Oo uumeleembaa ejemba seleseleya, onjo sombin namowaa tanigara iima kon weembaa kanagara saanon gosinkejuto, kamban koi laligojoni, iikawaa kania mende gosin moma kotogi mende sokonja.” Kian.

Angowowogia mindingogi solananiwaa.

Mat 5.25-26

⁵⁷ “Onjo ‘Iwoi dindiqa ii nomaen ambona,’ jen kawaa kania ii nomaembaajon ama onjoangio mende gosin jen tegonkeju? Ii mende sokonja.

⁵⁸ Kereganon seleganon qaa ama qaa jakeyanon horon gomambaajon ano jenteego galembaanon kema kana nemunanon iikanon mono kaparan koma uumotoonjo ama qaagara jen solananiwao. Kaen mende ambaoti een, kereganon saanon ororaan gono (jas, majistreit) jenteego toyaa jaanon keuna moma jero opotorowaa borianon kemena kapuare mirinon goombabo.

⁵⁹ Niinon kokaen jewe moba, Gii kanon tawaga kuuya ambaatiwaa so osin rabaga. Toiyaga konoga kaanagadeen andaboronjo mono wantaaga menj kamaawaga.” Kian.

13

Uugia melembu me komun tiwilaawu.

¹ Kambaŋ iikanondeeŋ tosiaŋoŋ kouma Jiisas sundu kokaen ijogi moro, “Galili ejemba tosiaŋoŋ Jerusalem jigonoŋ siimoloŋ oogi gawana Pailotonŋ jero kawali galeŋurutanŋ kanonŋ uma uŋuŋ komugi sagia kamaaŋ lama bulmakao sagiawo melokanjinŋ ero.”

² Kaen jegi meleema kokaen injoro, “Oŋo iikawaajoŋ kokaen romoŋgowubo: Galili ejemba yoŋonoŋ Galili ejemba tosaŋa kuuya uŋuugunŋ siŋgiŋoŋo ama laligogitiwaaŋoŋ siimbobolo ii mogi.

³ Kaen qaagoto, niinoŋ kokaen injowe mobu: Oŋo uugia mende meleembuti eeŋ, oŋo kuuyanŋoŋ mono kaŋagadeeŋ tiwilaadaborowu.

⁴ Me gomaŋ qata Siloam kanonŋ miri koriga moŋnoŋ kamaaŋ koma ejemba 18 turuŋ oŋono komugiti, oŋo iyoŋooŋoŋ kokaen romoŋgowubo: Yoŋonoŋ Jerusalem kanageso tosaŋa kuuya uŋuugunŋ siŋgiŋoŋo ama qaagiawo laligogi.

⁵ Qaagoto, niinoŋ kokaen injowe mobu: Oŋo uugia mende meleembuti eeŋ, oŋo kuuyanŋoŋ mono kaŋagadeeŋ tiwilaadaborowuya.” Kiaŋ.

Muli gere gorosona sareqaa

⁶ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaen jero, “Eja moŋnoŋ muli gere komoro gawoŋanoŋ kouma nano kawaa hoŋa moŋgamambaajoŋ kenoto, moŋ mende mokolooro.

⁷ Mende mokoloonŋ gawoŋ galeŋaajoŋ jero, ‘Moba, niinoŋ muli gere kokawaa hoŋa gbani karoombaa so kaŋ moŋgambeto, moŋ mende

mokoloowe. Kawaajon ii mono naambaajon toroqen namowaa kelega een horowabo. Kawaajon ii mono koma gilina kemba.’

⁸ Toyanon kaen jeroto, galenon meleema ijoro moro, ‘Oo eja ponna, ii saanon mesaona gbani koi mombo namba. Niinon kamba biiwianon kokaamba kanon kinononon namo oson qidigon isombason ama liligowe kelegawo koloowaa.

⁹ Niinon kaen ambe gbani gematanon iikawaa hona saanon koloonaga. Ii mende koloowaati een, ii saanon komba.’” Kiañ.

Jiisasnon Sabat kendonon emba mon men qeangoro.

¹⁰ Jiisasnon Sabat kendonon qamakooli miri mononon uma Buña qaa kuma onono.

¹¹ Kanon emba mon raro. Omenon gbani 18 kawaa so men loorin muro gemata miligoro qetetereemambaajon amamaan rama laligoro.

¹² Jiisasnon emba ii iima oono karo kokaen ijoro, “Emba, isinabisina jiganon mono gomesaoro awaa koloojan.”

¹³ Kaen jen boria wananon ano iikanondeen qetetereen Anutu mepeseen muro.

¹⁴ *Mepeseen muroto, Jiisasnon Sabat kendonon emba ii men qeangoroti, qamakooli miriwaa galenanon ii iima kawaajon moro boliro qaa kanain ejemba tuun yonoojon jero, “Gawon memewaa kamba 6 eji, iikanon mono kan men qeangon onombaatiwaaajon jewu. Ii Sabat kendonon qaago.”

* **13:14:** Eks 20.9-10; Dut 5.13-14

¹⁵ Kaen jeroto, Poŋnon meleema kokaen jero, “Oo uumeleembaa selesele ejemba, oŋo kuuya bulmakao ejiaga me donggigiaga ii Sabat kendonon mirinonŋa isama unuonŋi apunonŋ kema neŋkeju me qaago? Oŋoononŋa moŋnonŋ ii mende aŋonŋ koma oŋomakeja.

¹⁶ Mobu! Emba koi kanonŋ Aabrahambaa gbiliga kolooro Satanonŋ somonŋonŋ muro gbani 18:baa so laligoro niinonŋ kasia ii Sabat kendononŋ isambe sokoma oŋonŋa me qaago?”

¹⁷ Kaen jero tuarenjenjuruta kuuya yoŋononŋ gamugia mogi ano ejemba tuun kuuya yoŋononŋ aŋgoletto damuyawo meroti, ii kuuya iima moma aisooŋi. Kianŋ.

Nejon kotaa sareqaa

Mat 13.31-32, 34; Maak 4.30-32

¹⁸ Jiisasnonŋ sareqaa moŋ kokaen jero, “Anutuwaa bentotonŋaa kania ii nomaen? Ii naamombo so ambenaga?”

¹⁹ Ii nejon kotaa so kokaen kolooja: Eja moŋnonŋ ii meŋ gawonŋonŋ kema komoro waama somariinŋ gere kolooro. Gere kolooro kanakeewanŋ koonŋa koonŋa yoŋononŋ haigia gere iikawaa bori-anonŋ aŋgi.” Kianŋ.

Yiistwaa sareqaa

Mat 13.33

²⁰ Jiisasnonŋ mombo sareqaa moŋ kokaen jero, “Anutuwaa bentotonŋa ii naa iwoiwo so ambenaga?”

²¹ Ii yiist me flaua meŋ somasomariiwaa so kokaen kolooja: Emba moŋnonŋ ‘Bered oomaŋa,’ jenŋ yiist meŋ flaua konde karoonŋ kanonŋ mindirinŋ

melenqeleen ama ano rama korebore somariiro.”
Kianj.

Mono nagu gonjononjanjanjan riih keubu.

Mat 7.13-14, 21-23

²² Jiisasnonj kema taonja taonja ano gomaña gomaña kanonj Buña qaa kuma onoma kema laligon Jerusalem sitinonj baagenj keno.

²³ Keno monjonj kokaenj qisinj muro, “Ponj, uugia meleenji Anutunonj hamo qenj onono letombuti, ii ejemba afaangoya me nomaenj?” Qisinj muro kokaenj injjoro,

²⁴ “Ono mono nagu gonjononjanjanjan keubombaaajonjanjanjan riih aonjorowu. Niinonj kokaenj injjowe mobu: Ejemba mamaganonj Anutuwaabentotonj uutanonj keubombaaajonj batogowuto, ii amamaawuya.

²⁵ Kanagenj miri toyanonj waama nagu konogononj kambarj iikanonj kanainj seleenjenj nama nagunonj qenj kokaenj jewuya, ‘Ponj, mono nagu horonj nonomba.’ Kaenj jegi meleema kokaenj injjowaa, ‘Nii mende moma ononjenj. Ono daanjaya, ii mende mojenj.’

²⁶ Kaenj injjoro ononj iikanondeenjanjanjan kokaenj jewuya, ‘Nonononj mono giwo ainjolonj rama nene neninj. Giinonj mono liligonj nonoo sombenonj Buña kuma nonona.’

²⁷ *Kaenj jewuyato, iinonj qaa kokaenj injjowaa, ‘Ono mono dakaya, nii mende moma ononjenj. Kawaajonj kokaenj injjowe mobu: Bologa meme kuuya, ononj mono nomesaonj togowu.’

* **13:27:** Ond 6.8

28 **“Togogi iikanonj Aabraham, Aisak, Jeikob ano gejatootoo ejemba kuuya yonononj Anutuwaa bentotonj uutanonj nangi injibuto, onjoangia hagonj ononji seleenjenj nambuya. Kaniagia kaen mokoloonj saama gigilaanj gobugia kigi qaro laligowuya.

29 Ejembaya ejembaya ii weenj koukoutanonja ano kemekemetanonja ano leelee Noot Saut iikanonja kanj Anutuwaa bentotononj keuma dunj raragia menj nembanene nej korisoro ama laligowuya.

30 *Kaenj laligowuto, mobu! Konoga yonoononga tosonianj mutuya koloowuya ano mutuya yonoononga tosonianj konoga koloowuya.” Kianj.

Kinj Herodnonj kasu soonja kawaa so kolooja.

Mat 23.37-39

31 Kambanj iikanondeenj Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkonj) tosonianj Jiisaswaanonj kanj kokaenj jegi, “Kinj Herodnonj guro komuwaatiwaajonj moja. Kawaaajonj mono gomanj koi mesaonj kemba.”

32 Jegi kokaenj meleema onono, “Onjo mono duuyaa kasu soonja ii kokaenj jegi moba, ‘Moba! Niinonj kete ano woranj ome onotaamaña ano ji ejemba menj qeangonj onoma laligomaña. Kemanjati, indigenj mono iikanonj keuma gawona metogomaña.’

33 “Gejatootoo ejemba seiseiya ii Jerusalem sitinonj unugi komugi. Gomanj tosonianj mende

* **13:28:** Mat 22.13; 25.30 * **13:28:** Mat 8.11-12 * **13:30:** Mat 19.30; 20.16; Maak 10.31

toroqen unugi komunkeju, iikawaa tanitani eja iijen. Kawaajon niinon kete ano woran indigen kana kema laligomaña. Jerusalem keube nugi komumanati een, mono iyonoonon kaiyakagiaga ii toroqen ambu.” Kian.

Jiisasnon Jerusalem sitiwaajon saaro.

Mat 23.37-39

³⁴ Jiisasnon jero, “Oo Jerusalem Jerusalem, onjo gejatootoo ejemba unugi komugi Anutunon ejemba wasin onono onoonon kankejuti, ii jamonon unugi komunkeju. Kuru nemunanon merauruta enğaņa baatanon ama kojojon onomakeji, niinon iikawaa so kambaņa kambaņa goo kanagesouruga suunjon kololoon onomambaajon moma laligoweto, onjo ii togon laligon kougi.

³⁵ *Mobu! ‘Anutunon mono jigo mirigia gema qero saoyagadeen ewaa.’ Kaen ewaato, niinon kokaen injowee mobu, Onjo nii mombo mende niibuyato, kanagen kambaņ mon kan kuuro iikanon niima kokaen jewuya, ‘Pombaa qatanon kan nononji, Anutunon mono ii kotuegon muba.’ Kian.”

14

Jiisasnon ji eja mon men qeangoro.

¹ Jiisasnon Sabat kendon monnon Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) yonoo jotamemeya mombaa mirianon uma nene nero. Neņ raro tosianon galen men itiigi.

* **13:35:** Ond 118.26; Jer 22.5

² Iikanonj iwaa jaasewananonj ji eja monj kana boria apunonj ologonj somariiro raro.

³ Jiisasnonj ii iima kanainj Kana qaawaa boi ano Farisii ii qisinj onoma kokaenj jero, “Sabat kendononj eja menj qeangonj munj iikaanja kanonj Kana qaa uguwonja me qaago?”

⁴ Kaenj jeroto, yonononj goronj qenj ragi. Ragi borianonj eja ii oosirinj menj qeangonj wasiro keno.

⁵ *Keno kokaenj injijoro, “Onoononja mombaanonj mera me bulmakao ejia ii Sabat kendononj apu rononj kemebaati eenj, ii mono uulanawo horogi koubaa. Morononj ii mende hororo kounaga?”

⁶ Kaenj qisinj onono kawaa kitia meleembombaa bimoonj qaagia bogoro ragi. Kianj.

Jiisasnonj sele menj-uu ii qetano.

⁷ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjonj) ejanonj ejemba nenewaajonj koma horonj ononoti, iyonononj dunj jaayanonj eu metogonj ragiti, Jiisasnonj ii iima kawaajonj sareqaa monj kokaenj injijoro,

⁸ *“Monjonj gii maranj (agominj aoao) lombambaanonj koma horonj gono iikanonj kema dunj jegenja mende menj raba. Kaenj ambagati eenj, tosaanja koma horonj ononoti, iyonoononja monjonj gii guugunj qabunayawo koloowabo.

⁹ “Tininj kouro lombanj toyanonj goononj kanj kokaenj jenaga, ‘Gii dunj koi mesaona uuta iinonj raba.’ Kaenj jewaati eenj, gii mono waama

* **14:5:** Mat 12.11 * **14:8:** Gba 25.6-7

baatanon emu kamaan dun men rama gamuga senjombo mobabo.

¹⁰ Kaen qaagoto, monon koma horon gombaati, gii saanon dun siminanon emu kema raba. Kaen rana lomban toyanon kouma giima jewaa, 'Alana, gii saanon kan dun jegenanon eu kema raba'. Kaen jero giinon ejemba giwo rama nene nejuti, mono kuuya iyonoo jaagianon qabunagawo koloowaa.

¹¹ *Ii kokaembaajon: Iyan giaa uugia men ubuti, Anutunon ii kuuya men kamaan onombaa. Monon iyan uuta men kamaawaati, Anutunon mono ii men uma mubaa.”

¹² Farisii (Kana qaawaa kaparankonkon) ejanon ejemba koma horon onono lombanon raga Jiisasnon lomban toya eleema iima kokaen ijoro, “Gii weembaa me gomantiinaa lomban mon onon iikanon geenгаа alauruga me daremunuruga ii mende koma horon onomba. Tinitosauruga me miri ejemba qabunagiawo ii mende koma horon onomba. Kaana lombambaajon koma horon ononati, ii kaanjadeen koma horon goma tosaga ii metogon gonji tegowaa. Kaen ambaati een, Anutunon mono iikawaa tawaya mende gombaa.

¹³ “Kaen qaagoto, lomban mozozongon oowagati, gii mono ejemba kamaanqeqeta ii koma horon onomba. Ejemba wanaya, lokon ano jaagoo koloojuti, mono ii onona sokombaa.

¹⁴ Ii koma horon onona yononon tosa metogon gombambaajon amamaagi gii iikawaajon

* **14:11:** Mat 23.12; Luuk 18.14

simbawonawo koloon laligowaa. Tosagia ii een ero laligona solana yonononj koomunonja waagi kamban iikanonj Anutunonj ano ii goojonj metogonj gombaa.” Kiaj.

Lomban ano mondomondo qaa jen togogi.

Mat 22.1-10

¹⁵ Jiisasnonj kaen jero nene nenj raji yonoononja mononj ii moma kokaen ijoro, “Mononj Anutuwaa bentotonj uutanonj keuma nene nenj rabaati, niinonj iwaajonj simbawonawo jejenj.”

¹⁶ Kaen ijoro kokaen meleeno, “Eja mononj gomantiinja lomban somata mozozonjonj oonj ejemba mamaga horonj onjonji kawutiwaajonj jero.

¹⁷ Lomban kambana kanj kuuro welenqeqeya monj wasiro koma horonj onomambaajonj ijoroti, iinonj yonoononj kema jero mogi, ‘Iwoi kuuya mozozonjgodaboronij eja. Kawaajonj mono saanonj kawu.’

¹⁸ Kaen injoroto, ii moma yonononj korebore kanainj iwoi tosonianj mondonj togogi. Eja mutuyanonj jero, ‘Nii molalenj monj sewanja mewetiwaajonj iikanonj kema iimambaajonj mojenj. Iikanonj somonjonj nonja. Kawaajonj saanonj kema ijona mende moma bolinj nomba.’

¹⁹ Eja mononj jero, ‘Nii bulmakao ejia 10 sewanjia meweti, ii qaqanonj somonjgowe kinonj horogi kema gawonj batogonj menjanjgomanja. Iikanonj somonjonj nonjiwaajonj saanonj ijona mende moma bolinj nomba.’

²⁰ Monnon toroqen kokaen jero, ‘Nii emba woranda koi sewanja mewetiwaajon kamambaa-jon amamaajen.’

²¹ “Kaen jegi welenqeqenon eleema eja ponja buju ii ijoro. Ijoro moma uuta gere jero welenqeqeya kokaen jen koton muro, ‘Gii mono alanza qenjaaro sombenon ano kananon kema ejemba kamaanqeqeta, wanaya, kana borogia riiriita, jaagoo ano lokon ejemba ii mono unuana lomban miri uutanon koi kawu.’

²² Jen koton murotiwaa so andaboron kan kokaen ijoro, ‘Ponja, jen koton nonjaniwaa so anjento, duj tintina mombo kaanjadeen raja.’

²³ “Kaen ijoro eja ponnon jero, ‘Gii mono roonqeqe ano kuungianon kema ejemba rama kenjuti, ii kaparan koma kuun onona lomban miri uutanon kouma saa gewu.

²⁴ Niinon kokaen injowe mobu: Ejemba wala koma horon onomambaaon jeweti, iyonoononga monnon noo lombanon mende kouma nem-banene neñ naanja mobaa.’ ” Kian.

Jiisaswaa gowoko laaligowaa kania

Mat 10.37-38

²⁵ Jiisasnon keno ejemba tuunjeleembe yononon otaan kengi eleema kokaen injoro,

²⁶ *²⁶ “Monnon niwo kan laligomanjen nii gogoraagen ama noma nemunmanja, embameria, daremunja, naambeeta ano iyanjaa laaligoya kaanagadeen jegen ama jopagonkeji, iinon mono noo gowokona koloomambaaon amamaawaa.

* **14:26:** Mat 10.37

27 *Sisigia megí moŋnoŋ nii notaan siimbobolo moma maripoonoŋ komumambaajoŋ mende joriwaati, iinoŋ mono noo gowokona koloomambaajoŋ amamaawaa.

28 “Oŋoonoŋga moŋnoŋ miri koriga memambaajoŋ moji een, iinoŋ mono wala kamaan rama moneŋa miri medaborowaatiwaa so kolooja me qaagoti, iikawaa kania gosin iima kotowaa.

29 Kaen mende ama miri tandoya komoma medaboromambaajoŋ kotikotiya mende en muro mesaoro een nano ejemba kuuya ii iima kanain jen mepaqepae ama mububo.

30 Kaen ama muŋ kokaen jewubo, ‘Eja ii kanain miria meroto, ii medaboromambaajoŋ mende kotiuro.’ Iikawaa so gii Jiisas otaawaa me qaagoti, ii tororo gosin moma kotowa.” Kian.

31 Jiisasnoŋ qaa ii toroqen kokaen jero, “Kaanagadeen kin eja poŋ moŋnoŋ kin mombo aron qen ‘Manja qewoŋa,’ jen nomaen ambaa? Iinoŋ uulanawogadeen kere mende ama mubaato, wala jawinuruta horon oŋono ajoroŋ rama qambanmaban qaa kokaen amin mobuya, ‘Ananaanon ejaurunana 10,000 laligojoŋ ano leegen kereurunana ii 20,000 laligoju. Eja poŋgianoŋ ii unuama kagi injiima saanon kotiin unuwoŋa me qaago?’

32 ‘Mende kotiiwoŋa,’ jewuti een, iinoŋ kere kinnoŋ koriganoŋ karo iikanondeen jotamemuruta wasin oŋono iwaanon kema luae qewombajoŋ gejanono amin mobuya.

* 14:27: Mat 10.38; 16.24; Maak 8.34; Luuk 9.23

³³ Kaanagadeen onoononga mononon iwoi kuya en muji, ii jegenā ambaati, iinon mono noo gowokona koloomambaajon amamaawaa. Kawaajon mono niiga jegenā noongi sokombaa.” Kian.

Sii naanja qaa ii iwoi omaya totoon.

Mat 5.13; Maak 9.50

³⁴ “Sii ii awaa koloojato, siija mesaowaati een, ii mono nomaen meagonin mombo siinawo koloonaga?

³⁵ Kikisi omaya ii balon kelegawo koloowaati-waajon men kululuun isombason amakejonto, sii naanja qaa ii iwoi mombaajon mende sokombaa. Qaago! Ii mono een namonon gilinin kemen een toontoon ewaa. (Gii kaaniadeen noo gowokona koloon batuyanon koton nomesaowagati een, mono iwoi omaya koloowaga.) Mononon gejiawo laligoji een, iinon mono qaa ii moma kotowa.” Kian.

15

Lamanon soorotiwaa sareqaa

Mat 18.12-14

¹ *Takis tiliqili ama megiti ano singisongo ejemba tosaanā ii jaasoonogoyanon Jiisaswaa Buṅa qaaya mobombaajon kagi.

² Kaen kagito, Farisii ano Kana qaawaa boi yononon Jiisaswaaajon uugia boliro njindin-ṅunduru qaa kokaen jegi, “Eja kanon singisongo ejemba unuama yonowo rama nene neja.”

* **15:1:** Luuk 5.29-30

3 Kaen jegitiwaajon Jiisasnon sareqaa mon kokaen injjoro,

4 “Onoonnga mombaa lamauruta 100 laligogi yonoonnga monnon soon jinjaun keno toy-anon nomaen ambaa? Iinon mono 99 ii balon qararanjonkononon onomesaon kema motoongo jinjaun kenoti, iikawaajon monngama kema laligon mokoloo tegowaa.

5 Mokoloon uukoisoro ama sawinanon ama bosima kawaa.

6 Mirinon kan alauruta ano tosaan kosere laligojuti, ii onoono ajoroogi kokaen injowaa, ‘Lamana sooroti, ii mokoloojenatiwaajon mono kagi niwo korisoro ambona’

7 Niinon kokaen injjowe mobu: Iikawaa so singisono eja motoononon uuta meleembaati, iwaajon Siwe gomanon korisoro somata koloowaa. Ejemba 99 iyangiaa jaagianon solana dindina koloon uugia meleembombaajon mende moma laligojuti, iyonoojon korisoro kaana mende koloowaa.” Kia.

Monej kota soorotiwaa sareqaa

8 “Kaanagadeen emba monnon silwa monej kota 10 mej laligoro yonoonnga motoononon kemen sooro nomaen ambaa? Iinon mono kiwa ootirin kaparan koma miri usuma monngambaa. Monngama laligon mokoloo tegowaa.

9 Ii mokoloon emba alauruta ano emba tosaan kosere laligojuti, ii onoono ajoroogi kokaen injowaa, ‘Noonon silwa monej kota motoononon sooroti, ii mokoloojenatiwaajon mono kagi niwo korisoro ambona.’

¹⁰ Iikawaa so niinonj kokaenj injowewe mobu: Singisonjo ejemba monjonj uuta meleeno Anutuwaa gajobauruta yonjononj iwaajonj korisoro uuta ambuya.” Kianj.

Qewolonj ejanonj uunjonjanj ama uuta meleeno.

¹¹ Jiisasnonj toroqenj kokaenj jero, “Eja mombaa merawoita woi laligori.

¹² Koganonj manaaajonj kokaenj ijoro, ‘Amana, gii mono monenj esuhinaga mendeema bakaya nomba.’ Kaenj ijoro manjaranonj ilawoilaya kuuya sogaranonj mendeema orono.

¹³ Ii orono meria melaanonj gomanj boria woi karonj laligonj hina iwoiya kuuya ii kololonj menj kantri mongenj keno. Iikanonj kema iyanjaa jaajaa kana somata emba yonowoo bao kasu kaanja pangamanj laaligo laligonj monenj hinaya gilidabororo.

¹⁴ “Iwoi kuuya gilidabororo bodi somata kolonj balonj kuuya ii sokono. Iinonj kambanjanonj kanainj tapekokoro kolonj memeqemeanj ama amamaaro.

¹⁵ Amamaanj kantri iikawaa toya mombaanonj kema gawombaaajonj qisinj muro wasiro iwaa bao sopanonj kemenj bao galenjiaga laligoro.

¹⁶ Iikanonj laligoro bao yonjononj sako kota negi iima ‘Saanonj ii newe tomena sokonaga,’ jeroto, ii kaanagadeenj monjonj mende muro.

¹⁷ “Kaenj laligonj uuta tooro kokaenj jero, ‘Manjaa gawonj ejemba naa afaanja yonjononj gawonj megii sewanja onono nene nenj timbiringonj laligojuto, niinonj kokanonj konkorara bodi laligonj komumambaaajonj anjenj.

18 Nii mono waama maṅnaanonj eleema kema kokaen ijomaṅa, ‘Ama, nii singisonjo ama iikanonj gii ano Siwe Toya qaagara qotogonj qagara meṅ boliwe.

19 Kawaajonj giinonj mombo noojonj ‘Merana,’ jewagatiwaa so mende koloojenj. Gii saanonj jena welenjeqeqega monj koloomaṅa.’

20 “Kaen jenj waama maṅnaanonj keno. Kema miri dodowiro maṅnaanonj korikori endu nama iiro karo bata pororogoro iima koboonj esunagadeenj qiqigonj kema kema aroyanonj giliro kemero buta kitonj nenj ‘Merana, oowe oowe!’ jero.

21 Kaen anoto, merianonj ijoro, ‘Maṅna, nii singisonjo ama iikanonj gii ano Siwe Toya qaagara qotogonj qagara meṅ boliwe. Kawaajonj giinonj mombo noojonj ‘Merana,’ jewagatiwaa so mende koloojenj.’

22 “Kaen ijoro maṅnaanonj iikanondeenj welenjeqeuruta kokaen injoro, ‘Onjo mono uulaṅawo maleku akadamuyawo monj meṅ kanj mouma mubu. Ilawage aroyanonj koma menjerenjonj muṅ kana esu kanianonj mouma mubu.

23 Kaanagadeenj sopanonj kema bulmakao donja kelegawo monj meṅ kanj qenj oogi nenj korisoro ambonja.

24 Merana koi komuṅ tagoroti, iinonj mono mombo gbilinj kaja. Iinonj mono soorogo Anutunonj mombo mokoloooro asugija.’ Kaen injoro kanainj korisoro anji.

25 “Korisoro anjito, datanonj gawononj laligonj eleema miri dodowinj kanonj rii gbawe qama oronj aisoogiti, iikawaa otonja moro.

26 Ii moma welenj mera monj qaró karo ‘Ii nomaembaajonj anju?’ jen qisinj muro.

27 Qisinj muro kokaenj ijoro, ‘Koganonj lu-luunjkota eleema karo manjanonj ii mombo anjalinj ba koma munj iikawaajonj injijoro bulmakao donja kelegawo qenj oonj aisooju.’

28 “Kaenj ijoro irinja soono mirinonj umambaa-jonj togoro. Togoroto, manjanonj ii moma se-leengenj kamaanj uuluae qaa bonjonjononj jen menj loorinj muro.

29 Menj loorinj muroto, iinonj meleema kokaenj ijoro, ‘Manja, niinonj gbani mamaga welenja qenj laligonj jenjkootoga kambanj monjonj mende uugunj laligoweto, kilenj giinonj kambanj monjonj meme (noninj) melaa monj alauruna yonjowo korisoro ambombaaajonj mende nona.

30 Mende nonato, meraga koi kanonj kana so-mata emba yonjowo laligonj monenj hinaga ti-wilaanj kouro giinonj mono iwaajonj ama injijona bulmakao donja kelegawo qenj ooju.’

31 “Ijoro manjanonj kokaenj meleema jero, ‘Merana, gii kambanj so neenawo laligonjkejanj. Kawaajonj neenaa bunjana kuuya ii mono goo bunjaga kaangadeenj kolooja.

32 Kaangadeenj koloojato, koga koi kanonj komunj tagoroto, mombo gbilinj eleema kaja. Iinonj soodabororoto, Anutunonj ii mombo mokolooja. Kawaajonj keteda koi nene korisoro aninj sokonja.’ ” Kianj.

16

Esuhina galej tiliqiliawowaa sareqaa

1 Jiisasnoŋ gowokouruta qaa moŋ kokaen injjoro mogi, “Eja qabuŋayawo mombaa esuhina galeŋa moŋ laligoro. Tosianonŋ kaŋ eja qabuŋayawo ii qaa kiisanŋ ijogi, ‘Inonŋ goononŋ monenŋ hinaga kondeema tondu giliŋ laligoja.’

2 Ii moma galeŋ ii jero karo jeŋ muro, ‘Nii goojonŋ buŋa bologa jeŋi mojeŋ. Gii noo miri ano esuhinana mombo galeŋ kombagatiwaa so mende koloojaŋ. Kawaajonŋ ii nomaenŋ galeŋ koma laligona, iikawaa lopoya jeŋ asariŋ nomba.’

3 Kaenŋ jero uutanonŋ kokaenŋ romonŋgoro, ‘Miri toyanonŋ galeŋkonŋkonŋ gawona nuano nomaenŋ amanamaenŋ? Esuŋna mende sokonjiwaaajonŋ balonŋ osomambaajonŋ amamaajenŋ ano jejewelenwelenŋ eja laligomambaajonŋ gamuna mojeŋ.

4 Inonŋ galeŋkonŋkonŋ gawona nuambaati, niinonŋ kambanŋ iikanonŋ nomaenŋ ambe tosianonŋ mirigianonŋ koma horonŋ kalaŋ koma nombuyaga? Ahaa! Kana moŋ romonŋgojeŋ.’

5 “Kaenŋ jeŋ ejemba toyanonŋ tosa ama ononoti, ii kuuya aŋa aŋa horonŋ onono kagi. Mutuyanonŋ karo ii kokaenŋ ijoro, ‘Tonaanonŋ tosa goononŋ dawi eja?’

6 Kaenŋ qisiro jero, ‘Oil dram 100 mewe.’ Kaenŋ jero kokaenŋ meleeno, ‘Gii tosa papiaga meŋ koi rama uulaŋawo utegonŋ 50 oona ewa.’

7 Kaenŋ jeŋ eja moŋ qisiŋ muro, ‘Ano gii? Goononŋ tosa dawi eja?’ Qisiro kokaenŋ jero, ‘Wiit flaua ii 21,000 kilogram mewe.’ Kaenŋ jero ijoro, ‘Gii tosa papiaga meŋ iikanonŋ 16,800 kilogram kaenŋ oona ewa.’

8 “Kaenŋ kolooro miri toyanonŋ moma

jenqeeango qaa kokaen jero, ‘Galenanon tiliqili qaganon iwoi anoti, ii momakooto awaa qendeenja.’” Pon Jiisanon sundu kaen jen toroqen jero, “Pangamambaa nanamemen otaankejuti, iyonoo momakootogia ii ejemba tosaanja kete laligojuti, ii tiliqili ama onombutiwaa so ejato, Anutuwaa asasaganon laligojuti, yonoo momakootogia ii iikawaa baatanon kolooja.

⁹ “Kawaajon kokaen jewe mogi: Tosianon balombaa monej hinanon ejemba tiligon onomakejuto, ononon mono iikanon men alaurugia mokoloon onombu. Ii mokoloon onongi balombaa iwoinon qaombaati, Anutunon mono kamban iikanon koma horon onono laaligo kombombanjaaa gomanon keuma tetegoya qaa laligowu.

¹⁰ “Mononon iwoi melaada men kaparan koma tororo galen konji, iinon mono iwoi somata kaanagadeen tororo galen kombaa. Mononon iwoi melaada galen koma gijigaju anji, iinon mono iwoi somata ii kaanagadeen galen kombaatiiwaa-jon jenin gijigaju ambaa.

¹¹ Balombaa monej hinaya borogianon angi ii pondan mende galen kongi honja mende kolooroti een, mononon mono iwoi bunaya uuta honja ii borogianon mende ambaa.

¹² Onjo tosaanja yonoonon iwoi ii pondan mende galen kongi honja mende kolooroti een, onjoangiaa uugiaa bunja honja ii moronon mon ononaga?

¹³ *“Welenqeqe mononon pon woi welen qen oromambaaajon amamaankeja. Mononon kaen

* **16:13:** Mat 6.24

amambaajon moji, iinon mono mon kazi ama mun mon uutanon jopagowaa. Mombaanon qokotaan mon jejewili ama mubaa. Kawaajon ononon Anutu ano monen hina ii mindirin welen qen orombombaajon amamaawu.” Kian.

Monembaa uugere ambubotiwaa qam-banmamban qaa

Mat 11.12-13; 5.31-32; Maak 10.11-12

¹⁴ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon monembaa naan mamaga en onono laligogitiwaaajon Jiisasnon qaa kuuya ii jeroti, ii moma jaa kuma mepaegon mug.

¹⁵ Mepaegon mug kokaen injoro, “Farisii ononon mono ejemba jaagianon solana kaana qendeema onombombaajon geriawo amakejuto, Anutunon uugiaa kania moma kotodaboroja. Ejemba jaagianon iwoi mombaajon mogi uuta kolooji, ii Anutunon iiro arokuukuuyawo koloonkeja.

¹⁶ * “Bentotombaa kania ii Mooseswaanon Kana qaanon ano gejatootoo ejemba yonoo Biju Terenon oogi weengon laligon waanin Jonon asugin hona asuganon inisaano. Kamban iikanona kanain qaa ii jen sein Anutu waa bentotonon keubutiwaaajon ejemba uugia kuunkejon. Ejemba kuuyanon mono janjarin riin kaparan koma bentoton iikawaa uutanon keubombaajon amakeju.

¹⁷ * Siwe balonon goron qewaotiwaa so anjaoto, Kana qaawaa tere jimbolana motoongo ii kamban mongen mende totoon aliwaa. Kian.

* **16:16:** Mat 11.12-13 * **16:17:** Mat 5.18

18 *“Eja moŋnoŋ embia mesaŋ emba moŋ mewaati, iinoŋ mono oloŋkalu ambaa. Eja moŋnoŋ emba loyanoŋ mesaoroti, ii mewaati, iinoŋ mono kaanŋagadeen oloŋkalu ambaa.” Kianŋ.

Eja qaqabuŋayawo ano Lazarus

19 “Eja qabuŋayawo moŋ laligoro. Iinoŋ opo maleku nezongbala osoga akadamuyawo mouma laligoŋ kambaŋ so neŋkorisoro ama siiseweweya qaa laligoro.

20 Kaenŋ laligoroto, iwaa miri naguya kosianoŋ eja wanaya moŋ qata Lazarus eŋ laligoro. Wiji nombonoŋ selia so koma raro.

21 Wosoya ano gbadonoŋ eŋ eja poŋ qerewenŋaa nene duŋnoŋga nene kera reemoŋa kamaaro ii nemambaajoŋ moro. Moma ero kasu yoŋonoŋ kouma wiji nombonoŋa bojoŋ laligogi.

22 “Kaenŋ laligoŋ wanaya iinoŋ komuro. Komuro Siwe gajoba yoŋonoŋ wama uma oyaŋboyaŋ gomanonŋ anŋi Aabahambaa kooroŋanoŋ raro. Eja qabuŋayawo iinoŋ kaanŋadeen komuro roŋ koŋgi.

23 Roŋ koŋgi koomuwaa senjoŋ gomanonŋ kero jeŋ sorogoro siimbobolo somata moma uuro uro Lazarus Aabahambaa kooroŋanoŋ koriganoŋ endu raro iriuro.

24 Iriuro silama qama jero, ‘Oo amana Aabaham, mono wosoga moma nomba. Nii gere bolanoŋ nooro kokanoŋ koŋajiliŋ uuta moma nanjeŋ. Kawaajoŋ mono Lazarus wasina kema koso susuyanoŋ apunoŋ qeesaŋ kaŋ nese-lanoŋ moriro olomoowa.’

* **16:18:** Mat 5.32; 1 Kor 7.10-11

25 “Kaen jeroto, Aabrahamnon meleen, ‘Merana, mono koi romongona keno. Giinon namonon laaligo korisoroyawo mono laligona tegoroto, Lazarusnon namonon laaligoya qenjenmanjen ama laligoro. Kaen laligoroto, kambaŋ kokaamba ulunkolen ama munin rajato, giinon siimbobolo moma konjilin qaganon nanjan.

26 Kaen laligojon ano toroqen kokaen jejen: Anutunon nono ano onjo batunananon mendeema jawo ama kotiuro eja. Kawaajon tosanon jawo qisigon nonoonnga onoonon koubombaajon mobuyaga, ii mono ama-maawuya. Kaanagadeen leegen endu laligojuti, ononon kaanagadeen nonoonon koubombaajon osiwuya.’

27 Kaen jero kokaen ijoro, ‘Amana, kaen kolooro kokaen welema gonjen: Giinon mono Lazarus wasina mannaa mirinon kema.

28 Miri iikanon daremunuruna 5 laligojuti, iyononon kaanideen senjon goman koi kanon kamaan siimbobolo somata mobubo. Kawaajon mono jena kema gejatootoo qaa injoro mobu.’

29 “Kaen welenoto, Aabrahamnon jero, ‘Qaago! Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo ejemba yonoonon Buju Tere ii yonoo bunaga eja. Qaa ii mono geja ama mobu!’

30 Kaen jero kokaen jero, ‘Oo ama Aabraham, kaen qaagoto, koomuya nonoonnga mononon yonoonon kenagati een, yononon mono uugia meleembuyaga.’

31 Jero Aabrahamnon kokaen ijoro, ‘Yononon

Mooses ano gejatootoo ejemba yoŋoo qaawaa-
jon geja mende anjuti een, kaanjadeen koomuya
nonoononga moŋnoŋ waama qaa jenagati een,
iyononon mono kileŋ Anutu mende moma laarin
mubuyaga.’ ” Kian.

17

Singisongowaa koŋgoro mono qotogowu.

Mat 18.6-7, 21-22; Maak 9.42

¹ Jiisasnoŋ gowokouruta qaa kokaen injoro,
“Bologaa siipatitianoŋ mono afaankota
koloonkeja. Moŋnoŋ siipatiti angoŋ
komambaajon amamaankejato, moŋ moronoŋ
tosaana koŋgoro ama onono singisongo
ambuti, iwaajon mono tereŋgoŋ ‘Yei!’ qama
wanjinjingoŋ. Siimbobolo uutanon mono iwa
qaganon ubaa.

² Iinoŋ ejemba melaa iyonoononga moŋ
koŋgoro ama muro singisongo ambaati, eja
iikanon mono lombo uuta mokoloowaa.
Anutunoŋ lombo iikawaa irona nomaen muro
soyanoŋ koloonaga? Kemuŋ kowonjin aroyanoŋ
somongoŋ kowe biiwianoŋ giligi kemenagati,
iikanon mono afaankota koloonaga.

³ *“Kawaajon mono onoangia galengia men
aon laligowu. Alaga moŋnoŋ singisongo anji, ii
mono jen mindingoŋ muba. Jen mindingoŋ muna
moma bolin aon wosoya mobaati een, gii mono
singisongoya mesaon muba.

⁴ Ween mombaa uutanon singisongo 7 ama
bolin goma ambeŋa 7 goonoŋ eleema kokaen

* 17:3: Mat 18.15

jewaa, ‘Alana, nii singisongo anjenywaajon moma bolin aojen.’ Kaen jewaati een, gii mono singisongo ya ii mesaon muba.” Kaen.

Momalaariwaa hona ii ku-usunawo.

Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

⁵ Aposol yononon Pombaajon jegi, “Momalaari-nana mono toroqen men kotiiwa.”

⁶ Kaen jegi Ponon meleeno, “Momalaarigias hona ii nejon kotaa so enagati een, ononon saanon numuzu gere* koi kawaajon kokaen jen kotowuyaga, ‘Gii mono tiigawo joloma waama lugun kowenon kemejen geengaa komoma aon namba.’ Kaen jen moma laarigi gere iikanon mono qaagia ten kombaa.” Kian.

Welenqege awaa ii nomaen?

⁷ “Onoononga mombaa gawon ejanon bulmakao men gawonon kema kinon hororo balon mosombaa me lama galengiaga laligowaa. Laligon mirinon kouro iikanon toyanon kokaen jero mobaa me qaago, ‘Gii mono mirinon kouma rama nenega newa.’

⁸ Kaen qaago! Iinon mono kokaen jewaa: ‘Gii mono apu arin meagon aon gomantiingaa nenena oon ama nona neman. Kawaa gematanon geengaa nenega oon newa.’

⁹ Kaen jen koton muro gawon ejianon jerotiwaa so gawona medabororo sokono galenanon kawaajon mepeseen mubaa me qaago? Qaago!

* **17:6:** Jiisasnon mulberi gere mon qendeeno. Gere ii numuzu kaanaga, kota kowororo kota kaanja neneiyaga.

¹⁰ Onoo kanagia ii kaanjiadeen eja. Galengianon iwoi kuuya jen koton ononoti, ono ii andaboron kanon mono kokaen jewu, 'Nono gawon ejemba toonja laligojon. Galenananon iwoiwaajon jeroti, mono iigadeen men kajonjwaajon mepemepesee monjambombaaajon amamaajon.' ” Kiaj.

Jiisasnon eja 10 selegia men solananiro.

¹¹ Jiisasnon Jerusalem sitinon kemambaaajon Galili ano Samaria prowins woi yoroo batugaranon kana eroti, iikanon keno.

¹² Kananon kema goman monjon keuro eja 10 selegia manimbayawo yononon mokoloon iima korikori endu nanji.

¹³ Nama kotakota qama silama jegi, “Somatanana Jiisas, mono kiankomun nonomba!”

¹⁴ *Qama jegi injiima kokaen inji joro mogi, “Ono mono jigo gawon galen yonoonon kema selegia qendeema onombu.” Kaen inji joro ten koma kananon kenji selegianon iikanon solananin awaa kolooro.

¹⁵ Awaa kolooroto, 10 yonoononga monjon selia solananiro iima eleema kan Anutu kotakotagadeen qama mepeseero.

¹⁶ Mepeseen Jiisaswaa kanianon kemen usugon simin kuma 'Dangisen!' jero. Eja ii Samaria ejaga. Juuda yononon Samaria prowinswaa ejemba yonoojon mogi kamaanqeqeta kolooro laligogi.

¹⁷ Dangisen jero Jiisasnon meleema ijoro, “Ii saanon anjanto, eja kuuya 10 onoo selegianon

* **17:14:** Lew 14.1-32

mono solananidabororo me? Eja 9 yononon mono daen laligoju?

¹⁸ Eja wabaya giinon geengodeen eleema kan Anutu mepeseejanto, eja 9 yononon mono kema lolomonin kenju.”

¹⁹ Kaen jen kokaen ijoro moro, “Momalaariganon mono men qeangon gonja. Kawaajon saanon waama kamba.” Kian.

Anutuwaa bentotonja ii nomaen koloowaa?

Mat 24.23-28, 37-41

²⁰ Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) yononon Jiisas kokaen qisin mun jegi, “Anutuwaa bentoton ii mono naa kambanon asugiwaa?” Jegi moma meleema kokaen jero, “Anutuwaa bentotonanon mono jaanananon iibombaa so mende asugiwaa.

²¹ Mobu! Anutuwaa bentotonja ii batugianon uugianon asugin eja. Kawaajon ii kokanon me endukanon eji, kaen jewombaajon amamaankejon.”

²² Jiisasnon gowokouruta kokaen injoro mogi, “Kanagen kamban mon kan kuuwaati, iikanon Siwe gomambaa Eja honaa gawon meme weena yonoononga mon iibombaa siina mobuto, ii mombo iibombaajon amamaawuya.

²³ Kamban iikanon kokaen jegi mobu, ‘Mobu! Hamoqeqe Toyanon mono endu laligoja. Mobu! Mono koi asugija.’ Kaan kan jegi ii iibombaajon iikanon uulanawo mende lugun kambu.

²⁴ Ii kokaembaajon: Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaati, kamban ii oobiliwaa so kokaen koloowaa: Ii siwe leengenja uulanawo

bilisik ama asarin leegen sokoma kenji, iinon mono iikawaa so asugiwaa.

²⁵ Kanagen kaen koloowaato, wala ejemba kambaŋ kokaamba namonon laligojuti, iyononon eja ii yakarin gema qen mugu siimbobolo somata mobaa.

²⁶ *²⁶“Wala eenanon Nooawaa kambaŋanon ejembanon laaligogia qemasolgen qaganon laligon tiwilaagiti, iikawaa so mono Siwe gomambaa Eja honanon mombo kawaatiwaa kambaŋanon kaanagadeen asugiwaa.

²⁷ *²⁷“Nooawaa kambaŋanon nene lomban ama apu kotiga nen embaqemba sewanŋaa anŋi kema karo agimin aogi. Nanamemen kaen ama men qemasolgen laligogi Nooanon wanŋo uutanon uroti, ween iikanon tegoro. Tegoro apu gboulu somatanon kan ejemba qaa ron koma onono apu nemoton komugi.

²⁸ *²⁸“Lootwaa kambaŋanon kaanagadeen qemasolgen laligogi kaanideen kolooro. Ejembanon nene lomban ama apu gisi nen gawon koma komoma jigo mirigia men qetegon nene sii miri ama iwoi sewanŋa mewutiwaajon anŋi iwoi tosia sewanŋa men laligonkegi.

²⁹ Kaen ama men laligogito, Lootnon Sodom goman mesaon keno ween iikanondeen gere ano jamo qara geriawo ii mono kon kaanŋa sombinonŋa kamaan ejemba jinonŋa qaa onoro komugi.

³⁰ Kanagen Siwe gomambaa Eja honanon mombo asugiwaati, kambaŋ iikanon ejembanon

* **17:26:** Jen 6.5-8 * **17:27:** Jen 7.6-24 * **17:28:** Jen 18.20–19.25

kaanjadeen qemasologen ama laligon tiwilaawuya.

31 “Ween iikanon sombenon laligowaati, iinon mono hina iwoiya memambaajon miri uutanon mende uba me gawonon kema laligowaati, iinon mono kaanjadeen mirianon mende eleema kawa.

32 Loot embianon meleema gematanon uun komun jamo karanjan kolooroti, mono ii romongowu.

33 *Mononon laaligoya siiseweweya qaa iyanajon angon koma iyanaa jaajaa laligomambaajon moji, iwaa laaligoyanon mono soowaato, mononon laaligoya noojon ama qeleema mesaowaati, iinon mono laaligo honaa kania mokolon oyanboyan laligowaa.

34 “Niinon kokaen injjowe mobu: gomantiina iikanon eja woi dunjon motoon ewaoti, iy-oroononga mon wama mon mesaowuya.

35 Kaanagadeen emba woi ii motoon tawen orasin rabaoti, iyoroononga mon wama mon mesaowuya.”

36 (Eja woi nene gawonon laligowaati, iy-oroononga mon wama mon mesaowuya.)

37 Jiisasnon kaen jero gowokourutanon meleema ijogi, “Oo Pon, ii dakanon koloowaa?” Kaen ijogi kokaen injjoro mogi, “Oro gisaganon mongen baagen ero mambonkararanon mono iikanon horon ajoroonkejuti, mono iikawaa so koloowaa.” Kian.

* **17:33:** Mat 10.39; 16.25; Maak 8.25; Luuk 9.24; Jon 12.25

18

Malonon kaparan koma weleno eja somatanon ilaaro.

¹ “Ono mono kaman so Anutu qama koolin qelokoli mende ama laligowu.” Jiisasnon kaen jen iikawaa sareqaaya kokaen injoro mogi,

² “Tanon monnon qaa jenteego eja mon laligoro. Iinon ejemba yononon qaa jen mubutiwaajon gamuya mende moma iyanaa jaajaa laligon Anutu waa jeta uugumambotiwaajon toroko mende moro.

³ Tanon kanon malo emba mon laligoro. Iinon suulan qaa jenteego eja iikanon kema kokaen jen laligoro, ‘Monnon niwo angowowo anjiwaajon giinon mono ilaan nonaga.’

⁴ “Kaen jero kaman koriga ii moma gema qen laligoroto, kanagen uutanon kokaen jero, ‘Niinon ejemba yonoo qaagiaajon gamuna mende moma neenaa jaajaa laligon Anutu waa jeta uugumambotiwaajon toroko mende momakejen.

⁵ Kaen laligojento, malo koi kanon mono qaasoso pondan jen noma kankejiwaajon mojona tiiro saanon ilaan mube qaaya tegowaa. Mende ilaan mubenagati een, iinon mono kanasoso karo mojtitiia momambo.’ ”

⁶ Ponon sundu ii medaboron jero, “Jenteego eja doogoyanon qaa jeroti, mono iikawaajon geja ama kania romongowu.

⁷ Anutunon ejemba iyanajon meweengon ononoti, iyononon gomantiina اساسا ilaan onombaatiwaajon qama kooligi Anutunon mono yonoo qaagia gosin jen tegoro awaa koloowu. Ilaan onomambaajon jen silemale mende ama

kamban mende konjoratiro ubaa. Ii qaago to-
toon!

⁸ Niinon kokaen injjowe mogi: Anutunon mono kamban mende koriro qaagia gosin jen tegoro awaa koloowuya. Mono alanza ilaan onomakejato, ii kilen Siwe gomambaa Eja honanon eleema kan ejemba gosin onombaati, kamban iikanon momalaari hona mokoloowaa me qaago?” Kian.

Farisii ano takis meme yoroo qamakooligara

⁹ Ejemba tosonianon iyangiaajon mogi uro solana dindina kolojon jen tosaana mogi kamaanqeqeta kolooro. Jiisanon ii injiima sareqaa mon kokaen injjoro mogi,

¹⁰ “Eja woiyanon jiwowon jigolon uma qama kooliri. Monon Farisii ano monon takis meme ejaga.

¹¹ “Farisii (Kana qaawaa kaparanjonkon) iinon nama anodeen kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, ejemba tosonianon uugia dogoro kalugon serowilin amakejuti, nii ii kaana mende laligojen me takis meme endu nanji, nii iwaa so kaanagadeen mende laligojen. Kawaajon dangisen jen gonjen.

¹² Niinon sonda so somana woi nenewaa singi laligonkejen. Niinon monen hinana kuya mendeema 10:nonga motoonngo Anutuwaa bunaya qenkejen.’

¹³ “Kaen qama kooliroto, takis meme iinon wanona monon nama Siwenon eu uumambaa-jon gamuya moma borianon jaaya esuun kokaen qama kooliro, ‘Oo Anutu, singisonngo eja nii mono kiankomun nomba.’

14 *Niinonj kokaen injowen mobu: Iinonj mono Anutuwaa jaanon solananin mirianonj eleenoto, Farisii (Kana qaawaa kaparanjonjon) iinonj kaen qaago. Daenjon yonononj iyangiaa uugia menj ubuti, Anutunonj mono ii kuuya menj kamaanjon onombaato, monjonj iyanjaa uuta menj kamaawaati, Anutunonj mono ii menj uma mubaa.” Kianj.

Jiisasnonj merabora kotuegonjon onono.

Mat 19.13-15; Maak 10.13-16

15 Ejemba tosanonj merabora busubuusu kaanagadeen unuama Jiisasnonj borianonj oosirinjon onombaatiwaajon iwaanonj kagi. Kagito, gowoko yonononj ii iima jenj qotogonjon ononji.

16 Kaen anjito, Jiisasnonj merabora ii koma horonjon onono kagi kokaen jero, “Merabora melaa ii saanonjon onomesaogi noononjon kawu. Anutunonj ejemba kaanja ii bentotonja bunja qenjon onombaa. Kawaajon ii mende somonjonjon onombu.

17 Niinonj qaa honja monjon kokaen injowen mobu: Monjon Anutuwaa bentotonja ii merabora kaanja bunja mende qen aowaati, iinonj mono iikawaa uutanonjon keumambaajon amamaawaa.” Kianj.

Jiisasnonj eja qabunayawo mombaa qambanmamban qaa jero.

Mat 19.16-30; Maak 10.17-31

18 Galenjonjon eja monjon Jiisaswaanonjon kanj kokaen qisinj muro, “Boi awaa, niinonj mono nomaen ama laaligo kombombanja bunja qen aowenaga?”

* **18:14:** Mat 23.12; Luuk 14.11

19 Qisiņ muro kokaen ijoro, “Gii noojon ‘Boi awaa’, ii naambaajon jejan? Anutu motoonjonon awaa kolooja. Eja monjon ii kaanā awaa mende kolooja.

20* Gii jojopon qaa koi modaboroan: ‘Serowilin mono mende amba. Mon mono mende qena komuwa. Iwoi mono yonoro mende mewa. Mon jenonkuukuu mono mende ama muba. Nemunmanga mono goda qen oromakeba.’ ”

21 Kaen jeroto, galenkonkon ejanon kokaen ijoro, “Ii kuuya mono gbaworonanonga ten koma laligon waabe.”

22 Ijoro Jiisasnon moma kokaen ijoro, “Gii tani motoonjonon amamaajan: Gii mono kema esuhinaga kuuya sewanā mewutiwaajon ana monen karo mendeema ejemba wanaya onomba. Kaen ana esuhinaga somata (maa suan, milyon kina kaanā) ii Siwe gomanon en gombaa. Kaen ama nii notaan kawa.”

23 Kaen ijoroto, eja iikanon kindimbiri laligorotiwaajon ama qaa ii moma wosobiri mokolon jaaya bosoleero een mesaon keno.

24 Wosobiri mokoloo Jiisasnon ii iima kokaen jero, “Yei! Ejemba monen hinagiawo yononon Anutuwaa bentotonon keubombaaon bimoon kupukapa ambuya.

25 Ii kokaen jen asarimanā: Oro somata kamel ii sosoro ootanon saanon mende keubaa. Iikawaa so ejemba qabunagiawo yononon Anutuwaa bentotonon uutanon keubombaaon bimoon osiwuya.”

* **18:20:** Eks 20.12-16; Dut 5.16-20

26 Qaa ii jeroti, iyononon kokaen jegi, “Oopopoon! Ejemba moronon mono Siwewaa bunja koloona?”

27 Kaen jegi kokaen meleeno, “Ejembanon ii angobato men amamaan osinkejuto, Anutunon mono iwoi kuuya saanon amakeja. Iinon iwoi mon ama memambajaan mende amamaan osinkeja.”

Jiisaswaa gawon memewaa tawaya

28 Piitonon qaa ii moma meleema kokaen jero, “Moba, nononon mono miri balonana mesaon gii gotaan kanin.”

29 Kaen jero Jiisasnon kokaen injoro, “Ninon qaa hona mon kokaen injowee mobu: Mononon Anutuwaa bentotonajaan ama iwoi mon mesaoroti, —ii miri balona, embameria, daremunja me nemunmanja —ii onomesaoro

30 Anutunon mono kitia toroqen uugun tawaya meleema muro ii namowaa laaligonon mewaa ano laaligo kanagenanon laaligo kombombanja tetegoya qaa bunja qen aon laligowaa.”

Jiisasnon komuwaatiwaa qaaya jero karon kolooro.

Mat 20.17-19; Maak 10.32-34

31 Jiisasnon gowokouruta 12 ii horon onono kagi kokaen injoro, “Mobu, nono Jerusalem ubona. Gejatootoo ejembanon Siwe gomambaa Eja honajaan qaa kuuya oogiti, ii mono honawo koloodaborowaa.

32 Monjon ii memelolo men muro waba gawman yonoo borogianon kemebaa. Yononon jewili ama mepaegon qaa tokoronkota jen mun sulaapan qewuya.

33 Sulaapan qen ooli waayawonon ootin talunjon qegi komuwaa. Komun ween karoon kolooro koomunonga waabaa.”

34 Kaen injoroto, gowoko yononon qaa ii mende totoon moma asarigi. Qaa injoroti, ii aasangyanon ero ii mende moma kotogi. Kian.

Jiisasnon eja jaagoo mombaa jaaya metooro.

Mat 20.29-34; Maak 10.46-52

35 Jiisasnon kema Jeriko goman dodowiro eja jaagoo monjon nene monen mubutiwaajon welema kana goraayanon raro.

36 Raro ejemba tuunlelemba kananon uugun kengi otongia moma “Naa iwoi kolooja?” jen qisin onono.

37 Qisin onono kokaen jegi, “Jiisas, Nazaret ejanon mono kananon kan guugumambaajon anja.”

38 Jegi kokaen qaro, “Jiisas, Deiwidwaa gbili! Gii mono kiankomun nomba!”

39 Kaen qaro ejemba wala kengiti, iyononon bo rabaatiwaajon qotogon mugito, inon kaparan koma qa gigilaaro, “Deiwidwaa gbili! Gii mono kiankomun nomba!”

40 Qa gigilaaro Jiisasnon doron ama kokaen jen kotoro, “Ii mono borianon men noonon kawu.” Jen kotoro men kosere kougi kokaen qisin muro,

⁴¹ “Alana, gii mono naa iwoi gomanatiwaajon mojan?” Qisiñ muro ijoro, “Pon! Nii jaana mombo uumambaajon mojen.”

⁴² Ijoro Jiisasnon moma kokaen ijoro, “Mono jaaga uuwa. Momalaariganon mono men qeaᅅgon gonja.”

⁴³ Kaen ijoro iikanondeen jaaya tooro tororo uun Anutu mepeseen Jiisas otaen gematanon keno. Ejemba kuuya yononon iwoi ii iima Anutu mepeseegi. Kian.

19

Zakiusnon uuta meleeno.

¹ Jiisas Jeriko taonon kouma koton kemambaa-jon ano.

² Iikanon eja mon qata Zakius laligoro. Iinon eja qabuᅅayawo koloon takis meme yonoo jotamemeᅅiaga laligoro.

³ Iinon Jiisaswaa kaitania iimambaa siija moroto, eja torodaamombaajon ejemba tuun batu-gianon nama akakarin amamaaro.

⁴ “Jiisasnon koi kaᅅ nunuuguwaa,” jegi moma iimambaajon bobogarin kema ejemba unuugun Sikamore gere* qaganon uma raro.

⁵ Raro Jiisasnon kanon keuma jaayanon uuro uro iima kokaen ijoro, “Zakius, gii mono uulaᅅawo kamaawa. Nii kete goo mirinon kawemotoon rabota.”

⁶ Kaen jero uulaᅅawo kamaan aisonon koma horon muro mirianon keni.

* **19:4:** Sikamore ii kowa kaᅅᅅaya, kota neneᅅaya.

⁷ Keni ejemba kuuyanonj ii iima njindin-junduru ama kokaen jegi, “Mono naambaajonj singisonjgo eja kaanaa mirinonj uma raja?”

⁸ Kaen jegito, Zakiusnonj ejemba batugianonj asuganonj waama nama Ponj kokaen ijoro, “Ponj moba, niinonj tiwomalekuna biiwianonj mendeema leeya ejemba wanaya yonoojonj onjomaņa ano daen yonoononj ilawoila monj so uugunj tiliqili ama wambeti, ii mono ambeņa 4:waa so toroqenj meleema onjomaņa.”

⁹ Kaen ijoro Jiisasnonj iwaa kaniaajonj kokaen jero, “Anutunonj kete miri kokawaa toya hamo qenj muro letonja. Iinonj kaanagadeenj Aabraham-baa gbiliuruta yonoo batugianonj laligoja.

¹⁰ *Siwe gomambaa Eja honjononj mono ejemba soogiti, ii monjgama hamo qenj onjomambaaajonj ama kamaaro.” Kianj.

Monej esu 10 mendeema onjotiwaa sareqaa.

Mat 25.14-30

¹¹ *Jiisasnonj kanj Jerusalem siti dodowinj qaaya jero ejemba ii mogiti, iyonjononj kokaen romongogi, “Anutuwaa bentotonjaa honjononj mono uulanjawa asugiwaa.” Kaen romongogitiwaaajonj Jiisasnonj sareqaa monj kokaen jero,

¹² “Eja qabunayawo monjononj kokaen jero, ‘Nii mirina mesaonj kantri monjononj koriganonj kembe iikanonj nii eja ponj kuunj nonjgi laligonj eleema kamaņa.’

¹³ Kaen gomanj koriganonj kemambaaajonj jenj gawonj ejauruta 10 onjono kagi monej esu 10

* **19:10:** Mat 18.11 * **19:11:** Mat 25.14-30

mendeema onoma kokaen injijoro, 'Niinon kema laligon kanagen eleema kamaña. Ononon kamban biiwianon monej kokanon konkororo gawon men ii men seiwu.'

¹⁴ Kaen jen kenoto, kanagesourutanon kazi ama mun kokaen jegi, 'Nono eja koi kanon ananaanon eja pon koloon galen koma nonombaatiwaajon togojon.' Kaen jen welen eja tosaana wasin onongi gematanon kema buju ii ijogi.

¹⁵ "Kaen ijogito, kilen kantri kenoti, iyononon ii eja pon kuun mug iyanaa prowinsnon mombo eleema karo. Kan gawon ejauruta monej esu ononoti, ii jero iwaa jaanon kougi. Motomotoon yononon konkororo gawon men monej men seigi dawi kolooroti, ii qendeengi iimambaajon qisin onono.

¹⁶ Gawon eja mutuyanon jaanon kouma jero, 'Pon, niinon monej esuga men seiwe toroqen mombo esu 10 mokoloowe.'

¹⁷ "Kaen jero kokaen ijoro, 'Ii awaa. Gii gawon meme eja awaga. Gii iwoi melaada men ii kapanon koma galen koma laligona seiuro. Kawaajon niinon taon goman 10 mindirin goo boroganon ambe iyonoo galengiaga laligowa.'

¹⁸ Kaen ijoro gawon eja alianon jaayanon kouma kokaen ijoro, 'Pon, niinon goonon monej esuga men seiwe toroqen mombo esu 5 mokoloowe.'

¹⁹ Kaen ijoro ii kaanagadeen kokaen ijoro, 'Ii awaa. Niinon taon goman 5 mindirin goo boroganon ambe iyonoo galengiaga laligowa.'

²⁰ "Mombo mononon kouma ijoro, 'Pon iiba. Goo monej esuga koi. Ii oponon esuun lolongowe ero.

21 Giinonj eja geriawo koloojanjwaajonj ama goojonj keena moma laligowe. Gii geenjo hina iwoi kowinonj mende anati, ii kilenj memambaa-jonj momakejanj. Gii geenjo nene kota mende komona kolooroti, iikawaa honja ii kilenj kotonj memambaajonj momakejanj.’

22 “Kaenj ijoro meleema kokaenj jenj muro, ‘Gii gawonj eja bologa. Geenjo qaa jejanj, niinonj iikawaa so gosinj goma ironja meleema gomanja. Nii eja geriawo koloojenj. Neeno iwoi kowinonj mende ama ii memambaajonj momakejenj. Neeno nene kota mende komoma iikawaa honja ii kilenj kotonj memambaajonj momakejenj. Ii saanonj moma laligona.

23 Gii kaniaana kaenj momago mono naambaa-jonj monenj esuna ii benknonj mende ana somari-iro. Ii konkororo gawononj anagati eenj, iikanonj mono sei-ro niinonj kanj susuyawo mewenaga.’

24 “Kaenj jenj munj eja kosianonj nanjgiti, ii kokaenj injijoro, ‘Onjo mono iwaa borianonjga monenj esuya ii wama esu 10 mokolooroti, ii mubu.’

25 Injijoro moma kokaenj ijogi, ‘Ponj, iwaanonj monenj esu 10 ii edaboroja.’

26 *Kaenj ijogi meleema jero, ‘Niinonj kokaenj injijowe mobu: Ejemba iwoi enj onono gawonja menkejuti, kuuya iyonoojonj Anutunonj ii toroqen onono seiwaato, mombaanonj iwoi melaada monj ero gawonja mende menkeji, Anutunonj mono ii kaanagadeenj wano eenj toontoonj laligowaa.’

* 19:26: Mat 13.12; Maak 4.25; Luuk 8.18

²⁷ Kaen jeiento, kereurunanon niinon eja pon koloon galen koma onomanatiwaajon togogiti, ii mono unuama kagi injiima jen kotowe unugi komuwuya.’ ” Kian.

*Jiisaswaajon mare kongi Jerusalem uro.
Mat 21.1-11; Maak 11.1-11; Jon 12.12-19*

²⁸ Jiisasnon qaa ii jedaboron mesaon Jerusalem sitinon umambaajon wala keno.

²⁹ Kema Betfage ano Betani goman woi kosogaranon kan baanja qata Oil gere baanja qamakejuti, iikanon uma gowokowoita woi wasin orono. Wasin oromambaajon ama

³⁰ kokaen irijoro, “Goman jaasewanganon raji, mono iikanon kembao. Kema iikanon keuma dongi melaa kasanon somongogi nanji, ii mokoloowao. Dongi ii dologaga, eja monnon qaganon mende rarayaga. Ii mono isama men koi kawao.

³¹ Aisni monnon ‘Ii naambaajon isanjao?’ jen qisin orono kokaen ijowao, ‘Ponnananon iikawaajon amamaaja.’ ”

³² Kaen wasin orono kema iJOROTIwaa so mokoori.

³³ Mokoloon dongi melaa isambowaajon ani toya yononon irijogi, “Hei! Dongi melaa ii naambaajon isanjao?”

³⁴ Irijogi kokaen meeleni, “Ponnananon iikawaajon amamaaja.”

³⁵ Kaen meleema men Jiisaswaanon kan malekugia qetegon dongi qaganon tamboma jegi Jiisasnon uma raro.

36 Kaen rama keno ejemba tuunleembe yononon goda qen opo malekugia qetegon kana somatanon tambongi.

37 Tambongi kema Jerusalem dodowin Oil gere baanaa roganon kemero gowoko tuun kuuyanon kanain aisonon angoletu kuuya ku-usun qaganon mero iigiti, iikawaajona qa somata qama Anutu mepeseen mun

38 *kokaen jen qagi, “Anutu mepeseenon. Kin Pombaa qatanon kawaati, Anutunon mono ii kotuegowa. Luaega ano qabunaga mepeseenin Siwe eukanon uja. Oowe oowe!”

39 Kaen qagi Farisii (Kana qaawaa kaparanonkon) tosonianon ejemba tuun batugianon nama kokaen jen mugi, “Boi, mono gowokouruga jen onomba.”

40 Kaen jen mugi kokaen meleenon, “Niinon kokaen injowon mobu: Yononon goron nambuyagati een, jamo yononon mono silama qabuyaga.” Kian.

Jiisanon Jerusalem sitiwaajon saaro.

41 Jiisanon Jerusalem dodowin siti ii iima saaro.

42 Saama kokaen jero, “Onoonon luae mono nomaen koloona! Ono iikawaa kania ween kokanon moma kotogi sokonagato, kamban kokaamba ii jaagia mende toojiwaajon ama aasanoyanon eja.

43 Iikawaa kania ii kokaen: Kamban mon kan kuuwaati, iikanon kere yononon kouma kiropo

* 19:38: Ond 118.26

kotakotanonj siti koi kuunj liligonj leelee eu emu gbanj ama emboma kakasililinj ama onjombuya.

⁴⁴ Anutunonj wambusoonj koma onjono onj kambanj wanj ii mende moma kotonj telambe-lanj ama Anutu gema qenj tondu laligonj koujuti, iikawaajonj kere yonononj kondemondeenj onjngi miriwaa jamo monj ii jamo mombaa qaganonj mende nambaato, siti koi kanonj mono qeqe-lalanj ewaa. Yonononj jigo mirigia kondeema meraboraurugia siti uutanonj laligojuti, ii ununj ureewuya.” Kianj.

Jiisasnonj jiwowonj jigo jenj kobooro.

Mat 21.12-17; Maak 11.15-19; Jon 2.13-22

⁴⁵ Jiisasnonj qaa ii jedaboronj jiwowonj jigowaa totonj uutanonj kema hina sewanja mewutiwaajonj anjgiti, ii kanainj konjoma onjono kamaagi.

⁴⁶ *Konjoma onjoma kokaenj injjoro, “Aisaianonj qaa monj kokaenj oorota eja, ‘Noo jigonanonj mono qamakooli mirigiaga koloowa.’ Qaa ii ejato, onj ii utegogi kikekakasililinj yonjoo kobaa kaanja kolooja.”

⁴⁷ *Jiisasnonj kambanj so jiwowonj jigononj uma Bunja qaa kuma onjoma laligoro. Kaenj laligoroto, jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yonononj ajoroonj kantri jigo kaunsol yonowo aminj moma kokaenj jegi, “Ii mono nomaenj jeninj qegi komunaga?”

⁴⁸ Kaenj jegito, ejemba tuunj somata kuuya yonononj iwo qokotaanj Bunjaya geja ama mo-

* **19:46:** Ais 56.7; Jer 7.11 * **19:47:** Luuk 21.37

makegi. Kawaajon “Mono nomaen ambonato?” jen kana monj mende mokoloogi. Kianj.

20

Jotamemeya yoŋononj Jiisaswaa ku-usuŋaajon qisigi.

Mat 21.23-27; Maak 11.27-33

¹ Jiisasnonj jiwowonj jigononj uma ejemba tuun kuma onjoma Oligaa Buŋa jen asarinj onjoma laligoro. Kambanj monjonj kaenj ano jigo gawonj galenj ano Kana qaawaa boi yoŋononj kantriwaa jotamemeya tosaanja yoŋowo Jiisaswaa jaanonj kougi.

² Kouma kokaenj qisinj mugi, “Gii koi kanonj iwoi anjanj, ii mono morononj jen kotonj gono amakejanj? Iikawaa ku-usuŋa ii mono morononj gono? Ii mono jena mobonj.”

³ Qisinj mugi kokaenj meleema onjono, “Niinonj kaanagadeenj qisinj onjombe ii meleema nijowu.

⁴ Jononj ejemba oomulu menj onjoma laligoroti, iinonj iikawaa ku-usuŋa ii daenkaya mero? Siwe Toyanonj muro me balonj toyanonj mugi?”

⁵ Kaenj meleema onjono batugianonj aminj moma kokaenj jegi, “ ‘Ku-usuŋanonj Siwenonja asugiro,’ kaenj jewonjati eenj, iinonj mono kokaenj jewaa, ‘Kaenj kolooro onjonoj ii mono naambaajonj mende moma laarinj mugi? Ii mende sokonja.’

⁶ Kanageso kuuya yoŋononj Jombaajonj ‘Gejatootoo ejaga kolooja,’ jenj ii kotakota moma laarinj laligoju. Kawaajonj ‘Balonj ejembanonja asugiro,’ jewonjati eenj, yoŋononj mono iringia soono jamononj nunuwuya.”

7 Qaa kaen gosin kokaen meleengi, “Ku-usunanon daenkaya asugiroti, nono ii mende mojon.”

8 Kaen meleengi Jiisasnon kokaen injjoro, “Kaen kolooro niinon kaanagadeen iwoi koi amakejeniwaa ku-usuna moronon nonoti, ii mende injjomanja.” Kian.

*Wain kasa gawon galej bologa, yonoo sareqaa
Mat 21.33-46; Maak 12.1-12*

9* Jiisasnon kanain ejemba sareqaanon kokaen injjoro, “Eja mononon wain kasa gawon koma komoro. Koma komoma gawon galej tosaanja mokolonon onoma jero gawonja menj honaa bakaya iyangia menj bakaya toya mubutiwaajon borogianon ano. Borogianon ama onomesaon kantri mononon kema kamban koriga laligoro.

10 “Laligon laligoro hona momogorotiwaa kambanja (gbani 5) toriro kanon welenqeqeya mon wasin muro galej yonoonon kema wain gawon honaa bakaya mubutiwaajon jero. Jeroto, gawon galej yononon ii koobinon qen otaagi boria bobora eleeno.

11 Kawaa gematanon welen eja mon wasin muro kenoto, ii kaanagadeen koobinon qen gamu qen mun otaagi boria bobora eleeno.

12 Eleeno gawon toyanon welen eja mon mombo wasiro keno amben karoon kolooroto, ii kaanagadeen sagorogoro qen gawon sopa seleenjen hagogi kemero.

13 “Kaen anji wain gawon toyanon qaa mongama jero, ‘Mono nomaen amanato? Neenaa

* 20:9: Ais 5.1

komunjua merana mono wasiwe keno ii iima goda qewuya me nomaen?’

¹⁴ Kaen jen meria wasiro kenoto, wain gawon galen yononon ii iima batugianon kokaen amin moma jegi, ‘Iinon mono borosamoyaa toya koloowaa. Ayo, ii mono qeni komuro wain kasa gawon koi kanon mono ananaa bunaga koloowaa.’

¹⁵ Kaen jen hagogi gawon seleengen kemero qegi komuro. Wain gawon toyanon ii moma mono nomaen ama onombaa?

¹⁶ Iinon mono anjo kan gawon galen ii kondeema onombaa ano gawon galen dologa mokolon onoma wain kasa gawona yonoo borogianon ambaa.” Jiisasnon sareqaa kaen injjoro moma jegi, “Ii mende sokonja. Yamagen (kozigen)!”

¹⁷ *Jegito, Jiisasnon ii tororo injiima koton kokaen jero, “Buja Terenon qaa mon ii kokaen eja,

‘Miri meme yononon jamo tando mon gema qen een mesaogi raroti, iikanon mono tando kombomba qaloooro mokoloogi.

Iikanon riiri mirinon mono gororongon kamaan kombaa.’ Qaa iikawaa kania ii nomaen?

¹⁸ Kawaajon kokaen jema: Monon tando wana iikanon ritatagon kamaan qewaati, ii mono selia kotomotowaato, aen tando iikanon joloma tama mombaa qaganon kamaan kombaati, ii mono kuuya qenjanmenjanqowaa.”

* **20:17:** Ond 118.22

19 Jiisasnoŋ kaen jero Kana qaawaa boi ano jigo gawoŋ galen yoŋonoŋ qaa iikawaa kania moma asariŋ kokaen jegi, “Sareqaa ii mono ananaoŋoŋ jeja.” Kawaajoŋ ii kambaŋ iikanondeen meŋ somoŋgowombaajoŋ mogito, ejemba tuunlelemba yoŋooŋoŋ toroko moma amamaagi. Kian.

Takis aambaa Jiisas anŋobato meŋ mug.

Mat 22.15-22; Maak 12.13-17

20 Juuda jotamemeya yoŋonoŋ Jiisaswaa jaa-galen megi. Kaen meŋ qaaya moŋ qiwitig-oro qaawaa timbinonŋ hororo gbadoonŋ mubuti-waajoŋ ama eja tosaanŋ wasiŋ onŋoŋgi iwaanonŋ kagi. Oporoto ano gawana yoŋoo borogianonŋ ama mubombaajoŋ moma Buŋa qaa awaa jeje taniŋaanŋ ama qisiŋ qaayaajoŋ geja anŋi.

21 Arenŋ kaen ama qisiŋ muŋ kokaen jegi, “Boi, nono goo kanaga moŋoŋ. Giinoŋ qaa dindiŋa jeŋ kuma nonomakejanŋ. Giinoŋ ejemba tosaanŋ mende inŋisosoroŋ tosaanŋ mende sureenŋ onŋomakejanto, so motoonŋonoŋ gosiŋ nonomakejanŋ. Kaen ama Anutuwaanonŋ kana ii qaa honŋ otaanŋ kuma nonomakejanŋ.

22 Kawaajoŋ nono Siisa-kimbaajoŋ takis ama kaen Mooseswaa Kana qaa soŋgiwoŋa me qaago?”

23 Kaen jegito, Jiisasnoŋ anŋomokolonŋ arenŋgia moma kotonŋ kokaen inŋijoro,

24 “Saanoŋ silwa moneŋ moŋ qendeema nonŋgi iimaŋa. Morowaa unŋayaga ano qataga ii kanonŋ oogita eja?” “Oo, ii Siisa-kimbaanoŋ,” kaen meleema jegi.

²⁵ Jegi kokaen injjoro, “Kaen kolooro iwoi Siisa-kimbaa unayawo ii mono iwaa bunja munkebu. Iwoi Anutuwaa unayawo ii mono Anutuwaa bunja gewu.”

²⁶ Jiisasnoŋ kaen jerotiwaajon ejemba tuun somata yoŋoo jaagianon qaawaa timbinon ama mubombaajon amamaan qaayaajon walingon qaagia bogoro nanji. Kian.

Koomunonga waawaataa Jiisas angobato men mugi.

Mat 22.23-33; Maak 12.18-27

²⁷ *Sadusii boi paati yoŋonon “Komugiti, iyoŋonon mende waabuya,” jen laligogi. Yoŋoononga toŋianon Jiisaswaa jaanon kouma kokaen qisiŋ mun

²⁸ *Jegi, “Boi, Moosesnoŋ kokaen jen koton nononota eja, ‘Eja mon emba mero merabora mende koloogi komuro koganon saanon maloya men laligon gbili mekoloon muro dataa qa men laligowa.’

²⁹ “Moba! Kamban monnon daremun 7 laligogi. Dagia mutuyanon emba men laligon gbilia qaa een laligon komuro.

³⁰ Komuro koganon maloya ii mero.

³¹ Kawaa gematanon koga monnon emba iikayadeen mero. Kaandeen kaan daremun 7 kuuya yoŋonon emba motoonngo iikayadeen men gbilia qaa laligon komudaborogi.

³² Komudaborogi konoga malogia ii kaanagadeen komuro.

* **20:27:** Apo 23.8 * **20:28:** Dut 25.5

³³ Giinon ‘Komugiti, iyononon gbilin waabuya,’ jeyanto, nono ii mende moma laarijon. Moba, eja 7 kuuya ii ororon waabuyagati een, emba motoondeen ii embagiaga megii laligorotiwaajon ama mono morowaa embiaga koloonaga?”

³⁴ Kaen jegi Jiisasnon kokaen meleeno, “Kamban kokaamba namo koi kanon ejemba loemba koloon laligonkeju.

³⁵ Laligonkejuto, ejemba uugia meleengi Anutunon iima moro sokono koomunonga waama goman balon qaita mon eukanon keuma laligowuti, iyononon iikanon mende agimin aowuya.

³⁶ “Kawaa kania ii kokaen: Uumeleen ejemba gbilin koomunonga waabuti, iyononon Anutuwa meraboraana kolooju. Yononon Siwe gajoba kaana koloon mombo mende komuwuto, tetegoya qaa laligon ubuya.

³⁷ *Mobu! Komugiti, iyononon gbilin waabutiwaa qaaya ii Moosesnon kaanagadeen nanjon jero. Soman bambanon gere bolan koloon mende jen kotoroti, iinon ii iima sunduya ooro iikanon qaa kokaen eja, ‘Niinon Anutu Aabrahambaa Pon, Aisakwaa Pon ano Jeikobwaa Ponga laligon kouma laligojen.’

³⁸ Isi wanjale karoon yononon Anutuwo laligon kotiin ubuya. Kuuya kotiin laligojuti, iyononon mono laaligogia Anutuwaajon laligoju. Kawaa-jon Anutunon koomuya yonoo Pongia qaagoto, laaligo kombomana laligojuti, mono iyonoo Pongiaga kolooja.”

* **20:37:** Eks 3.6

³⁹ Jiisasnoŋ kaen meleeno Kana qaawaa boi tosianoŋ meleema kokaen ijogi, “Boi, ii qaa dindiŋa jejan.”

⁴⁰ Kaen jen qaa moŋ mombo qisiŋ mubombaa-joŋ kokobimbiŋ ama mesaogi. Kian.

Kraist ii kiŋ Deiwidwaa Poŋa ano gbiliga.

Mat 22.41-46; Maak 12.35-37

⁴¹ Jiisasnoŋ qaa moŋ kokaen injoro, “Kraistnoŋ Kiŋ Deiwidwaa gbiliga kolooji, tosianoŋ qaa ii nomaembaa-joŋ jenkeju?”

⁴² *Deiwidnoŋ aŋo qaa kokaen jero Ondino Terenoŋ (Buk song, Psalm) eja,

‘Anutunoŋ nama noo Poŋna kokaen ijoro,
Giinoŋ mono kaŋ noo boro dindinanonŋ
rana

⁴³ niinoŋ kambaŋ biiwianoŋ kereuruga riin
riitama haamo ama oŋoma goo kana
baaganonŋ ama oŋomaŋa.

Kambaŋ ii kaŋ kuuwaatiwaa so mono asama-
raranonŋ koi raba.’

⁴⁴ Deiwidnoŋ kaen jen qata ‘Noo Poŋna’ jeja. ‘Poŋna’ jen mono nomaen ama iwaa gbiliga kaanŋadeen koloonaga?” Kian.

Uumeleembaa selesele laaligowaa galen meme qaa

Mat 23.1-36; Maak 12.38-40; Luuk 11.43

⁴⁵ Jiisasnoŋ gowokouruta ii qaa kokaen injoro ejemba tuuŋ somata kuuya ii mogi,

⁴⁶ “Kana qaawaa boi yoŋoojoŋ mono galenŋia meŋ aon laligowu. Yoŋonoŋ maleku koriga mouma kema kaŋ qendeema

* **20:42:** Ond 110.1

onombombaajon momakeju. Maaketnon me kanaanon ejemba iniigi jolongia jewutiwaajon momakeju. Kaanagadeen qamakooli mirinon jaageqeyanon eu rabombaajon siina momakeju ano jejelombanon dun rara mutuyanon jegenjegen rabombaajon momakeju.

⁴⁷ Yononon malo yonoonon miri iwoi bidaan baagon analin onomakeju ano qabunagia koloowaatiwaajon qamakooli koriga koriga qama koolin totogianon qenjeju. Kawaaajon Anutunon qaagia jen tegon irona uuta meleeno qagianon ubaa.” Kian.

21

Emba malo monnon nandun hona ano.

Maak 12.41-44

¹ Jiisanon nama uuro keno ejemba qabunagiawo yononon nandungia ii nandun katapanon анги kemero.

² Anги kemero emba malo wanaya monnon kan soojaakota osoga woi ano kemeroti, ii kaanagadeen iiro.

³ Ii iima kokaen jero, “Niinon qaa hona mon kokaen injjowe mobu: Malo wanaya koi kanon nandun anji, ii mono tosaana kuuya unuugun anja.

⁴ Kawaa kania ii kokaen: Kuuya yononon monej somata en onono kitiagadeen anjuto, emba koi kanon en laligojiwaa so iwoiya kuuya andaboron een toontoon laligowaa.” Kian.

Jiwowon jigonon kondemondeen koloowaa.

Mat 24.1-2; Maak 13.1-2

⁵ Jerusalem jiwowon jigo ii jamo iimasiinsiinawo ano kalenja kalenja Anutuwaajon angiti, iikanon menjerenogogi akadamuyawo eroti, gowoko tosanon ii iima amin mogi Jiiasnon qaa kokaen injoro,

⁶ “Miri koi iijuti, ii mono kondeenji miriwaa jamo mon ii jamo mombaa qaganon mende ewaato, qeqelalan saoyagadeen ewaa.”

Kakasililih ano sisiwerowero koloowaa.

Mat 24.3-14; Maak 13.3-13

⁷ Kaen injoro qisin mugi, “Boi, qaa jejani, iikawaa hona mono naa kambanon koloowaa ano koloomambaajon ambaati, iikawaa aiweseyanon mono nomaen asugiwaa?”

⁸ Qisin mugi kokaen injoro, “Monon angomokolon ano jinjaun qen kembutiwaajon mono galengia men aon laligowu. Ejemba mamaganon asugin noo qananon kokaen injowuya, ‘Niinon Kraist koloojen,’ ano, ‘Kamban mono torija.’ Kaen injowuyato, ononon mono iyonoo gemagianon mende kembu.

⁹ Manja kareña kareña koloon kema karo otona mobuyato, jengia mono mende orowa. Iwoi ii waladeen koloowaatiwaa jejetaga. Ii koloowaato, namowaa kambanonon mono iikanondeen uulanawo mende tegowaa.”

¹⁰ Kaen injon toroqen kokaen jero mogi, “Kantri monon kantri mon unuwombaajon waabuya. Ejemba tuun monon tuun mon yonowo aron qen aowombaajon waabuya.

¹¹ Balonja balonja kanon nan somasomata qonjoma men namo meleeno kemenkebaa.

Kaanagadeen bodia bodia koloonj uma ewaa. Ji kotiga kotiga ii koloogi jaasoongo komunkebu. Sombinoj aiwese somata jaamorota morota injiima aaruj toroko momakebuya.” Kianj.

Oligaa Bunawaajonj kere koloowaa.

Mat 24.9-14; Maak 13.9-13

¹² “Iwoi kuuya ii koloowaato, wala kozigenj tosianonj onj uugia meleengitiwaajonj ama unuama somonjonj sisiwerowero ama onjombu. Tosianonj horonj onjoma qamakooli mirigianonj qaa gawonjia menj menj tegogi kapuare miria miria kanonj onjombuya. Tosianonj noo qanaajonj ama unuanjgi kantria kantria yonjoo eja ponj ano gawana yonjoo jaasewangianonj nambuya.

¹³ Kaenj nama noo kaniana saanonj nanjonj injijowu.

¹⁴ *Qaa jakeyanonj onjonganj nambutu, kambanj iikanonj qaa nomaenj jewonaga, iikawaa majakakaya waladeenj mende mobu. Qaa ii mono uu wombogianonj anjgi ewa.

¹⁵ “Ii kokaembaajonj: Niinonj onjowo nama momakooto onjoma buugia menj afaangomanja. Uuafaangadeenj laligogi tuarenjenjurugia yonjooonjga monjonj momakooto ii qotogonj qaagia qewagonj menj kamaanj onjombombaaajonj amamaawaa.

¹⁶ Onjonganjia nemunmanj, daremunj, tinitosa ano alaurugia yonjononj kaanagadeenj anjonanjenj menj onjonganj onjooonjga tosaanja unjugi komuwuya.

* **21:14:** Luuk 12.11-12

17 Kantri kuuya yoŋonoŋ noo qanaajon ama kazi ama oŋoŋgi laligowuya.

18 “Kaen laligowuyato, niinoŋ kalaŋ koma oŋombe waŋgiaa juya moŋonoŋ mende soowaa.

19 Oŋo kaparaŋ koma kotiŋ boŋ qeŋ nama iikanon mono haamo ama oyaŋboyaŋ laaligo buŋa qeŋ aowuya.” Kiaŋ.

Jerusalem sitiwaa kondemondeeŋ uuduudu-uyawo

Mat 24.15-21; Maak 13.14-19

20 “Kanageŋ manjaqeŋe tuuŋ yoŋonoŋ kouma Jerusalem siti liligoŋ gbaŋ ambuti, oŋo ii iima kambaŋ iikanon mono kokaen romoŋgowu, ‘Siti waŋa kondemondeembutiwaa kambaŋanon mono kaŋ kuuja.’

21 Kambaŋ iikanon Judia prowinsnoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono misinŋoŋ horoŋ baŋanon kembu. Sinoŋ laligowuti, oŋonoŋ mono siti mesaowu. Siti seleŋgeŋanon laligowuti, oŋonoŋ mono sitinoŋ mende kembuya.

22 **“Ii kokaembaajon: Buŋa Terenoŋ geja-tootoo qaa oogita eji, ii kuuya mono hoŋawo koloowaa. Qaa iikawaa so Anutunoŋ kambaŋ iikanon singisoŋgogiaa irona meleema qagianon ano ubaa.*

23 Anutunoŋ Israel kanageso singisoŋgogiaajon iriŋa soono kazia qendeema oŋono namonoŋ kakasililiŋ jekania booroŋgoya asugiwaa. Emba korowo ano merabora ajunoŋ yoŋonoŋ mono

* **21:22:** Hoos 9.7

kamban iikanon nomaen uulanawo kembuyaga? Kawaajon 'Yei!' qama wanjinjinjojen.

24 "Kondenmondeen iikanon ejemba tosaanja ii manjawaa soo somatanon unugi komuwuya. Tosaanja kasa gbadoon onoma unuangi kantri kuuya yonoo batugianon keubuya. Keugi waba kantri yononon kouma Jerusalem riimemeaan laligowuya. Kaen laligogi Anutunon kambangia toon qero raji, iikanon kan kuuro mesaowuya." Kian.

Siwe gomambaa Eja honanon asugiwaa.

Mat 24.29-31; Maak 13.24-27

25 *"Ween ano koin jaagaranon ano sengelao iikanon aiwese morota morota asugiwaa. Kowenon siri qegi oton somata koloonkejiwajaan namowaa kantri kuuya yononon doomorongia keno konajilin moma laligowuya.

26 Kaen laligogi sombinon utugoro iikawaa ila-woilaya ii raragia mesaon enkalolon angi soowaa. Kawaajon gomanja gomanja kanon lombo bologa toton koloowaatiwajaan laligon toroko moma uugia duuro jaagiili ambuya.

27 *"Kamban iikanon Siwe gomambaa Eja hona iinon koosu qaganon karo iibuya. Ku-usunja somatanon sakondindinawo asuganon asugiro asamararanga iibuya.

28 Kaen kawaato, iwoi ii kanain koloowaati, ononon mono kamban iikanon Siwenon ubombaa kambangianon toriwaatiwajaan mono

* 21:25: Ais 13.10; Eze 32.7; Joel 2.31; Ais 6.12-13 * 21:27: Dan 7.13; Ais 1.7

wanġia meŋ waama uugia meŋ kululuun awasaŋkaka nambu.” Kian.

Taon ġerewaa sareqaa

Mat 24.32-35; Maak 13.28-31

²⁹ Jiisasnoŋ sareqaa moŋ kokaen injjoro, “Oŋo mono taon ano gere tosaŋa ii injiima tanigia mobu.

³⁰ Gere ii senġia lonġogi ii iima iikawaa kania oŋoanġio moma asariŋ kokaen jeŋkeju, ‘Weeŋ kambaŋa mono dodowija.’

³¹ Oŋonoŋ kaanġadeen qaa jejeŋi, iikawaa hoŋanoŋ kolooro iima moma asariŋ mono kania kokaen jewu, ‘Anutuwaa bentotoŋaa Eja hoŋanoŋ mono uulaŋawo dodowiŋ kawaa.’

³² “Niinoŋ qaa hoŋa moŋ kokaen injjowe mobu: Ejemba kete namonoŋ laligojuti, iyoŋonoŋ mende komugi iwoi kuuya jejeŋi, ii mono iyoŋoo laaligo kambaŋianoŋ asugiwaa.

³³ Siwe namonoŋ goron ġewaoto, noo Buŋa qaananon mono mende aliwaa.” Kian.

Uugbili mesaon koomuya laligowombo.

Mat 24.42-44; Maak 13.33-37

³⁴⁻³⁵ “Kambaŋ somata iikawaa lombotanoŋ ejemba kuuya namonoŋ laligowuti, iyoŋoo qaġianoŋ kaen koloŋ ubaa. Kawaaŋon iikanoŋ pilitik kaŋ siwa kaŋa qeragon oŋombabo. Kawaaŋon namonoŋ laaligowaa majakakayanon qaġianoŋ uro jejelombaŋ ama apu kotiga neŋ eŋkalolon ama uugia bimoowabotiwaajon mono galenġia meŋ aon laligowu.

³⁶ “Kawaaŋon mono kambaŋ so uugbili laligon qama koolin laligowu. Kaen laligogi esun oŋono

iwoi kuuya ii koloowaati, iikawaa uutanonga kok koma mono Siwe gomambaa Eja honaa jaasewananon awasanakaka nambuya.” Kian.

³⁷*Kamban iikanon Jiisasnon ween so jiwowon jigonon nama Buna qaa kuma onono goman mare kolooro mesaon baana qata Oil gere baana qa-makejoni, iikanon uma en laligoro.

³⁸Kaen laligoro ejemba tuun kuuya yononon ween so umugawodeen jiwowon jigonon uma Bunaya jero mobombaajon iwaanon kan laligogi. Kian.

22

Jiisas qenin komuwaa jen angonan anggi.

Mat 26.1-5; Maak 14.1-2; Jon 11.45-53

¹*Kaen laligogito, bered yiistya qaa iikawaa korisoroya, qata Pasowa kendon jenkejoni, ii toriro.*

²Toriro iikanon jigo gawon galej ano Kana qaawaa boi yononon ejemba tuun yonoojon toroko mogitiwaajon ama iyanngiodeen ajoroon “Nomaen anin qegi komunaga?” jen kana mongama amigi.

Juudasnon Jiisas memelolo men mumambaajon uumotoon ano.

Mat 26.14-16; Maak 14.10-11

³Kamban kanon Satanon Juudaswaa uutanon kemero. Juudas ii Jiisaswaa gowokouruta 12

* **21:37:** Luuk 19.47 * **22:1:** Eks 12.1-27 * **22:1:** Pasowa ii ananaa qaanon niniima koboon nunuuguro. Eksodus 12.15

yoŋoonoŋga moŋ. Kariot gomanonŋa karotiwaawoŋ qata moŋ Iskariot qagi.

⁴ Iinoŋ jigo gawoŋ galen ano jigowaa kiropo galen waŋa yoŋoonoŋ kema Jiisas memelolo meŋ borogianoŋ amambaa qaaya injoro.

⁵ Yoŋonoŋ ii moma “Ayo!” jeŋ uugianoŋ qeaŋgoro sewaŋa moneŋ mubombaawoŋ qaa somoŋgogi.

⁶ Qaa somoŋgogi Juudasnoŋ Jiisas oloŋ memelolo meŋ borogianoŋ amambaa kana moŋgama kokobimbiŋ koma laligoro. Kianŋ.

Jiisasnoŋ gowoko yoŋowo Pasowa lama negi.

Mat 26.17-25; Maak 14.12-21; Jon 13.21-30

⁷ Bered yiistya qaa iikawaa kendoŋ weeŋ moŋnoŋ Pasowa lama qeŋ ooŋkegiti, kamban iikanoŋ kaŋ kuuro.

⁸ Jiisasnoŋ Piito ano Jon kokaen iriŋoŋ wasiŋ orono, “Oro mono kema Pasowa lama mozoŋgori newoŋa.”

⁹ Kaen iriŋoŋ wasiŋ orono qisiŋ muri, “Ii dakanonŋ kema mozoŋgowota?”

¹⁰ Qisiŋ muri kokaen meleeno, “Mobao, oro sitiŋoŋ keuri eja moŋ apu moŋoŋ qindiima karo mokoloowaota. Mokoloŋ ii otaŋ kema miri ubaati, mono iikanoŋ ubao.

¹¹ Uma miri toya kokaen ijowao, ‘Boinoŋ goojon jeja: Ala miriga daeŋ? Nononoŋ saanoŋ iikawaa uutaŋoŋ kaŋ gowokouruna yoŋowo Pasowa lama newoŋa?’

¹² Kaen ijori moma miri qaganonŋ eu uma uuta somata moŋ qendeema orombaa. Iikanoŋ duŋ

rara iwoi mozoŋgori raja. Ii qendeema orono iikanonj mono lama qeŋ oowao.”

¹³ Kaen jeŋ wasiŋ orono kema Jiisasnoŋ qaa jeroti, iikawaa so mokoloŋ nama lama qeŋ oon mozoŋgori. Kiaŋ.

Pombo samonj konoga negi.

Mat 26.26-30; Maak 14.22-26; Jon 13.21-30; 1 Kor 11.23-25

¹⁴ Nene kambaŋanoŋ karo Jiisasnoŋ aposoluruta yoŋowo nene newombaajonj kamaaŋ ragi.

¹⁵ Ragi kokaen injjoro, “Niinoŋ Pasowa lama koi oŋowo newombaajonj siin mamaga moma laligowe. Nene koi neŋgo mono siimbobolo monaŋa. Iikawaa kambaŋanoŋ torija.

¹⁶ Ii torijiwaajonj kokaen injjowe mobu: Niinoŋ Pasowa lama namonoŋ koi kanonj toroqen mende nemaŋa. Kanagenj nene samonj kokawaa hona qaita monj asugiwaati, ii Anutuwaanonj bentotonj uutanonj eukanonj nemaŋa.”

¹⁷ Kaen injjonj wain qambi meŋ kotuegonj kokaen jero, “Mono koi meŋ oŋoanjo angunj aon newu.

¹⁸ Niinoŋ kokaen injjowe mobu: Nii wain kasawaa hona koi kanonj mombo toroqen mende nemaŋa. Mombo nemaŋati, ii Anutuwaanonj bentotonj asugidabororo iikanonj nemaŋa.”

¹⁹ Kaen jeŋ bered meŋ kotuegonj motonj oŋoma kokaen jero, “Koi neenaa busunaga. Ii oŋoojonj ama togonj oŋonjeŋ. Ii neŋ mono nii romonjonj nomakebu.”

²⁰ *Ii oŋono negi wain qambi kaanjadeen meŋ kokaen jero, “Qambi koi ii soomonjo aren

* 22:20: Jer 31.31-34

dongogaa qambiaga kolooja. Niinonj hamo qen onjomambaaonj ama sana molaama komumanja. Sa iikanonj mono Anutuwaanonj soomonjgo arenja ii menj kotiiwaa.

21 **“Kaen koloojato, mobu, memelolo menj nombaati, iinonj mono motoonj koi nene nen rajonj.*

22 *Onjanonj, Anutunonj jenj kotorotiwaa so Siwe gomambaa Eja honjanonj mono namo mesaonj kembaa. Kembraato, memelolo menj mubaati, iwaajonj mono qama wanjinjinjonj ‘Oo yei!’ jejenj. Anutunonj mono ironja uutaga meleema mubaa.”*

23 *Kaen jero gowokourutanonj kanainj batugianonj aminj qisiin aonj jegi, “Nonoononja mono morononj memelolo menj munaga?” Kianj.*

*Gowoko yonjononj batugianonj niinonjiinonj anji.
Mat 20.25-27; Maak 10.42-44*

24 **“Gowoko nonoononja morononj jotamemeya wana kolooja?” kaen jegi kawaajonj kaanagadeen batugianonj jenonjkooli anji.*

25 **Iikaen anji Jiisasnonj kokaen injjoro, “Namowaa kantria kantria yonoo kingianonj mono eja ponj kaanja koloonj galenj koma onjmakeju. Yonoo ponj qerewenja jawingianonj mono qaa jenj kotonj kanagesogia mindinjonj onjngi welenj qen onjoma ‘Eja awaa!’ jenj mepeseen onjmakeju.*

* **22:21:** Ond 41.9 * **22:24:** Mat 18.1; Maak 9.34; Luuk 9.46

* **22:25:** Mat 20.25-27; Maak 10.42-44

26 *Kaen amakejuto, ononon mono iikawaa so mende ambu. Onoo batugianon mononon somatagia kolooji, iinon mono kamaanqeqeta kaanja koloon laligowa. Jotamemeya wananon mono welenqeqe kaanja koloon laligowa.

27 *“Mononon rama nene nero mononon nene koma mun kema kankeji, iyoroononga uuta ii moronon? Onanon, ‘Rama nene neji, iinon mono uuta kolooja.’ Kaen injonkejuto, niinon onoo batugianon welenqeqe kaanja koloon laligojen.

28 “Kaen laligowe angobato men nongi konjilin qarasombuyawowaa uutanon keube on kilen kaparan koma niwo qokotaan laligon kouju.

29 Mannanon jen koton nono niinon iwaa bentotonu ku-usun qaganon galen komakejen. Kawaajon niinon toroqen jen koton onombe on kaanagadeen ku-usun qaganon ejemba kin kaanja galen koma onmakebuya.

30 *Kawaajon on saanon noo bentotonanon keuma nene dunna liligon rama apu ano nene nen laligowuya ano eja pon raranon rama Israel kanageso tuun 12 yonoo qaagia gosin jen tegon onombuya.” Kian.

Piitonon Jiisas qakoombaatiwaaajon ijoro.

Mat 26.31-35; Maak 14.27-31; Jon 13.36-38

31 Jiisasnon jero, “Oo Saimon Saimon, moba! Komakoomo ejanon wiit dumun kota juunon

* 22:26: Mat 23.11; Maak 9.35 * 22:27: Jon 13.12-15 * 22:30: Mat 19.28

ama utugoro kaawoya deema kamaankeji, Satanonj mono iikawaa so onononj loorinj iwaa borianonj kemebutiwaajonj utugonj angobato menj onomambaajonj kaparanj koma jojorija.

³² Jojorijato, goo momalaariganonj zololonjonj jangonj qaombabotiwaajonj niinonj goojonj qama koolinj laligowe. Kawaajonj kambanj mongenj uuga mombo meleema noononj kawagati, iikanonj mono uumeleenj alauruga nanjonj menj kotiin onomba.”

³³ Kaenj jero Saimononj meleenon, “Ponj, niinonj mono giwo kapuare mirinonj kembotiwaajonj ano motoonj komuwotiwaajonj jojorinj laligojenj.”

³⁴ Kaenj meleenoto, Jiisasnonj ijoro, “Piito, niinonj kokaenj gijowe moba: Kurunonj kete mende qaroginonj waladeenj “Ii mende moma mujenj,” jenj nii qakooma nona indinj karoonj koloowaa.

Geso ano manjawaa soo somata iikayadeenj menj kembu.

³⁵ *Jiisasnonj gowokouruta kokaenj qisinj onono, “Niinonj onjo wala gesogia qaa, monenj gesogia qaa, kana esugia qaa kaenj wasinj onombe kenjgiti, kambanj iikanonj iwoi mombaajonj amamaagi me qaago?” Qisinj onono “Iwoi mombaajonj mende amamaaninj,” ijogi.

³⁶ Ijogi kokaenj toroqenj injjoro, “Wala kaenj angito, kambanj kokaamba mombaanonj geso ano monenj geso qanqaji, ii mono menj besaanj laligowa. Manjawaa soo somata ii mombaanonj

* **22:35:** Mat 10.9-10; Maak 6.8-9; Luuk 9.3; 10.4

mende eji, iinon mono malekuya sewana mewu-tiwaajon ama monen mokolon soo ii sewana mewa.

³⁷ *Niinon kawaajon kokaen injjowe mobu: Anutuwaa qaanon noojon jegita eji, qaa kuuya ii mono honawo kolodaborowaa. Iikawaa kambanon mono kan kuumambaajon anja. Buna qaa mon ii kokaen oogita eja, 'Iinon bologa meme yonoo tuunon ewaa, jegi.' Kawaajon jejen: Qaa iikawaa hona ii noonon kolodaborowaa."

³⁸ Kaen injjoro gowokourutanon ijogi, "Pon iiba, manjawaa soo somata woi koi rajao." Kaen ijogi "Ii sokonja," jen meleema onono. Kian.

Jiisasnon Gezemane urukisinon qama kooliro.

Mat 26.36-46; Maak 14.32-42

³⁹ Jiisasnon miri mesaon silia otaan Oil gere baananon uro gowokourutanon gematanon kengi.

⁴⁰ Uma iikanon keuma kokaen injjoro, "Angobatonon kamaan unuwabotiwaajon mono qamakooli gawon mewu."

⁴¹ Kaen injjon onomesaon jamo gilini ke-makeji, iikawaa so kema simin kuma qama kooliro

⁴² Qama koolin kokaen jero, "Amana, giinon uusiinga mojan ee, siimbobolowaa qambia koi kanon mono noo qananon ubabotiwaajon nu-amba. Nuambaa me qaagoti, ii mono geengaa uusiingaa so koloowa. Ii noo siimbaa so qaago."

⁴³ Kaen qama kooliro gajoba monon Si-wenonga asugin men kotiin muro.

* 22:37: Ais 53.12

44 Menj kotiin muro konjilin uuta moma mono kaparanj koma uuta menj kululuun qama kooliro. Qama kooliro nogoya ii sa lalanj kaanja riinj namononj kamaaro.

45 Qama koolidaboronj waama gowokouruta yonoononj keno. Kema mokoloonj injiironj wosobironj menj kamaanj onono gaonj egi.

46 Egi injironj, “Mono naambaajonj gaongadeenj eju? Mono waama angobatononj kamaanj unjuwobotiwaajonj mono qama kooligi.” Kianj.

Jiisas qelanjinj menj somongogi.

Mat 26.47-56; Maak 14.43-50; Jon 18.3-11

47 Jiisasnonj kaenj jenj nano iikanondeenj eja tuunj kougi. Gowokouruta 12 yonoononjga monj qata Juudas iinonj jeta menj onoma Jiisaswaanonj kouma buuta kitonj nero.

48 Kitonj neroto, Jiisasnonj kokaenj ijoro, “Juudas, gii buuna kitonj nenj iikaanja kanonj Siwe gomambaa Eja honja memelolo menj mujanj me?”

49 Kaenj kolooro tosanonj Jiisas liligonj munj nangiti, iyonononj iwoi koloomambaaajonj ano ii iima jegi, “Ponj, nono manjawaa soo somatanonj unjuwonja me?”

50 Kaenj jenj yonoononjga monjonj jigo gawonj galenj wanjaa welenqeqeya qenj gejia dindinja kotogoro kamaaro.

51 Kamaaroto, Jiisasnonj meleema “Mono mesaowu!” jenj welenqeqewaa gejia kotoroti, ii oosiro qeangoro.

52 Qeangoro nama jigo gawonj galenjurugia, jigowaa kiropo galenj (sikiriti) wanja ano kantriwaa jotamemeya yonononj Jiisas mewombaaajonj

kougiti, ii kokaen injoro, “Nii kikekasililin ejaga qaagoto, kilen noojon kaen moma manjawaa soo somata ano wasa men kouju.

⁵³ *Niinon ween so jiwowon jigonon onowo laligowe ononon borogia boraama nii mendenongi. Ii qaagoto, keteda koi pangamambaa kusunanon haamo ama asuganon kolooro onoo kambanjanon kan kuuja.” Kian.

Piitonon Jiisas qakoono.

Mat 26.57-58, 69-75; Maak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27

⁵⁴ Kaen kolooro manjaqeqe eja yononon Jiisas men somonon wama jigo gawon galen wanaa mirinon kenji. Kenji Piitonon gemagianon sigensigen onotaan keno.

⁵⁵ Iikanon kema jinKaren miriwaa kiropo uutanon kemen somben biiwianon gere on motoon rahi. Piitonon kaanjadeen yonoo batugianon raro.

⁵⁶ Raro welenqeqe emba monon Piitonon gere kosianon raro iigigiin kokaen jero, “Eja koi kanon mono kaanagadeen iwo laligoro.”

⁵⁷ Kaen jeroto, Piitonon qakooma kokaen ijoro, “Embada, niinon ii mende moma mujen.”

⁵⁸ Kaen ijon raro mende koriro eja monon ii iima ijoro, “Gii kaanagadeen iyonoononga mon koloojan.” Kaen ijoroto, Piitonon meleeno, “Alana, nii qaago.”

⁵⁹ Aua motoongowaa so tegoro monon qaa ii mombo kaparan koma jero, “Eja koi kanon

* **22:53:** Luuk 19.47; 21.37

kaanagadeen onanon iwo laligoro. Inon mono Galili ejaga kolooja.”

⁶⁰ Kaen jeroto, Piitonoj meleeno, “Ejada, qaa jejani, niinon ii kondanjen.” Kaen meleema jen nano iikanondeen kurunon qaro.

⁶¹ Qaro Pononj eleema Piito uuñ iiro iikanondeen qaaya kokaen jeroti, ii romongoro, ‘Gii kete indin karoon qakooma nona kurunon qabaa.’

⁶² Qaa ii romonjon wosoya jumambaajon ano seleengen kemen meduqedu menj saaro. Kian.

Jiisas jen jononsisi ama mugi.

Mat 26.67-68; Maak 14.63-65

⁶³ Manjaqeqe eja Jiisas menj somonogogi, iyonononj mepaqepae ama munj nama qewagogi.

⁶⁴ Qewagonj jaasewana esuun qisin ijogi, “Gii gejatootoo ejaga koloojanjwaajon morononj guji, mono iwaa qata qaba!”

⁶⁵ Kaen jen mamaga terenjonj mepaegonj jen qetama mugi. Kian.

Jigowaa jotamemeya yonononj Jiisaswaa qaa gawonj megj.

Mat 26.59-66; Maak 14.55-64; Jon 18.19-24

⁶⁶ Jen qetama munj laligogi gomanj ano kantriwaa jotamemeya ano jigo gawonj galeñ ano Kana qaawaa boi yonononj ajoroonj Jiisas wama Juuda yonoo jigo kaunsol tuun yonoo jaagianonj anji.

⁶⁷ Iikanonj anji ijogi, “Giinonj Hamoqeqe Toya Kraist koloojani eenj, ii mono asuganonj pan jena mobona.” Kaen ijogi meleeno, “Ti injjowenagato, ii mono mende moma laariwuya.

⁶⁸ Me qisin onombenagato, ii mono mende meleema nombuya.

⁶⁹ Kaen mojentó, kamban kokaambadeen kanain Siwe gomambaa Eja honja iinonj mono Anutu, ku-usunj Toyaa boro dindinanonj rama laligowaa.”

⁷⁰ Kaen meleeno iikanondeen korebore yonononj kokaen jenj qisigi, “Onanonj, gii Anutuwaa meriaga koloojanj me qaago?” Kaen qisigi kokaen meleema onono, “Ii koloojeniwaa qaaya mono onjoangio jeju.”

⁷¹ Meleema onono jegi, “Anjo kuakua qen komuwaatiwaa nanjonanjo qaaya mono iyanjaa jetanonj jero modaborojonj. Kawaajonj tosonianj qaaya nanjowutiwaajonj mono naambaajonj mombo qisinj onjombonaga?” Kianj.

23

Jiisasnonj gawana Pailotwaa jaanonj nano.

Mat 27.1-2, 11-14; Maak 15.1-5; Jon 18.28-38

¹ Kaen jenj tuunj kuuya yonononj waama Jiisas wama kema gawana Pailotwaanonj kengi.

² Iwaanonj kema kanainj selianonj qaa kuunj kokaen jegi, “Eja kokawaa kania ii kokaen iima moninj: Iinonj ejemba kuunj onono enjkalolonj kolooro karenj aonjeju. Nono Siisa-kimbaa takis mende ambonatiwaajonj songo amakeja. Iyanjaajonj ‘Nii Hamoqeqe Toya Kraist ano kinj koloojenj,’ kaen jenkeja.”

³ Kaen jegi Pailotnonj kokaen qisinj muro, “Onanonj, gii Juuda yonoo kinj ponjiaga koloojanj me qaago?” Qisinj muro Jiisasnonj meleema jero, “Mono geenjo jejanj, kianj.”

⁴ Pailotnon jigo gawon galen ano ejemba tuun ii kokaen injjoro, “Niinon eja kokawaa qinjita mon mende mokoloojen.”

⁵ Kaen injjoro mombo kaparan koma kuun jegi, “Iinon mono ejemba tuun kuun onoma Buna qaaya Galili prowinsnon kanain kuma onoma balon sokoma kan Judia prowins kokanon kaanagadeen ii jen seinkeja.”

⁶ Kaen jegi moma qisin onoma jero, “Ii Galili ejaga kolooja me qaago?”

⁷ Kaen jero “Mono ii!” jegi moma Herodnon Galili ano prowins tosaan mindirin galen koma onoma kaman iikanondeen Jerusalem sitinon kan laligoroti, iikawaajon Pailotnon jero Jiisas Herodwaanon wama kenji. Kian.

Jiisasnon kin Herodwaa jaanon nano.

⁸ Herodnon Jiisaswaa sunduya moma mono kaman koriga iimambaajon siin moma lalig-
orotiwaajon ii iima uutanon mamaga qeangoro. Jiisasnon angoletto mon mero iimambaajon ama mamboma laligoro.

⁹ Kawaajon qiqisi mamaga Jiisas qisin muro. Ii qisin muroto, Jiisasnon kitia mon mende meleeno.

¹⁰ Jigo gawon galen ano Kana qaawaa boi yononon nama selenon kuukuu qaa geriawo jen mugi.

¹¹ Herodnon manjaqeqe ejauruta yonowo Jiisas men kamaan ama jejewili ama mepaqepae men mugi. Kaen ama maleku akadamuyawo mon mouma mugi nano wasiro mombo gawana Pailotwaa jaanon keno.

12 Wala Pailot ano Herod yoronon kerekere ama aon laligorita kamban iikanon ala-ala koloori. Kaen.

*Pailotnon Jiisas komuwaatiwaajon jen tegoro.
Mat 27.15-26; Maak 15.6-15; Jon 18.39-19.16*

13 Jiisasnon karo gawana Pailotnon jigo gawon galen ano galenkonkon ejauruta ano ejemba tuun horon onono ajoroogi.

14 Ajoroogi kokaen injjoro, “Ono eja koi kokaen jen noonon wama kaju, ‘Iinon ejemba tuun tuun kuun onono enkalolon amakeju.’ Mobu! Ono qaa selianon kuujuti, niinon iikawaa kania onoo jaagianon gosin kokaen mokoloijen: Ono eja kokawaa selianon qaa kuuya kuujuti, ii niinon koposoya mon mende mokoloijen.

15 Herodnon qaa kaanjadeen jen wasiro mombo nonoonon kaja. Mobu, iinon iwoi qinjitawo mon mende ano. Kawaajon koomuwa bunja koloowaatiwaajon amamaaya koloowaa.

16 Kawaajon niinon jewe manjaqeqe eja yononon oolinondeen qegi isambe kamaawaa.”

17 (Pailotnon gbani so Pasowa korisoro kambananon kapuare mirinonga eja motoongo isama onomakero.)

18 Kaen injjoro koreboreyanon silama qama jegi, “Liga mono yamagen (kozigen)! Barabas mono isama nonomba!”

19 Barabasnon sitinon karen moton laligogiti, iyonoo galengiaga koloon eja mon qero komuroti, iikawaajon kapuare mirinon oongi raro.

20 Pailotnon Jiisas isamambaajon moma qaa mombo jero.

21 Jeroto, yoŋonoŋ qetama qaa siita kuma qa gigilaagi, “Maripoonoŋ qewu! Mono maripoonoŋ qewu!”

22 Qa gigilaagi iinoŋ qaa indin karoŋ kokaen injoro, “Iinoŋ mono naa bologaga ano? Niinoŋ iwaanŋ koposo moŋ mende mokoloowe koomuwaa buŋa koloowaatiwaa so mende kolooja. Kaen kolooro niinoŋ jewe manjaqeŋe eja yoŋonoŋ oolinondeen qegi isama mube kamaawaa.”

23 Kaen injoroto, yoŋonoŋ jaba ama kaparaŋ koma toroŋeŋ qa gigilaan qagi, ‘Jiisas mono maripoonoŋ qegi komuwa.’ Kaen qama Pailotwaanŋ qaa ii qewagogi.

24 Qewagogi Pailotnoŋ qaagiaa baatanŋ kema qaa kaparaŋ koma jegiti, iikawaa hoŋa koloowaatiwaajoŋ jeŋ tegoro.

25 Jeŋ teŋoŋ “Barabas kamaawa!” jeŋ kaparaŋ koŋgitiwaajoŋ ii isama muro kamaaro. Ii kareŋ motŋ laligogiti, iyoŋoo galenjiaga koloŋ eja moŋ qero komurotiwaajoŋ kasa mirinoŋ ooŋgi raro. Ii isano kamaaroto, Jiisas siingia otaan ama mubutiwaajoŋ borogianoŋ ano. Kian.

Jiisas maripoonoŋ qegi.

Mat 27.32-44; Maak 15.21-32; Jon 19.17-27

26 Pailotnoŋ Jiisas borogianoŋ ano wama kana somatanŋ kema Afrika siti qata Sairini iikawaa eja moŋ qata Saimon mokoloogi. Iinoŋ gawonoŋga kouro jeŋ kotoŋ muŋ Jiisaswaa maripoonŋa meŋ iwaa sawiŋanoŋ aŋgi aŋgoŋ otaan keno.

27 Kaen keno ejemba tuun somata yononon luluuma gematanon otaan kenji. Yonoo batugianon emba tosonian kaanagadeen jingen gama saama kenji.

28 Saama kenji Jiisasnon eleema injiima kokaen injijoro, “Oo Jerusalem emba, onjo mono noojon mende saabu. Noojon qaagoto, onjoangia ano meraboraaurugia yonoojon mono saabu.

29 Mobu! Kanagen kaban mon karo iikanon kokaen jewuya, ‘Emba aruja ii simbawonawo. Koro mende ama merabora mende megiti, ii simbawonawo kolooju. Merabora aju onjoma mende doongogiti, ii simbawonawo.’

30 *Kaban iikanon ejembanon kanain baana Toya ii kokaen welema onjombuya, ‘Onjo mono baana ii jegi bagon qanananon ubu.’ Ano sen sia Toya ii kokaen welema onjombuya, ‘Onjo mono kobaagianon mesangon nonombu.’

31 “Niinon Anutuwaanon gere gbiligbili koloojen ano noojon kilen kokaen ama nonju. Onjo gere koomuya singisonogoiawo eja sii qen nanju. Kawaajon Anutunon irona meleema onono gerenon onjoro siimbobolo uuta mobuya.”

32 Bologna meme woi ii kaanagadeen Jiisaswo motoon uruwombaajon uruama kenji.

33 Kema goman qata Wan sii qajuti, iikanon keuma Jiisas maripoonon qegi. Qen bologa meme woi ii motoon mon dindinanon mon qanianon leele kaen urugi.

34 *Kaen angito, Jiisasnon jero, “Amana, yononon iwoi anjuti, iikawaa kania mende moma

* 23:30: Hoos 10.8; Isa 6.16 * 23:34: Ond 22.18

kotojutiwaajon mono singisongogia mesaon onomba.”

Qegi nano Jiisaswaa sele esuyaajon kiawen megi jangoya kolooro iikawaa so ii mendeema megi.

³⁵ *Kaen анги ejemba tuun yononon nama ii uun iigi. Iigito, Juuda jotamemeya yononon kaanagadeen mepaqepae men mun kokaen jegi, “Anutunon meweenon muro Hamoqeqe Toya Kraist kolooji een, tosaan ilaan onoma laligoroti, iinon mono iyan ilaan aowa.”

³⁶ *Manjaqeqe eja yononon kaanagadeen qaa gonjeege jeñ mepaegon kosianon kema wain apu aasonawo qeesaan men uma mun

³⁷ kokaen ijogi, “Gii Juuda yonoonon kin ponga koloojani een, mono saanon geen ga ilaan aowa.”

³⁸ Wananon eu tere mon kokaen on qegi nano, “Juuda yonoo kin pongiaga koi.”

³⁹ Kikekakasililin eja woi motoon mondon oroni naniti, iyoroononga monon uuqe qaa tokoronkota Jiisas jeñ mun kokaen ijoro, “Gii Hamoqeqe Toya Kraist koloojani een, mono geen ga ilaan aon noro kaanagadeen ilaan noromba.”

⁴⁰ Kaen ijoroto, alianon jeñ mun kokaen ijoro, “Gii godaqe qega qaa. Gii Anutuwaajon kaanagadeen keega mende mojan me? Yononon jeñ tegon siimbobolo ororon nonongi bosinon.

⁴¹ Anara onanon koposo anitiwaajon irona soy-anon meleema ama norongi siimbobolo mojo. Ii

* 23:35: Ond 22.7 * 23:36: Ond 69.21

mojoto, eja koi kanon bologa mon mende ano ii kilen tiwilaaju.”

⁴² Kaen jen ijoro, “Jiisas, gii bentotongaa uutanon keubagati, iikanon mono nii romonjon nomba.”

⁴³ Ijoro ii kokaen ijoro, “Niinon qaa hona gi-jowe moba: Giinon mono kete niwo oyanboyan gomanon uma laligowa.” Kian.

Jiisasnon komuro.

Mat 27.45-56; Maak 15.33-41; Jon 19.28-30

⁴⁴ Ween biiwia 12 kilok kolooro ween jaaya bulugoro pangamanon kamaan goman kuuya sokoma ero kema aua karoombaa so ano.

⁴⁵ *Kamban iikanon jiwowon jigo uutanon opo nanoti, iikanon mono eukaya biiwianon jurama kamaan woi kolooro.

⁴⁶ *Jiisasnon kamban iikanon kotakota qama kokaen jero, “Amana, nii kokoosuna goo borongan anjen.” Kaen jen sewan aason konoga horon komuro.

⁴⁷ Komuro iwoi kolooroti, kawali galenon ii iima Anutu mepeseen kokaen jero, “Iinon mono onjon eja solanaga koloaja.”

⁴⁸ Ejemba tuun kuuya ii iibombaajon kan ajoroogiti, iyononon iwoi ii kolooro iima wosogia juno wan gilin motomotoon mirigianon kengi.

⁴⁹ *Kengito, ejemba kuuya Jiisas moma mugiti, iyononon sigensigen nama ii uun iigi. Emba tosanon Jiisas otaan Galiliga kagiti, iyononon kaanagadeen nama ii iigi. Kian.

* **23:45:** Eks 26.31-33 * **23:46:** Ond 31.5 * **23:49:** Luuk 8.2-3

Jiisaswaa qamoya ronj kongi.

Mat 27.57-61; Maak 15.42-47; Jon 19.38-42

⁵⁰⁻⁵¹ Juuda yonoononj taonj qata Arimatia iikanonja eja awaa qabunayawo qata Joosef iinonj kaanagadeen karo. Iinonj Anutu bentotombaa honja koloowaatiwaajonj mamboma laligoro. Iinonj Juuda yonoo jigo kaunsol tuumbaa jotamemeya laligonj Jiisaswaa qaa jenj somonjonj anjiti, iikawaa uumotoonj mende ano.

⁵² Iinonj Pailotwaanonj kema Jiisaswaa qamoya memambaajonj qisiro.

⁵³ Qisinj uma qamoya maripoononga metegonj menj kamaanj opo taananonj esuuro. Esuunj menj qasirionj kema jamo kobaa monj uroroonj qamo monj kanonj mende anjiti, iikanonj Jiisaswaa qamoya ii ano.

⁵⁴ Sabat kendonj rarawaa iwoiya mozonogogiti, (nemungawonj) iikawaa weenja jaayanonj kememambaa ano.

⁵⁵ Kememambaajonj ano emba Jiisaswo Galiliga kagiti, iyonononj Joosefwaa kanianonj qasirionj kema iinonj Jiisaswaa qamoya menj jamo kobaanonj anoti, ii iigi.

⁵⁶ *Iikanonja eleema mirinonj kema jininj sambori unkoowagawo ano kele gawasuyawo Jiisaswaa qamoyanonj moriwombaaajonj mozonogogi. Mozozonogogito, Moosesnonj Kana qaanonj Sabat kendombaaajonj jenj kotoro eroti, ii otaanj haamo menj eenj raji. Kianj.

* **23:56:** Eks 20.10; Dut 5.14

24

Jiisasnoŋ koomunonŋa waaro.

Mat 28.1-10; Maak 16.1-8; Jon 20.1-10

¹ Sabat kendonŋ rafi tegoro Sonda umuga-wodeenŋ gomanŋ ano emba yoŋononŋ waama jiniŋ marae unkoowagawo mozozonŋogiti, ii menŋ qasirinoŋ kenŋi.

² Kema moŋnoŋ qasiriwaa qaa ootanoŋ jamo somata qetano kenoti, ii iigi.

³ Ii iima jamo kobaawaa uutanoŋ ugito, Pon Jiisaswaa qamoya mende mokoloogi.

⁴ Kawaajonŋ uugia uma kamaaro moma nanŋi eja woi malekugara taanŋa kokobilibiliawo yorononŋ bagianonŋ nani iriigi.

⁵ Ii iriima awawalinŋ balononŋ kemenŋ adar-agogi kokaenŋ injori, “Jaawo kotiinŋ laligoji, ii mono nomaembaajonŋ koomuya yoŋoo batugianonŋ moŋganju?”

⁶ *Iinonŋ koi mende ejato, mono gbilinŋ waaja. Galili prowinsnoŋ laligonŋ qaa injijoroti, ii mono romonŋgowu:

⁷ Iinonŋ kokaenŋ jero, ‘Moŋnoŋ Siwe gomambaa Eja honŋa memelolo menŋ muro gawman eja sisiwerowerogiawo yoŋoo borononŋ keno maripoononŋ qegi komunŋ weenŋ karoonŋ kolooro gbilinŋ waabaa.’”

⁸ Kaenŋ jeri qaaya ii momogianonŋ keuro romonŋgogi.

* **24:6:** Mat 16.21; 17.22-23; 20.18-19; Maak 8.31; 9.31; 10.33-34; Luuk 9.22; 18.31-33

⁹ Kaen romonjon qasirinonga eleema kan iwoi kuuya kolooroti, iikawaa buju qaaya ii gowoko 11 ano tosaanu kuuya ii injijogi.

¹⁰ Qaa ii injijogiti, ii Maria Magdalaga, Joana ano Maria Jeimswaa nemuŋa ano emba tosaanu yonowo laligogiti, iyononon ii kan aposol ii injijogi.

¹¹ Buju qaa ii injijogito, ii mogi qaa omayaan kolooro ii mende moma laarigi.

¹² Mende moma laarigito, Piitonon waama bobogarin qasirinon kema jamo kobaawaa uutanon uuro keno opo taanu esuugiti, iikayadeen raro iiro. Ii iima iwoi kolooroti, ii anodeen romonjon waliŋon mirinon eleeno. Kian.

Gowoko woiyanon Emeus kananon keni.

Maak 16.12-13

¹³ Ween iikanondeen Jiisaswaa gowokouruta yonoononga woiyanon Jerusalem siti mesaon goman qata Emeus sewen mail kanon kembojon keni.

¹⁴ Kananon kema iwoi kolooroti, ii kuuya iyanŋarodeen amin mori.

¹⁵ Ii amin moma kania jen bimoon keni Jiisasnon ano kosogaranon keuro motoon kengi.

¹⁶ Kengito, jaagara kojangiro ii mende iima kotori.

¹⁷ Mende iima kotori kokaen irijoro, “Oro anŋarodeen naa qaaga kananon amin moma kaja?” Kaen irijoro doron ama wosobiri jaajaa uun iima nani.

¹⁸ Iima nama yoroononga mon qata Kliopas iinon kokaen qisin muro, “Pasowa kendonon iwoi kolooroti, ii Jerusalem ejemba kuuyanon

moju. Gii motoonjonon wabaga koloon ii mende mojan me?”

¹⁹ Qisin muro “Ii naama?” jero moma kokaen ijori, “Nazaret eja Jiisaswaanon iwoi kolooroti, mono ii. Iinon gejatootoo ejaga laligon Anutu ano ejemba kuuya yonoo jaagianon nanamemen kusunawo ama qaa kotakota jen laligoro.

²⁰ Kaen laligoro ananaa jigo gawon gale-nana ano galenkonkon ejaurunananon ii wama gawanawaa boronon angi komuwaatiwaajon jen tegoro maripoonon qegi komuro.

²¹ Iinon Israel kanagesonana kasanonga isama downana mewaatiwaajon mamboma jejero-monromon ama laligoninto, ‘Yei!’ Ii mono qegi komujaa. Iwoi ii kolooro laligon kounin kete soman karoon koloodaboroja.

²² “Ii mende sokono kete nonoononga emba tosianon qaanon kuun walingon nonongi laligonon. Yononon gomaamba amandiinon qasirinon kema

²³ qamoya mende mokoloon eleema kokaen jejuya, ‘Nono Siwe gajoba woiwaa jaameleen unu iinin yoronon ‘Jiisasnon gbilin laligoja,’ jeri mojon.

²⁴ Qaa ii moma eja nonowo laligojuti, iyonoononga tosianon qasirinon kema emba yononon qaa jejuyati, iikawaa so ero iijuya. Ron gbamenan iijuyato, iyanan mende iijuya.”

²⁵ Qaa ii moma kokaen irijoro, “Yei! Ono gejatootoo yononon qaa jegiti, ii kuuya mono naambaajon ataqatan ama ajojoo gaonjaajaa laligon mende moma laariju?

²⁶ Hamoqeqe Toya Kraistnon siimbobolo kaanja momago iyanaa asamararan uutanon ubaa. Iikawaa so oogita eja me qaago?”

²⁷ Kaen irijon Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya yononon qaa jegiti, iikanonja kanain iyanaa qaa kuuya oogita eji, iikawaa kania jen asarin orono.

²⁸ Jen asarin oroma kema gomanj kembojon jen keniti, ii dodowin kanon toroqen kemambaajon moro.

²⁹ Kaen moroto, yoronon kaparanj koma kokaen ijori, “Gomanj mare kolooro ween jaayanon kemambaajon anja. Kawaajon saanon norowo rama ewa.” Kianj ijori yorowo mirinon uma ragi.

³⁰ Rama yorowo nene newombaajon ama bered menj kotuegon moton oromambaajon ano iwoi kokaen kolooro:

³¹ Iikanondeen jaagaranon tooro iima kotori ayayooga kono mombo mende iiri.

³² Kaen kolooro angarodeen kokaen aminj mori, “Kana somatanon Buja Terewaa qaa jen kania jen asarin noronji, kambanj iikanondeen mono uunaranon gere jejiwaa so moja.”

³³ Kaen jen iikanondeen waama Jerusalem sitinon eleema keuma gowokouruta 11 ano alaurugia yonowo ajoronon ragiti, ii mokolonon ononi.

³⁴ Mokolonon ononi kokaen injjori, “Pononon mono honja waama Saimombaanon asugijaa.”

³⁵ Kaen injjori iyangoro kananon iwoi kolooro ano bered motoroti, kambanj iikanon uugara tooro moma kotori, iikawaa sunduya menj ononi. Kianj.

Jiisasnoj gowoko tuunja asuginj onono.

Mat 28.16-20; Maak 16.14-18; Jon 20.19-23; Apo 1.6-8

³⁶ Gowokouruta yonononj qaa ii aminj moma raji iikanondeen Jiisas anj batugianonj asuginj nama kokaenj injjoro, “Alauruna, luaenonj mono onjowo ewa!”

³⁷ Kaenj injjoro toroko moma jenengia ororo “Ome kokoosuga iijonj,” iikaan romonggogi.

³⁸ Kaenj romonggogito, kokaenj injjoro, “Onj nomaembaajonj aarunj momo kaanja uugianonj kolooja?”

³⁹ Nii neeno koi laligojenj. Ii mono angio kana borona uunj iima mobu. Ome kokoosu ii siibusugia qaa. Nii siibusunawo nambe niiju. Mono noosirinj niima kotowu.”

⁴⁰ Kaenj injjonj kana boria qendeema onono.

⁴¹ Qendeema ononoto, ii kisorogiaajonj kilenj mende moma laarinj walingonj raji kokaenj qisinj injjoro, “Nembanenegia monj koi raja me qaago?”

⁴² Kaenj qisinj injjoro sora jejetaa kitia monj mugi.

⁴³ Mugi menj nero iigi.

⁴⁴ Nero iigi kokaenj injjoro, “Nii onjowo laligonj kambañ kanonj qaa injjowe mogiti, iikawaa honja ii kambañ kokanonj kolooro iiju. Niinonj kokaenj jenj laligowe: Noo qaa ii Mooseswaa Kana qaa ano gejatootoo eja yonoo Buju Tere ano Ondino (Buñja rii) buknonj oogita eji, ii kuuya mono honjowo koloodaborowaa.”

⁴⁵ Kaenj injjonj iikanondeen Buñja Terewaa kania moma kotowutiwaajonj uugia metooro.

⁴⁶ Metoon kokaen injjoro, “Qaa kokaen oogita eja: Kraistnon siimbobolo moma komun soman karoon kolooro koomunonga waabaa.

⁴⁷ Kawaajon ononon mono Jerusalem sitinon kanain Bun qaa noo qananon jen asarin kantri kuuya sokoma kema uukuuku men onomakebu. Daen yononon uugia meleembuti, Anutunon mono iyonoo singisonogogia songbama mesaowaa.

⁴⁸ “Qaa ii honawo kolooro ano koloowaati, ononon ii kolooro iima nanonon jen dangunu kaan nambu.

⁴⁹ *Mobu! Mannanon kalen onombaatiwaa qaa somongoroti, niinonon ii wasiwe uugianonon kemebaa. Eukanonon ku-usunonon ambe qagianonon ubaa. Ononon mono siti koi kanonon iikawaajonon mamboma rama laligowu.” Kian.

Jiisanonon Siwe gomanonon uro.

Mat 16.19-20; Apo 1.9-11

⁵⁰ *Jiisanonon qaaya jedaboronon gowokouruta unuama kema Betani gomanonon kosianonon keuma iikanonon boria metaama kotuegonon onono.

⁵¹ Kotuegonon onono iikanondeenon Anutunonon wano onomesaonon Siwenonon uro.

⁵² Uro korisoro somata moma usugonon waeya menonon mepeseenon munonon Jerusalem eleengi.

⁵³ Eleema suulanonon jiwowonon jigononon laligonon Anutu mepeseenon munonon laligogi. Kian.

* 24:49: Apo 1.4 * 24:50: Apo 1.9-11

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilial
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47